

Az országos szegényügyi egyesület kiadványai.

Adatok
a magyar szegényügy
rendezéséhez.

Írta

Dr. Forbáth Tivadar,

Budapest, 1908,
Márkus Samu könyvnyomdája
V., Báthory-utca 20.

Előszó.

Munkám a szegényügy összes ágaira nem terjeszkedik ki és miként a címe is mutatja, a magyar szegényügy rendezéséhez csak adatokat akar szolgáltatni.

Hozzáértők különösen azt fogják hibáztatni, hogy a magánjótékonyági intézményeket teljesen mellőztem és hogy ezzel együtt a szegényügynek számos olyan részét, amelyeket ez idő szerint hazánkban kizárólag a magánjótékonyosság gondoz, elhanyagoltam. Művemnek ez a hiányossága tudatos, mert tulajdonképeni célom csak a közsegélyezés mai állapotának ismertetése.

A külföldi államok szegényügyi berendezéseiből csak annyit ismertettem, amennyi a különféle szegényügyi rendszerek közötti eltérések jellemzésére szükséges, és ha itt-ott a kereteken túlterjeszkedtem is, úgy azt csak olyan intézményeknél tettem, amelyeknek meghonosítását kívánatosnak tartanám.

A magyar statisztikai adatok felhasználásánál kizárólag Magyarországra voltam tekintettel, a Társországokra vonatkozó adatokat az ügy természetéből kifolyóan mellőztem.

Az adatok összegyűjtésénél a magyar forrásműveknek majdnem teljes hiánya nagy nehézségeket okozott. Hazánkban az országos szegényügygyel eddig tudományosan alig

foglalkoztak és még az országos statisztikát is csak közvetve használhattam fel. Munkám nem tökéletes, de tökéletlenségének egyik okául ez a mostoha állapot is betudható. Ezek volnának művemnek előttem ismert főfogyatékoságai; ha mások az itt felsoroltakon kívül egyéb hiányokat és hibákat fognak találni, úgy ez már törekvésem sikerét jelentené, mert ezzel azt a célokat, hogy munkámmal a szegényügy részére érdeklődőket toborozzak, biztosan elértem.

Budapest, 1908 szeptember hó,

A Szerző.

Források.

- Wilhelm Röscher*: System der Armenpflege und Armenpolitik.
- Dr. P. F. Aschrott*: Das englische Armenwesen.
- Chance*: Our treatment of the poor.
- E. Münsterberg*: Das ausländische Armenwesen.
- A. Weber*: Armenwesen und Armenfürsorge.
- Dr. Brandts und Frh. u. Aufsess*: Deutsches Armenrecht.
- Victor Böhmert*: Das Armenwesen in 77 deutschen Städten und einigen Landarmenverbänden.
- Dr. Heinrich Silbergleit*: Finanzstatistik der Armenverwaltungen von 108 deutschen Städten.
- Dr. Kayser*: Die Stellung der ehrenamtlichen Organe.
- E. Münsterberg*: Die Fürsorge für Obdachlose in den Städten.
- V. Hollander*: Die Fürsorge für Erhaltung des Haushalts, insbesondere durch Hauspflege.
- Dr. med. Waldschmidt*: Die Aufgaben der Armenpflege gegenüber trunksüchtigen Personen.
- H. Gebhard*: Fürsorge für Genesende.
- Monod*: L'assistance publique en France en 1889 et en 1900.
- Emile Ogier*: La Commune et l'Assistance Facultative.
- Georges Rondel*: La Commune et l'Assistance Obligatoire.
- E. Münsterberg*: Amerikanisches Armenwesen.
- E. Münsterberg*: Die Verbindung der öffentlichen und der privaten Armenpflege.

E. Münsterberg · Zeitschrift für das Armenwesen.

Kanócz István . L'Assistance publique en Hongrie..

Dr. Kársai Sándor Az elhagyott gyermekek védelme.

Horvát János: Javaslat a fővárosi szegényügy rendezése
iránt.

Br. Szalay Mihály A szegényügy. Adatok és tervek Buda-
pest székesfővárosa szegényügyének végleges ren-
dezéséhez.

Dr. Körösi József: Budapest székesfőváros szegényügye
az 1900—1902. évben.

Budapest székesfőváros közigazgatása az 1905. évben. Év-
könyv.

Statisztikai évkönyvek.

Hivatalos jelentések.

A szegényügyről általában.

A jogállamban három oly intézményt ismerünk, a melyek a polgárok megélhetését feltétlenül biztosítják. A család, a magánvagyon és a munkabérszerződés a keresetképtelent, elaggottat és az önmagával tehetetlen beteget is oly eszközökkel látja el, hogy idegenek támogatására nem szorul. Aki az itt felsorolt intézmények egyike felett sem rendelkezik, aki tehát sem vagyonnal, sem keresettel nem bír és akit a szülei vagy gyermekei eltartani nem tudnak, az támogatás nélkül megélni nem képes. Szegény ezek szerint az, aki a saját és eltartásra szoruló családja legszerényebb életszükségeit sem képes vagyonából vagy keresményéből, illetve jogigények érvényesítése útján kielégíteni.

A szegénységnek itt adott körülírásából kiindulva könnyen megtaláljuk azt a határmesgyét is, mely a szegényügyet a szociálpolitikától ha nem is élesen, de legalább észrevehetően elhatárolja.

A szegényügy az önfentartáshoz legszükségesebb eszközöket bocsátja az egyén rendelkezésére és egyben munkaképessé is akarja tenni azt, aki akár a saját hibájából, akár pedig hibáján kívül a megélhetés alapját képező intézményektől elesett. A feladat ugyan nem könnyű, de mégis annyira körülhatárolt, hogy egyes egyének gondozásáról és felsegélyezéséről van szó, hogy továbbá egy már létező talpazatra, a vagyontalanságra emelheti bármily nagy arányú épületét.

Ezzel szemben a szociálpolitika azokat az eszközöket és az eszközöknek olyatén alkalmazását keresi, amely eszközök és alkalmazásuk lehetővé teszik, hogy a jogállamban uralkodó jogegyenlőség dacára létező vagyoni különböző-

ségek és az ezekkel együttjáró súrlódások a lehetőség szerint eloszlattassanak. Míg tehát a szegényügy csak a múltnak káros következményeit igyekszik eltüntetni, addig a szociálpolitika oda törekszik, hogy ezeknek a káros következményeknek beálltát lehetetlenné tegye és a szegénység gyökereit kiirtsa.

A szociálpolitika szaporítani kívánja azokat a javakat, amelyek a vagyontalanok hatalmas összességének előnyére válnak, míg a szegényügy csak az egyes vagyontalan anyagi helyzetén kíván lendíteni. A szociálpolitika a szegények érdekében álló, de közvetlen szükségletein túl terjeszkedő nagyobb arányú intézmények létesítéséért küzd, a szegényügy viszont megelégszik avval, hogy addig is, míg a szociálpolitika célját elérni, a létező nyomoron enyhítsen és a nyomornak máris áldozatul esett egyéneket a társadalom munkás tagjai közé ismét visszasegíthesse.

Bár az itt előadottak szerint a szociálpolitika és a szegényügy más-más célok eléréseért küzdenek, mindkét működési kor sűrűen érintkezik. A szegényápolás a szűkölködőket a legszükségesebb javakkal látja el, viszont a szociálpolitika abból indul ki, hogy az egyén legnélkülözhetetlenebb szükségletei működésbe lépése előtt akár a szegényápolás útján, akár pedig más módon már kielégítést nyertek. Nem is férhet kétség ahhoz, hogy amennyiben az állampolgárok összessége mindazon előnyökben részesülne, amelyek jelenleg csak a vagyonos osztálynak képezik kiváltságát, akkor a szegényügy elvesztené talaját és létjogosultsága a szociálpolitika mellett megszűnnék. Ámde mindaddig, amíg ez a korszak be nem következik, a szegényügy a szociálpolitikának útját egyengeti és szociálpolitika és szegényügy egymást kölcsönösen kiegészítik.

A szociálpolitika és a szegényügy egy német író szerint úgy viszonylanak egymáshoz, mint a higiénia és a gyógykezelés. A szociálpolitika a szegényügy részére az, ami a higiénia a betegség részére, a szegénység képezi a betegséget, amelyet az adott esetben a szegényügy gyógyít, de amely betegséget egyszersmindenkorra csak a szociálpolitika képes megszüntetni. A szociálpolitika és a higiénia nagyobb

területekre terjednek ki, mint a szegényügy és a gyógyszer, és törekvéseikben az emberiség anyagi érdekein felül annak erkölcsi és művelődési érdekeit is istápolják. Miként azonban a közegészségügyi intézkedések az életveszélyes betegre sok esetben hátrányosak lehetnek, úgy hátrányosakká válhatnak a sociálpolitikai intézkedések is ott, ahol a hosszas elhagyatottság által teljesen elsenyvedt néprétegek az átmenetnélküli jóléti intézmények befogadására már a kellő erővel nem bírnak.

A sociálpolitikai intézkedések a közre föltétlenül nagyobb fontossággal bírnak, mint a szegényápolás, mert hiszen az állam felvirágzására káros behatású érdekellentétek kiegyenlítését célozzák, rendelkezésükre álló hatalmasabb eszközeikkel nemcsak a betegség meggyógyítására, hanem a szervezetre káros behatások eltávolítására is törekszenek. Mindaddig azonban, míg a sociálpolitika célját el nem érte, a szegényápolás képezi a vagyontalanok, családtalanok és keresetképtelenek egyetlen menedékét. Amíg tehát egyedül a szegényápolás hivatott azt a tátongó úrt kitölteni, amelyet a mai társadalmi rend a vagyontalanok befogadására nyitva tart, addig a szegényügy fontossága szűkebb határok között meghúzódó feladatköre dacára sem tagadható, sőt addig csakis egy rendezett szegényügy képes a létező osztályellentéteket mérsékelni.

A megoldásra váró legközelebbi kérdés tehát az volna, hogy mit értünk szegényügy alatt. Felelhetnénk a franciák büszke mondásával : En France on ne meurt pas de faim, ámde ezzel már csak az elérendő eredményt állapítjuk meg, de nem válaszoltunk a feltett kérdésre.

A rendezett szegényügy gondoskodik az összes bármi okból gyámolításra szoruló szükölködőkről. Hangsúlyozzuk, hogy a szegényügynnek kötelessége az összes szegényekről gondoskodni és nem áll jogában a gyámolítást a gyámolításra szorulttól bármi okból is megvonni. Arra a bizonyos minimumra, hogy a jogállamban ne haljon éhen és betegség esetén gyógykezelésben részesüljön, — még a legelvetemedettebb polgár is igényt tarthat és ezt a segílyt megtagadni senkitől sem szabad. A polgár föltétlenül igényt

tarthat megmentésére, viszont azonban a köz is megkövetelheti, hogy a szegény az igénybe vett felsegélyezés ellenében mindazt teljesítse, a minek teljesítését a köz úgy az egyénnek munkaképessé tétele, mint pedig a köz tehermentesítése érdekében szükségesnek tart. Rendezett szegényügyről ezek szerint tehát csak akkor beszélhetünk, ha egyrészt a szűkölködő egyén felsegélyezésére feltétlenül számíthat, másrészt pedig a köz oly eszközök felett rendelkezik, hogy az elszegényedett egyént ismét munkába állíthassa és közterhet csak a teljesen munkaképtelenek eltartása képezzen.

Hogy az itt megadott meghatározást részleteiben is kifejthessük, szükségesnek tartjuk mindenek előtt magának a szegénységnek okaival foglalkozni.

Az elszegényedésnek háromféle okait ismerjük.

Külömbiséget teszünk ugyanis a személyben rejlő, a véletlen és a speciális okok között.

A személyes okok ismét önkéntesek vagy önkéntelenek lehetnek. A munkakerülés, tékozló életmód vagy az iszákosság okozta szegénységet az egyén csak magának tudhatja be, míg a testi fogyatkozásban sínylők, elaggottak és gyermekek elszegényedésükért nem felelhetnek.

A véletlen okok hosszas magyarázatra nem szorulnak. Az időleges munkanélküliség adósságokba kényszeríti a munkást, jövedelme az adósság törlesztésére nem elegendő, lassanként a házbérre sem telik, és az egy ideig munka nélkül volt munkás rövid idő múlva hajléktalanná válik. Nem kevésbé gyakori oka az elszegényedésnek az eltévesztett hivatás. Általánosan ismert typus a munkások között, őt fogadják fel utolsónak és őt bocsátják el elsőnek, egy ideig hányja veti a sors, rövidesen azonban szegényápolásra szorul.

A sociális okok tárgyalását mellőzzük. A pauperismus leküzdése nem képezheti a szegényügy feladatát, szegényápolással sem a munkáskrisiseket, sem a munkaadók vagy munkások jogos vagy jogtalan ténykedéseit orvosolni nem lehet.) Nem férhet kétség ahhoz, hogy a sociális okok szolgáltatják a szegény ápolásnak legtömegesebb anyagát, de

az sem képezi vita tárgyát, hogy a szociális okok ellenében a szegényápolás, amely praeventív intézkedéseket nem tehet, jórészt tehetetlen.

Az okok felsorolása nem kimerítő. Elemi csapások, az eltartandó családtagok nagy száma, a keresettel arányban nem álló igények, a háztartás elhanyagolása és még sok egyéb körülmény lényegesen hozzájárul ahhoz, hogy az egyensúly megzökkenjen és az egyén a lejtőn lefelé haladva, rövidesen a szűkölködők sorába kerüljön.

Bármi legyen is azonban a szegénység előidéző oka, a köznek kötelessége, hogy az okozaton, vagyis a szegénységen olymódon lendítsen, hogy maga az ok is a lehetőség szerint eltüntethető legyen. A köz nem fog megelégedni azzal, hogy alamizsnákat osztogasson, hanem kutatni fogja azt a módot is, amellyel az alamizsna osztogatás újabb lehetőségének elejét tudja venni. Addig, amíg a szegényügy erre a magaslatra fölemelkedni nem tud, csak kapkodásról beszélhetünk, amelynek egyetlen negatív eredménye a szegények látható elszaporodása.

A feladat nem könnyű. minden egyes esetben a szegénység okát felkutatni és a szegényt megfelelő elbánásban részesíteni nagy szervezetet, de még ennél is számosabb segédeszközt igényel. A tüdőbeteg szegényt nem helyezhetjük el közműhelyben, a munkakerülőt, vándorkoldust vagy az iszákossága folytán elzüllött egyént nem láthatjuk el pénzbeli segéllyel, viszont az elemi csapás folytán ínségbe került földművest nem fogjuk a hajléktalanok menhelyébe beutalni. Szóval a szegényügy rendezése csak úgy vihető keresztül, ha minden egyes szegénységbe esett egyén az ő szegénységét előidéző oknak megfelelő elbánásban részesül.

Az itt előadottak könnyen kelthetik azt a látszatot mintha álhumanizmustól vezéreltetve a szegények eldoradóját kívánók elővarázsolni. Ez azonban semmiképen sem áll, mert hiszen fejtegetéseink során sohasem kívánjuk figyelmen kívül hagyni a szegényügy terén elfogadott az az elvet, hogy a szegényápolásban részesülő anyagi helyzete sohasem lehet jobb, mint a legszerényebb viszonyok

között élő munkásember helyzete. De nem tagadható, hogy a szerény segélyezés is az adott körülményekhez alkalmazkodhat és a segélyezés momentuma a szegény megmentésével, lábraállításával karöltve járhat. De végre a közgazdasági szempont a köz semmiféle ténykedésénél sem hanyagolható el és ha a tüdőbetegsége folytán keresetképtelenné vált szegény időleges internálása esetleg nagyobb áldozatokkal is jár, úgy mégis meg van a remény, hogy a beteg rövidesen ismét maga keresheti meg kenyerét. És ha a gyermekvédelem a védelemben részesülő egyes gyermekek felnevelésére talán aránytalanul nagyobb összegeket költ, úgy ez a kiadás is a gyermekek keresetképessé tételében sokszorosán megtérül.

A szegényügy rendezéséről.

Ha ezekután a szegényügy rendezését elemeire bontjuk és egy lépéssel tovább haladva gyakorlatilag kívánunk a szegényügy rendezésével foglalkozni, úgy konstatálhatjuk, hogy a szegényügy rendezésének első kelléke a szegénységet előidéző okok gondos statisztikájának elkészítése. Ennek a statisztikának legbiztosabb alapja a közvetlen nyomozás. Fel kell keresnünk az elszegényedetteket, érdeklődnünk kell múltjuk és jelenlegi viszonyaik iránt, figyelmünknek ki kell terjednie családi viszonyaikra és nem hanyagolhatjuk el háztartásuk vezetésének mikéntjét sem.

A statisztika összeállításának egyik legnagyobb akadálya, hogy rendszerint csak a már szegényápolásban részesülőket ismerjük, holott régi igazság, hogy az ismert szegények nem mindig a legszegényebbek.

Az itt tárgyalt úgynevezett egyéni statisztika nélkül a szegényügy terén eredményeket elérni nem lehet, viszont a szegényügy rendezésének ez a része a köz közreműködését nélkülözhetetlenné teszi, sőt megbízható statisztikát csak a hatóság készíthet. A magánkutatások rendszerbe foglalása rendszerint óriási akadályokba ütközik. A magán-személyek a szegényt különféle szempotokból nézik, álla-

potát különféleképen ítélik meg, ami azután az egységes elbírálást már eleve kizárja. De a hatóság a statisztika elkészítését azért sem bízhatja magánegyénekre, mert csak a köz szerezhethet áttekintést a szegényügy terén működő összes magántörekvésekről is, már pedig amint azt később látni fogjuk, a köz nyújtotta ápolás az elszegényedésnek legtöbbször már utolsó állomása.

Gondosan elkészített statisztika alapján a szegényügyet tovább fejleszteni nem lesz nehéz, hiszen a modern társadalom a szegényügy rendezésének szívesen szegődik szolgálatába. Csakhogy a társadalom szolgálatkészsége nem mindig válik az ügy előnyére.

A társadalom rendszerint nem keresi fel a baj gyökereit és a legtöbb esetben megelégszik avval, ha bármily rövid életű, de látható eredményeket tud elérni. A társadalom közreműködése a szegényügy rendezése körül mellőzhetetlen ugyan, de vezetésre szorul és ez a vezetőszerp csakis az elérendő célokat jól ismerő, valamint az elszegényedés okainak felkutatására képes közt illetheti meg. A legszerényebb közremunkálást is feltétlen dicséret illeti, de a közremunkálásnak indokoltnak kell lennie, mert a bírálatnélküli alamizsnaosztogatás csak a koldulást és a henyélést segíti elő.

A szegény ápolás feladatainak a család, a köz és a társadalom között meg kell oszolnia.

Első sorban a családnak kell közbelépnie. Ott ahol az elszegényedett családtagot a család többi tagjai különösebb megterhelésük nélkül segíyezhetik, a segíyezés ezeknek teendő kötelességévé. Ha a család ebbéli kötelességének megfelelni nem tud, a köz tartozik gondoskodni arról, hogy a legnélkülözhetetlenebb szükségletek kielégítése mindenkinek módjában álljon és a társadalomnak csak az képezheti feladatát, hogy az elszegényedettek életét elviselhetőbbé tegye, nagyobb szabású intézményeivel a köznek munkáját egyrészt minél szűkebb körre szorítsa, másrészt pedig a köz munkájának minél tökéletesebb elvégzését lehetővé tegye, csak a köznek van az az erkölcsi hogy a szegények ápolása körül nem dédelgett és

csak a köznek van meg az a hatalma, hogy a szegényeket, ha kell, munkára is szoríthatja. A legközvetlenebb segélyezést a társadalom kezéből ki kell venni, az első segélynyújtása gondos kutatást és körültekintést igényel, az első támogatásnál kell az elszegényedést gyökerében megfogni, erre pedig a társadalomnak sem alkalma, sem módja nincsen. Ha a társadalom a szegényápolás szerves rendezéséhez azzal járul hozzá, hogy a megfelelő eszközöket a köznek rendelkezésére bocsátja és az állandóan szükségessé váló újabb intézményeket a köz részére a maga áldozatkészségével létesíti, akkor megtette kötelességét, de a szegények ellátását, az ápolás mikéntjének megállapítását ~a köz a társadalomnak nem engedheti át, a szegényügy rendezésének ezt a legfontosabb részét a köznek a maga részére kell fentartania.

A szegényápolás rendszerei.

A közvetlen inség leküzdésére irányuló szegényápolást három részre szokás felosztani:

1. Zárt szegényápolás, amely abban áll, hogy a gyámolításra szorultakat intézetekbe utalják. Ilyenek a közműhelyek, szegényházak, sínylők házai, kórházak stb.

2. Nyílt szegény ápolás, amely a szegényekről a zárt intézeteken kívül, a saját otthonukban, vagy bizonyos időleges tartózkodásra berendezett oly intézetekben gondoskodik, amely intézetek az egyént szabad mozgásában nem gátolják. Ilyenek a népkonyhák, hajléktalanok menhelyei stb.

3. A gyermekápolás mely a gyermeket születésétől serdült koráig kíséri.

A zárt szegényápolásnál különbséget kell tennünk egyrészt a betegségük vagy fogyatékosságuk miatt gyámolításra szorultak és a többi szegények között. Az első csoport számára a kórházak, elmegyógyintézetek, hülyék intézetei, nyomorékotthonok stb. szolgálnak, a másik csoportot közműhelyekben és sínylők házában stb. szokták elhelyezni.

A zárt szegényápolás klasszikus hazája Angolország. Angolországban a szegényügyet úgy rendezték, hogy egyrészt a zárt szegényápolás képezi a szegények gondozásának legfontosabb és leggyakoribb módját, másrészt pedig a szegényügy ellátása a köznek képezi feladatát olyannyira, hogy a magánjótékonyságnak tulajdonképpen már csak a szegények helyzetének megkönnyítése tartott fenn. Ezzel szemben a nyílt szegényápolás mintaképeül a német szegényápolás szolgál mégis azzal a hozzáadással, hogy a szegényápolás Németországban is a köznek képezi feladatát, míg Franciaország szegényápolási rendszere a nyílt és zárt szegényápolást egyaránt alkalmazza úgy azonban, hogy sem az egyik, sem a másik rendszert nem részesíti különös előnyben és az állam inkább a szegényügyi intézmények felügyeletét, mint magát a szegényápolást tekinti különös feladatának.

Az itt említett három ország, különösen pedig Angolország és Németország szegényügyét szükségesnek tartom lehető rövidséggel bár, de külön is ismertetni, mert a két rendszer jellegzetes tulajdonságainak ismerete a magyar szegényügy rendelkezésének tárgyalásánál feltétlenül kívánatos.

Az angol szegényügy

Angolországban a szegényápolás már évszázadok óta állami feladatot képez, aminek jellemzésére felhozom, hogy a szegényügyre vonatkozó törvényeket összegező „The Statutes in force relating the poor” 2268 nagy nyomtatott oldalt, az ezeket kiegészítő rendeletek pedig 876 oldalt foglalnak el.

De nemcsak a szegényügyi intézkedéseknek évszázadokra visszanyúló eredete, hanem az azokon végigvonuló rendszeresség és egységesség is oly tulajdonságai az angol szegényügynek, amelyek azt sok tekintetben a többi nemzetek szegényügye felé helyezik.

Angolországban a szegényápolás az állam kötelessége. Nincsenek itt sem az illetékességre, sem a honosságra tekin-

tettel, a szegényápolás megillet mindenkit egyaránt, de ez a szegényápolás olyan komor, hogy még a szegény is csak akkor veszi igénybe, ha már igazán inségbe került. Az angol szegény ápolásnak túlhajtott szigora abban leli magyarázatát, hogy az állam a szegényügyet a szegényadóból, még pedig előre meg sem határozott nagyságú szegényadóból látja el, a polgárok pénzéből pedig könyörületességet nem gyakorolhat. Az állam a tényleg fenforgó és szorgosan megállapított inséget csak a legnélkülözhetetlenebb szükségletek kielégítésévé látja el, ami ezen túlesik, azt már a magánjótékonyagra bizza.

A segély biztos, de a szegény helyzete szegényes marad, azonkívül pedig a segélylyel oly hátrányok járnak, hogy a segélyezett a gyámolítástól minél előbb megszabadulni igyekszik. A segélyezés módja az egész országban egyöntetű, ami a szegények folytonos vándorlásának veszi elejét, amint hogy Angolországban toloncolás, bár a törvényből még kiküszöbölve nincsen, alig fordul elő.

Az angol szegényügy szervezeti egysége amely rendszerint több községet foglal magában. A union által nem létesíthető intézmények céljaira a unionok gróf-ságokká egyesülnek.

Az alsó fokon állami és tiszteletbeli szervek működnek, úgy azonban, hogy a rendelkező hatalom ezen a fokon a fizetéssel nem járó, tiszteletbeli guardianok és overseerek kezén van.

A guardianok szavazzák meg az adományokat, és ők alkalmazzák és ellenőrzik a fizetett hivatalnokokat. A tiszt elfogadása nem kötelező ugyan, de nagy tisztelettel jár és sok esetben a guardian tisztén keresztül vezet az út a parlamentbe.

A tiszteletbeli guardianekhez az ex officio guardianek csatlakoznak. Rendszerint a békebírák sorából küldetnek ki és a guardianek összlétszámának egyharmadát képezik.

A másik tiszteletbeli állás már sokkal felelősségteljesebb és elvállalása kötelező. Az overseer, akit tisztjének

ellátása körül fizetett asszisztentek támogatnak, a union pénzügyi szükségleteiről gondoskodik. Ő veti ki és ő hajtja be az adót, és a amennyiben tisztjének ellátása körül kötelességzegést követ el, 20 £-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető. Miután Angol ör szagban a szegény adó mérvére törvényes kulcs nincsen, az adó kivetése teljesen a felmerült szükségletek után igazodik és rendszerint pótkivetések útján egészítettik ki.

Az alsó fokon működő tiszteletbeli és fizetett hivatalnokoknál is fontosabb szerve az angol szegényügynek a belügyminisztériumban központi szervként működő szegényügyi osztály.

Az osztály élén a szegényügyi államtitkár áll, akit munkájában 2 főtitkár és egy 70 személyből álló fogalmazói status támogat.

A központi hatóság az ország szegényügyét állandóan figyelemmel kíséri, gondoskodik az alsófokú hatóságok kebelében netán szükségessé vált újjászervezésekről, irányítja a folyó szegényügyi közigazgatást, a szükséghez képest rendeleteket bocsát ki, dönt vitás szegényügyi esetekben és újabb intézményeket kezdeményez.

Az angol szegényügynek legerősebb támaszát ez a központi hatóság képezi és csak ennek tudható be, hogy az angol szegényügy fejlődése következetesen és mindig egy irányban halad.

A zárt szegényápoláson alapuló angol rendszer és az ehhez szívósan ragaszkodó központi szegényügyi osztály nem egyszer volt már heves támadásoknak kitéve és különösen a tizenkilencedik század végen, amidőn a szegényügyi aktív választói jogot általánossá tették, a munkások sorából kikerült guardianek a nyílt szegény ápolással sűrűn kísérleteztek, de kísérletük, bár a felső hatóság működésüket nem zavarta, csütörtököt mondott és a szocialista guardianek maguk szolgáltattak az évszázadokon át kipróbált és egységesen vezetett zárt intézményeknek és ezzel együtt a központi vezetőségnek elégtételt. Hogy egyébként a Local Government Boardban levő szegényügyi osztály mily nagy tekintélynek örvend, annak legfényesebb bizonyítéka, hogy

élén Angolország legnagyobb államférfiaival, Charles Dilke, Goschen, Balfour, Chamberlain, Ritchie stb.-vel találkozunk.

A „központi” szegényügyi osztály rendeletei ellen a Kings Benchhez lehet felebbezni. A Kings Bench gyakorolja egyúttal a fegyelmi hatalmat is, az overseereket vagyoni felelősségre vonja, ha a szegény adót igazságtalanul rótták ki, a renitens hivatalnokokat pedig megbírságolja, sőt fogházbüntetéssel is sújtja.

A központi szegényügyi osztály és az alsó hatóságok közötti összeköttetést a szegényügyi inspektorok tartják fenn. Az inspektorok a kerületükhöz tartozó összes szegényügyi intézményeket évenként legalább kétszer meglátogatni és a guardianek ülésein évenként legalább kétszer résztvenni kötelesek. Tisztjuk fényét nagyban emeli az a körülmény, hogy jelentéseik az alsóház elé terjesztendők és az ilyként közzétett jelentéseikben jogukban áll egyes guardianeket megdicsérni, vagy megróni, ami tekintettel arra, hogy a guardian tisztség Angolországban a közpálya kezdetét jelenti, a jelentéseknek különös fontosságot biztosít.

Ami már most az egyes szegényügyi intézményeket illeti, mindenekelőtt különbséget kell tennünk a szegények három osztálya között. A szorgalmas szegényeket, akiknek csekély megtakarított pénzük is van, Angolországban a magánjótékonyosság veszi gondozásába. Azokat a munkásokat, akiknek ugyan megtakarított pénzük nincsen, de saját rendezett háztartásuk van (with decent homes) szükségmunkáknál helyezik el és bérüket kisebb részében készpénzben, főként pedig természetben való ellátásban kapják. Az itt megjelölt osztályokba nem sorozható munkaképes szegények az angol szegényügy legrégebbi intézményét képező és most már csakis a munkaképes szegények részére fentartott tulajdonképeni munkaházakba (workhouse) utaltatnak. Különös súly helyezendő arra, hogy a tulajdonképeni workhouse csak a saját hibájukból szegénységbe esett munkaképes szegények ellátására szolgál, mert a folytonosan fejlődő szegényügy a többi szegényeket és ezek között különösen a gyermekeket, betegeket és vándorszegényeket már a workhouse falain kívül veszi gondozásába.

És bár az angol szegényügyi terminológia alatt még ma is a gyógykezelésre nem szoruló összes zárt intézeteket összefoglalja, munkaházakat már csak a munkaképes szegények részére tartanak fenn.

Az ily értelemben vett workhouseban szigorú munkakényszer és még szigorúbb fegyelem uralkodik olyannyira, hogy az itt tárgyalt workhouse-ok lakói folytonosan fogynak, az igazi munkaházak rendszerint már több összeállott unión munkaképes szegényeinek befogadására is elegendők.

A tulajdonképeni workhouse-okat Nagy-Britannia nagyobb városaiban az úgynevezett Test-Houses egészítik ki. Hivatásuk a szükségmunkák helyettesítése volna, és létezésüket főként azzal indokolják, hogy a szükségmunkák körül kellő fegyelmet és szigort gyakorolni lehetetlen, viszont a szükségmunkák körül alkalmazott szegényeket a workhouse-okba utáltakkal egy kalap alá venni már annál kevésbé lehet, mert a Test-House csak foglalkoztató és nem szállásul szolgál. A Test-Househoz fűzött remények beváltak, az oda utalt szegények rövidesen más munka után néztek és a Test-House-ok az év legnagyobb részében üresen állanak.

A workhouse-oknak nevezett zárt intézetek legnagyobb része ezek szerint eredeti hivatásuktól eltérően már csak az elaggottak és a gyógykezelésre nem szoruló betegek befogadására szolgálnak.

A szegények ezen osztályának zárt ápolása ellen intézett sűrű támadások dacára az angol szegényügy az internáláshoz mereven Ragaszkodik. Indokolja pedig ezt az álláspontját azzal, hogy csak a zárt ápolás látja el a szegényt mindazzal, ami eltartásához szükséges, míg a nyílt ápolás gyakran nem elegendő és nagy súlylyal nehezedik a magánjótékonyagra. Miután továbbá a köz a szegény internálásával törvényes kötelezettségének feltétlenül eleget tesz, a nyílt segélyezés mérve körül folytonosan megújuló panaszoknak elejét veszi. De a személyes szabadságnak korlátozása előrelátókká is teszi az embereket és arra kényszeríti őket, hogy munkaképességük idején

jövőjükről is gondoskodjanak. A nyílt ápolás végül a saját erejéből megélő munkást azzal a veszélylyel fenyegeti, hogy

a köz által segélyezett szegény a munkapiacon erkölcs-telen versenyre kél és a munkabérekre nyomást gyakorol.

Tagadhatatlan, hogy az itt előadott indokokban sok az észszerűség és igazság, de tagadhatatlan az is, hogy a zárt rendszer hatalmas támasza a konservativizmus is, amely oly életbevágó változtatásokkal, mint amilyen a zárt ápolásnak a nyílt rendszerrel való kicserélése volna, kísérletezni nem mer. Ez különben egy olyan államban, amelyben a szegényápolás kötelező, nagy felelőséggel is jár,, amelyet senki sem vállal szívesen.

Van egyébként példa reá, hogy egyes Unionokra a nyílt szegény ápolás behozatala katasztrofális hatással jár. A munkások sorából kikerült guardianek rendszerint az ő osztályukhoz tartozó szegényeknek kedvezni akartak és a kért segélyeket első sorban készpénzben adták. Ennek a segélyezésnek első következménye a szegény adó rettenetes növekedése, második következménye pedig a szegények számának rohamos emelkedése volt. Mert míg egyrészt a készpénzbeli segélyek már természetüknél fogva ruganyosabbak és a segélynyújtásnak ez a módja a rendszeres nyilvántartást rendkívül megnehezíti, minek folyamánymányaként ismét a szomszéd kerületek szegényei is rajokban jelentkeztek, addig másrészt az egyes esetek kevésbé szorgos megfigyelése a zárt intézeteknek különösen azon fajait terhelte túl, amelyek gondosabb kezelésük folytán lényegesen költségesebbek voltak. Az adófizető polgárok az ily ként sújtott kerületekből tömegesen elköltöztek, úgy, hogy a szegényügyi hatóság először is a segélyösszegeket szállította le, majd mikor még ez sem segített a bajon, ismét csak a zárt szegény ápoláshoz tért vissza, és nyílt segélyben csak azt részesítette, akinek erre a törvény értelmében igénye volt.

A szegények érdekében túlhajtott ezen törekvések azonban mégsem voltak teljesen eredménytelenek, mert legalább az elaggott és beteg szegények ellátását megjavították. Az elaggott házaspárokat nem választják többé szét

egymástól, közös társalgó termeket rendeztek be számukra, a kenyeret már nem napi adagokban, hanem az étkezésekhez adják, látogatásukat és a sétát is megengedik, sőt legújabban a Workhouse-t sok helvütt a cottagerendszerrel cserélik fel.

Ezreknél is fontosabb újítást képez azonban a beteg szegényeknek teljes elkülönítése.

Angolországban már alig létezik Union, amelyben a gyógykezelésre szoruló szegények ne a Workhouse-tól különválasztott és a modern higiénának teljesen megfelelő Workhouse-Infirmeriében ápoltsanak és a Workhouse-oknak részét képező Sick-Wards (betegszobák) immár csak oly idült betegek elhelyezésére szolgálnak, akik orvosi kezelésre egyáltalán nem szorulnak.

Az ilyként megjavított betegápolás terén a fertőző betegségek terjedésének meggátlását célzó intézkedések, az elmebetegek gondozása és a képzett betegápolók folytonos szaporítása különösen figyelemre méltó jelenségek.

Elteltekintve attól, hogy a fertőző betegségek eltitkolását szigorúan büntetik, több Union egymással egyesülve Isolation-Hospitalt létesített, Londonban pedig a Metropolitan Asylum-Board a fertőző betegek számára 11 nagy kórházat és különösen himlőbetegek számára egy egész sor hajót, üdülő betegek részére pedig több Convalescent Home-okat tart fenn. Ez utóbbi intézmény egyébként Angolországban nagy elterjedésnek örvend, a számuk 1900-ban 360-on felül volt, és bár létesítésük körül a magánjótékonyosság döntő szerepet játszott, mégis sok esetben csak az állami hozzájárulás tette alkotásukat lehetővé.

Angolországban a múlt század végén államköltségen 63.815 elmebeteget tartottak el és számuk azóta is állandóan emelkedik. Az elbocsátott elmebetegeket a magánjótékonyosság veszi pártfogásába, különösen az Aftercare Associationnak képezi gondját, hogy a téboly dákból kikerülteket megfelelő foglalkozáshoz juttassák.

Ha már most az angol betegápolás általános állapotát nézzük, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy 1885 óta, vagyis amióta a kórházakban nyújtott gyógykezelés a választójog

elvesztését nem vonja maga után, a betegek száma állandóan növekszik. Ez a hatás, bár az államkincstár erősebb megterhelését jelenti, közgazdaságilag mégis előnyösnek mondható, mert hiszen nem a betegségek elszaporodásának, hanem az eddig elhanyagolt betegségek felfedezésének a következménye és a halandóság visszafejlődését eredményezi. A betegek kiszorítását a kórházakból nem is tervezik és egyelőre csak a betegápolási költségek szigorúbb behajtását szorgalmazzák, ami viszont közgazdasági érdekeket nem sért.

A betegápoló személyzet hosszú ideig a segélyezett szegények sorából került ki. Eleinte a magán jótékony ság kezdte ki ezt a minden tekintetben elhibázott takarékoskodást. Majd a központi hatóság vette kezébe az ügyet és azóta az ápoló személyzet teljesen megváltozott. Iskolázott ápolónők (trained nurses) látják el a betegápolást. A nurse-öket egy hónapig a central homesban oktatják, innen segédápolónőkként valamely nagyobb kórházhoz osztják be, ahonnan ismét a central homesba kerülnek vissza. Az ápolónők fontosságának elismerésére jellemző adatként fel-
említhető, hogy Viktória királyné koronázásának utolsó jubileuma alkalmából erre a célra egy 70.000 £-os alapítványt tett.

Hogy az ápolónők és a kórházak főnöknői között napirenden volt súrlódásoknak elejét vegyék, most már főnöknőül rendszerint egy hosszabb ideig működött nureset neveznek ki, és ezenkívül a lehetőség szerint az ápolónőknek külön lakóházat rendeznek be. A trained nursek száma 1897-ben 3874 volt.

Ami végül az ország közállapotait leginkább veszélyeztető vándorkoldusok ügyét illeti, ez Angliában ismételt törvényes intézkedések dacára még mindig nem tekinthető rendezettnek. A vándorkoldusok tettenérés esetén casual wardsba, időleges letartóztatási intézetekbe kerülnek, ahol a vándorkoldusokat rendszerint egy napig, visszaesés esetében 4 napig tartották vissza, de ez az intézkedés alig járt eredménnyel. Újabban a vándorkoldus a letartóztatási intézetből történt elbocsájtásakor útijegyet kap, amelynek

alapján egymástól 5 mérföldnyi távolságra eső helyeken élmezést és az esténként elérendő casual ward-ban éjjeli szállást nyerhet. Az angol szegény ápolás az úti jegyek kiosztásával a közönséget akarja meggyőzni arról, hogy a tisztességes vándor alamizsnára nem szorul és ezenkívül módot kíván nyújtani a rendőrségnek arra, hogy a kolduláson ért vándort érzékenyen és egyben indokoltan megfenyítse.

Ebben a fejezetben a szegényügy egyéb kérdéseit, így különösen az angol gyermekvédelmet, a magánjótékonyoságnak a szegényügy rendezésénél való közreműködését, úgy nemkülönben a szegényápolás pénzügyi részét nem kívánom tárgyalni, mert célom egyelőre csak a zárt és nyílt szegényápolási rendszerek ismertetése, míg azok különös befolyását magára a szegényügy rendezésére csak a magyar viszonyok taglalása alkalmával fogom méltatni.

Ezek után térjünk át a nyílt szegényápolás tipikus példájának ismertetésére.

Németország szegényügye.

Németország szegényügyének jellemző negatív tulajdonsága, hogy a szegényügy intézésére központi hatósága nincsen, hogy továbbá törvényes rendelkezéseiben csak a keret megadására szorítkozik, de a szegény ápolás mikéntjét a végrehajtó közegekre bízta.

A nyilvános szegényápolás általánosan az elberfeldi systéma szerint történik.

Ennek a rendszernek az az alapelve, hogy az igazi szegényápolás csak úgy eszközölhető, ha szükölködő embertársainkat közvetlenül felkeressük, viszonyait megvizsgáljuk és az illető egyéniségének legmegfelelőbb segítséget adjuk, vagyis ha a szegény ápolást individualizáljuk.

Az előadottakhoz képest a szegényügy a zöld asztal mellől nem intézhető és különösen az első kérelmek előzetes megvizsgálás nélkül tárgyalás alá nem vehetők.

Az elberfeldi rendszer súlyt helyez arra, hogy a szegényápolás tényleg tiszteletbeli tisztségnek tekintessék, de ennek a tisztségnek vállalása egyben kötelező legyen és visszautasítása vagy hanyag ellátása közjogi hátrányokkal járjon.

Ügyel továbbá a rendszer arra is, hogy a tiszteletbeli szegénygyámok a szegényügy ellátására kirendelt hivatalnokok fölött álljanak, nem pedig azok mellett működjenek és hogy a szegénységélyezés módját illetően önállóan rendelkezhessenek. Ehhez képest a szegénygyámok tekintélyének növeléséről különféleképpen gondoskodik. Így a szegénygyám közvetlen szükség esetén a szegényalap terhére előzetes felhatalmazás nélkül előlegeket adhat, sok helyütt az előjáró szegénygyám ezüst nyakláncot visel, másutt lakása ajtaján hivatalos táblája van.

Hogy a szegénygyám kötelességét lelkiismeretesen teljesítse, hogy továbbá a gondjaira bízott szegényekkel állandó érintkezést tarthasson fenn, négy-nél több család, vagy magában álló szegény egy ápolónak nem osztható ki. Erre való tekintettel a párost kerületekre, a kerületet körzetekre osztják és a körzet képezi azt az egységet, amelynek gondozójaként a szegénygyám, mint a szegényápolás legközvetlenebb közege szerepel.

Az elberfeldi systemát az ezidőszerint folytonosan terjedő strassburgi systema annyiban módosította, hogy egyrészt a közület első hivatalnokát nagyobb szegényügyi hatáskörrel ruházta föl, az átmeneti eseteket a szegénygyám kezéből kivette, főként pedig elejtette a körzet felosztást és a szegényápolásnak nem a helyileg meghatározott, hanem megfelelő eseteket osztja ki.

Az elberfeldi rendszernek csak ott van létjogosultsága és csak ott felelhet meg, ahol, mint ez Németországban tényleg történik, a zárt szegényápolást a lehetőség szerint mellőzik. Munkaházakat, letartóztatási intézeteket vándorkoldusok részére Németországban csak elvéve és csak legújabbán találni, ellenben a szegényügy rendezésének legvitásabb pontját az képezi, hogy a nyílt szegény ápolás két alternatív módja, a pénzben- és természetiekben nyúj-

tandó segélyezés közül a szegényügy rendezésének melyik felel meg alaposabban, mert hogy a zárt szegényápolás egyáltalán célravezető volna, afölött Németországban a vita alig indult még és amint később látni fogjuk, a nyílt rendszerrel már a betegápolás terén is kísérleteznek.

A németek szerint a pénzbeli segély a szegény gazdasági önállóságát nem érinti és önértetén sem ejt csorbát, sőt vannak, akik a pénzbeni segélyezésnek nevelő hatást is tulajdonítanak, amennyiben a pénzbeli segély arra kényszeríti a támogatottat, hogy szükségleteit a pénzbeli segély mérvéhez képest elgátse ki.

Ezzel szemben a természetben való segélyezés mellett azt hozzák fel, hogy a segélyezésnek ez a módja sokkal megbízhatóbb. Élelmezés, ruházat és lakás nélkül a szegény nem lehet meg, a legcélszerűbb tehát, ha ezeket természetben nyújtják neki,

Tény, hogy akár a pénzbeli segélyezést, akár pedig a természetben való ellátást választják, mindenütt figyelemmel igyekeznek lenni a szegény egyéniségére. A lehetőség szerint tartózkodnak a túlságos gyámkodástól és a sajnálkozás fitogtatását, főképen pedig a szegényeket mélyen lealacsonyító és elkésérítő nyilvános adakozásokat, ünnepléses felruházásokat, karácsonyi megajándékozásokat a lehetőség szerint kerülnek. Ha a szegénynek a közsegélyre nincs is sanctionált joga, a köznek jogi, főként pedig erkölcsi kötelessége szegényeiről gondoskodni; már pedig ha ez a segélyezés kötelességet képez, akkor olyan alakban eszközözlendő, hogy a szegény önértetét ne sértse.

A német szegényügyben a közsegélyezés ezen humánus felfogása, — amint ez az előadandókból kitetszik — kiváltképen a szervezetben domborodik ki.

A szegényügy alaptörvényeként tekintendő 1870. évi június 6-iki törvény abból indul ki, hogy a szegényt, illetve annak feleségét és 18 évesnél fiatalabb gyermekeit az Ortsarmenverband köteles ápolni, amelynek területén a szegény 18-ik életévét elérte után legalább 2 évet szakadatlanul töltött anélkül, hogy a köznek terhére esett.

Az itt említett és több községből alakult Ortsarmenverband mellett a törvény az egyes Bundesstaatok, illetve nagyobb Provinzok vagy a fővárosok egész területét felölelő Landannenverbandokat alakított, melyek egyrészt az Orsarmenverbandok hatósága alá nem tartozó, segélyezési lakhely (Unterstützungs-Wohnsitz) nélküli „Landarme”-kat, másrészt pedig az elmebetegeket, együgyűeket, epileptikusokat, siketnémákat és vakokat veszi gondozása alá. Hogy a törvény nem az illetékességet, hanem az utolsó tartózkodásnak fent megemlített és bizonyos korhoz kötött tartamát veszi irányadóul, annak oka abban a felfogásban keresendő, hogy azt a községet, amelyből a szegény már évek előtt eltávozott és amely község a szegénynek hasznát a legtöbb esetben sohasem látta, a szegényápolás súlyos terhével megterhelni nem lehet, viszont méltányos, hogy az a község, amelyben a szegény munkaképességét hasznosította és így közvetve a községnek is hasznára vált, elszegényedése esetén támogassa. Ugyanez az elv jut a Landarmenverbandnál is kifejezésre, amennyiben nagyobb kiterjedését egyrészt ugyan a költségesebb szegényügyi intézmények teszik szükségessé, másrészt és főként azonban azzal a feltevással indokolják, hogy a segélyezési lakhely nélküli szegény előbb minden valószínűség szerint a nagyobb területen tartózkodott. Német doktrinarismussal ennek az eszmének nevet adtak. Wirtschaftliches Aequivalent-nek nevezik a szegénynek nyújtott segélyt, mert csak a szegény elmúlt munkálkodásnak: képezi ellenértékét és mivel az Unterstützungs-Wohnsitz nélküli szegény minden valószínűség szerint a Landarmenverband kerületében fejtette ki feltételezett hasznát hajtó működését, a Landarmenverband viselheti a reá eső ellenértéket. Hogy pedig ettől az ellenértéktől senki se essék el, a segélyezésre igényt tartó fél vélt igényeinek elutasítása vagy csak részleges elismerése esetén a törvényben körülírt módon panaszszaal élhet.

Ez a humánus felfogása zárt szegényápolásnak született ellensége és csak az individualizáló, egymástól esetről-esetre különböző bánásmódot tartja megfelelőnek,

amint hogy a német szegényügy a szegénygyám személyiségére építi fel rendszerét. Súlyt helyez arra, hogy a szegények külfönféle osztályaira való tekintettel a szegény-ápolók között a legkülönbözőbb foglalkozású egyének foglaljanak helyet, különösen pedig iparosok és kereskedők ne hiányozzanak mert a szegényeknek ezek adhatják a leghasznosabb tanácsokat és foglalkozást is ezek szerezhetnek nekik legkönnyebben.

A nyílt rendszer teljes keresztülvihetőségét azonban éppen a szegény ápolók korlátolt száma teszi nehezzé. Mert míg a szegénygyám tisztjének ellátására egyébként nagyon alkalmas munkások nem rendelkeznek annyi szabad idő felett, hogy a segélyezés megállapításához szükséges kutatásokat elvégezhessek, de meg a szegényatya fogalmában rejlő állandó erkölcsi támogatásra sincs mindig érkezésük, addig a nagyvárosok peripheriájára kiszorult nagyszámú szegény felkeresésére és állandó szemmeltartására vállalkozó és nem a munkásosztályhoz tartozó szegénygyámok ritkán akadnak. Ma már tényleg ott tartanak, hogy tiszteletbeli szegénygyámok mellett fizetett felügyelők működnek, ami pedig a nyílt segélyezésnek nagy hátrányát jelenti, mert az az intenzív erkölcsi gondozás, mely az elberfeldi, vagy mondhatjuk, német rendszernek alapját képezi, alig képzelhető ottan, ahol egy hivatalnokra száz meg száz, nem pedig legfeljebb 10—12 szegény bízott. A fizetett szegénygyámok a zárt rendszerhez már nagyon közel állanak.

Hogy Németországban mindezek dacára a nyílt segélyezéshez mereven ragaszkodnak és az intézeti ápolást a lehetőség szerint kerülik, annak főoka nézetem szerint abban található, hogy sok olyan intézményt, amelyek feltétlenül a szegényügy kiépítéséhez tartoznak és innen egyáltalában ki sem vehetők, Németországban már szociálpolitikai vívmányoknak tekintenek, hogy ezzel azt a fullánkot, melyet a szegénysegélyezés — bármily akadémikus magyarázatot fűzzünk is hozzá — a segélyezettben hagy, ártalmatlanná tegyék, így Németországban a munkanélküliség esetére nyújtott segélyt szociálpolitikai tényke-

désnek tekintik, ugyanígy a vándorszegények érdekében tett kísérletezéseket is a szegényápolás köréből kivesszik.

Nem képezheti ugyan vita tárgyát, hogy a munkanélküliség elleni biztosítás szociálpolitikai ténykedés, de azt, hogy az ínségmunkák, bármilyen formában szerveztesse is azok csak, azért, mert kötelezővé tételnek, és mert már nem a létező szegénység elhárítását célozzák, nem a szegényügyet szolgálnák, azt nem fogadhatjuk el. Ugyanígy tarthatatlan az az álláspont is, hogy mert a vándorszegényeket most mezőgazdasági telepeken, Arbeiterkoloniekban próbálják időlegesen elhelyezni, ez már nem szegény ápolást, hanem magasabbrendű, előrelátó munkát jelent.

Elvégre a vándorszegények ügyének folytonos rendezése nemcsak hogy nem vette elejét a koldulás ezen legveszedelmesebb fajának, de még csak az sem állítható, hogy a vándorkoldusok száma apadna. Sőt még azzal, hogy az Arbeiterkoloniek mellett újabban vándormunkaházakat is létesítenek, amelyekben a munkanélküli férfiak egy meghatározott munka teljesítése ellenében ideiglenes ételmezést és szállást kapnak, a kapcsolatosan fentartott munkaközvetítők pedig a vándorok elhelyezéséről gondoskodnak, és hogy a porosz vasútügyi miniszter a vándorok részére a legmesszebbmenő utazási kedvezményeket biztosítja, sem tudják azt a célt elérni, hogy a vándorokat az országútról kiszorítsák. Bár úgy az Arbeiterkoloniek, mint a vándormunkaházak az általánosan ismert és lényegben azonos Naturalverpflegsstationoknál nagyobb sikereket mutatnak, a vándorkoldusok ügye rendezettnek még nem tekinthető, különösen pedig nem állítható az, hogy a szociálpolitikai ténykedések ennek a kérdésnek napirenden tartását feleslegessé tették volna.

De hogy a szegényügyi intézkedésekkel Németországban a lehetőség szerint szociálpolitikai mezbe kívánják öltöztetni, annak legfényesebb bizonyítékát mégis a már többször említett munkanélküliség esetén elkerülhetetlen segélyezés körüli vita szolgáltatja.

Azt hangoztatják, hogy bár a munknélküliség tényleges fentforgását és a segélyezésért folyamodó vagyontalanságát csak a szegényügyi hatóságok illetékesek megállapítani és bár a munkanélküliek segélyezése is a szegényügyi hatóságoknak képezi feladatát, mégis tekintettel arra, hogy a munkanélküliséget az egyénen kívül fekvő szociális okok idézik elő, nem méltányos, hogy az ilyen okok miatt közsegelyre szorult munkás társadalmi és közjogi tekintetbéli egyaránt lealacsonyító szegényápolásban részesüljön. Hasítanak ki a szegényalapból a munkanélküliek segélyezésére szolgáló külön alapot, és akik ebből az alapból húzzák segélyüket azok ne tekintessenek közsegélyezettnek és ne veszítsék el politikai jogaikat.

A munkásoknak itt hangoztatott kívánsága feltétlenül méltányos és nincs kizárva, hogy, propagandájuk sikeres is lesz, ámde jogos az az ellenvetés, hogy amidőn az adófizetők filléreiből csak azt nyújthatjuk a szegényeknek, ami megélhetésükhöz feltétlenül szükséges, nem ártunk-e a kategorizálással többet, mint amennyivel a munkanélküliek sorsán javítunk és vájjon az ilyen és ehhez hasonló szociálpolitika nem teszi-e a kétségkívül aránytalanul nagyobb számú és nem mindig saját hibájából nyomorba került többi szegények sorsát tűrhetetlenebbé és még százalmasabbá?

Nem folytatom az elmélkedést, hiszen céлом csak a nyílt közsegélyezés lény egének kidomborítása, hanem áttérek a német betegápolás rövid ismertetésére.

Németországban a nyilvános kórházak száma 1900-ban 2029 volt 115.524 ágygal. Ezekben az intézetekben ugyan csak 1900-ban 874.605 beteget kezeltek. A kórházakon kívül 168 nyilvános elmegyógyintézet 39 nyilvános szemklinika és 80 szülészeti intézet állott fönn.

Tudvalevő, hogy a gyógyintézetek száma nem az ország egészségügyi állapotának, hanem előrehaladottságának fokmérője. És ha így ítéljük meg a kórházak hatalmas számát, akkor Németország a legfejlettebb államok közé tartozik. Ha pedig még hozzáveszszük, hogy ugyanekkor 1117 magánkórház 49712 ágygal és 162 magán

elmegyógyintézet állott a gyógyulást keresők rendelkezésére, akkor fogalmat alkothatunk magunknak a német betegápolás nagyszabású kifejlődéséről.

Hogy itt a magánkórházakat is felemlítettük, annak okát abban adjuk, hogy a német betegápolás ügye a magánjótékonyosság teljes mellőzésével egyáltalán nem tárgyalható. Amit ennek a munkának elején a közsegélyezés és a magánjótékonyosság egymás közötti kölcsönhatásáról röviden elmondottunk, azt a német betegápoláson gyakorlatilag bemutathatjuk.

A közület azt nyújtja a betegnek, amire a betegnek múlhatatlanul szüksége van, míg a magánjótékonyosság a beteg állapotán akar könnyíteni és egyben a kísérletezési költségeket viseli. A kórházakból elbocsátott betegeket üdülőházak veszik pártfogásukba és mert az üdülőházak csak tetemes költséggel tarthatók fenn, erdei üdülőtelepeket létesítettek, amelyekben az üdülők csak napközben tartózkodnak, esténként pedig rendes szállásukat keresik fel. Erdei üdülőhelyek ma már jóformán Németország összes nagyobb városai körül vannak és majdnem kivétel nélkül a magánjótékonyosság által, sok helyütt a biztosító társaságok hathatós támogatásával tartatnak fenn.

Talán fölösleges külön is kiemelnünk, hogy ahol a betegápolással oly behatóan foglalkoznak, mint éppen Németországban, ott a különböző betegek elkülönítése sem maradhatott el.

Így a tüdőbetegek részére államköltségen 75 népszanatóriumot tartanak fenn 7000 ágygyal. Ott, ahol egy évben 100.000 embernél több hal el tüdővészben, 75 gyógyintézet sem elegendő, de viszont a sanatóriumok szaporítása sem biztosíthatja a betegek életben tartását, ha a praeventív intézkedésekre nem fektetnek súlyt. A magánjótékonyosság erre való tekintettel feladatául tekinti, hogy a beteget családjától elkülönítse, korlátozott munkaképessége esetén családját segítse és a sanatóriumból kikerült tüdőbeteg alkalmas elhelyezéséről gondoskodik.

Hogy az iszákosság okozta egyébként is nagymérvű elszegényedés ellen Németországban is erős küzdelmet

folytatnak és hogy az iszákosok különleges kezelését a német szegényápolás, jobban mondva betegápolás elsőrendű feladatának tekinti, az a német szegényügyi statisztika fejlettsége mellett csak természetes. Hiszen hogy csak egy pár példát említsünk, Németországban 1892 — 94-ben 35.736 vagyontalan beteget kezeltek alkoholizmus ellen és emellett még az elmebeteg férfiak 25 — 35%-a is az iszákosok sorából került ki. Egy másik megfigyelés szerint pedig 50 iszákos család utódai közül 44.4% elmebeteg és 63% iszákos volt.

Ezek a szomorú adatok nagyrészt az állam lelkiismeretét nyomják, mert közvetve ő az iszákosok legnagyobb pártfogója, jogos tehát az a kívánság, hogy az állam az alkoholból szerzett jövedelmének egy részét, úgy mint ezt az északi államokban és Svájcban keresztül is vitték, iszákosok gyógyintézeteire fordítsa.

Az állam az erősen hangoztatott kívánság előtt nem zárkózhatott el és az iszákosok zárt közápolása tekintetében megtette az első lépéseket, amennyiben az iszákosgyógyintézetek létesítését anyagilag lehetővé tette és fenntartásukhoz állandóan hozzájárul. 1900-ban 41 e célra szolgáló gyógyintézet volt, amelyek közül a legnagyobbban, a hildesheimi Elisenheim nőgyógy intézetben ugyan 120 ágy van, de a legtöbbnek még 10 ágya sincsen.

Különben is az ellátás rendszerint nem ingyenes és így nem is annyira az iszákosságnak áldozatul esett Egyéntől, aki intézeti ellátását rendszerint megfizetni nem tudja, hanem a jótékony-egyletektől, illetve sok esetben az iszákosnak és családjának eltartására kötelezettek jóakátától függ, hogy az iszákos hosszadalmas kúráját megkezdhesse.

Az eddig elért eredmények jellemzésére szolgáljon a Berlin mellett létesített „Waldfrieden” gyógyintézetnek 1906-ban megjelent kimutatása, mely szerint az elmúlt öt évben 282 iszákos közül befejezett kezelés után 32.6% teljesen tartózkodóvá lett, 15.4% mértékletessé vált és munkaképességét teljesen visszanyerte, de a kezelték 50%-ánál semmiféle eredményt sem értek el.

A szociálpolitikusok és a magánjótékonyok előharcosai nem nyugosznak, az iszákosság leküzdésére tételes, még pedig nagyon költséges állami intézkedéseket kérnek, különösen pedig arra fektetnek súlyt, hogy az államnak passzív magatartásával nem szabad az iszákosokat az őrültek házába vagy a tüdőbeteg-szanatóriumokba belekényszeríteni, hanem az iszákosság is betegség és sok esetben öröklött betegség lévén, az iszákosok gyógyításáról, miután gyógyításukat a magánjótékonyok kipróbálta, az állam tartozik gondoskodni.

A sínylők és nyomorékok gondozását legnagyobb-részt már az állam vállalta át. A vakok és siketnémák száma állandóan csökken és a felnőtt nyomorékok ellátása is kielégítő.

Legfeljebb a nyomorék gyermekek sorsa, melyet egyébként a gyermekvédelemről szóló fejezetben külön is tárgyalunk, mondható mostohának, amennyiben a körülbelül 70.000 nyomorékgyermek részére csak egyetlenegy állami nyomorék-iskola, a müncheni kir. nevelőintézet nyomorék fiúk részére áll fönn. Igaz ugyan, hogy a nyomorék gyermekek nagy része nem is oktatható, de azért kimutathatólag 6000 szellemileg normális gyermek tisztán a megfelelő intézmények hiánya miatt nem részesülhet kellő nevelésben. Németországban 1906-ban az összes nyomorékgyermek-otthonokban 1600 gyermek számára volt hely, ami ugyan tekintélyes szám, de tekintettel arra, hogy a 70.000 nyomorékgyermek legtöbbje a szegényebb néposztályból való, még sem elegendő. Újabb intézetek létesítése azonban nem igen várható, mert Németországban a gyermekeket lehetőleg családjaik körében hagyják meg és inkább itt látják el őket a szükséges segédeszközökkel, ingyenes orvosi kezelésükről pedig megfelelően gondoskodnak.

Hogy az elmebetegeket sem hanyagolják el, azt a nyilvános elmeegógyintézetek nagy száma eléggé bizonyítja. Németországban 1900-ban 94.000 elmebeteget kezeltek nyilvános intézetekben. Ez már magában véve nagy dolog, de fokozza még jelentőségét, hogy az elmebetegek kitele-

pítése állandóan terjed. És mégis Münsterberg szerint még 300 millió márkára volna szükség, hogy Németországban az elmebetegeket úgy helyezhessék el, mint ahogy Angolországban történik, el is tekintve attól, hogy az ellátás is évi 30 millió márka túlkiadást igényelne.

Hogy azonban az elmebetegápolás ily magas fokot érhetett el, abban a magánjótékonyágnak nagy része van. A családtagok segélyezésével lehetővé teszi, hogy az elmebeteg már betegsége kezdetén gyógyintézetbe kerülhessen, viszont az elmeegógyintézetekből kikerültek részére üdülőházat tart fenn és alkalmas foglalkoztatásukról gondoskodik.

Az itt előadottak bizonyoságot tesznek amellet, hogy a betegápolás terén a zárt intézetek nemcsak hogy nem mellőzhetőek, hanem a betegápolás legnagyobb része zárt intézetek nélkül el sem képzelhető. És ezen mit sem változtat az, hogy Németországban a szegény betegek házi ápolását erősen szorgalmazzák, hogy az otthon ápolt betegek kellő gondozására községi ápolókat tartanak, a szegényeknek nemcsak ingyen gyógyszert, hanem az ápoláshoz szükséges eszközöket is kölcsönképen odaadják, a betegek részére betegkonyhákat létesítenek, ingyenes gyógykezelésükről bőségesen gondoskodnak. Mindez csak kísérlet-számba megy és a legjobb esetben kiegészítőként alkalmazható, de a nyílt betegápolás a szegény segélyezésnél mindenkor szem előtt tartandó szorgos vizsgálat és takarékoság mellett nagy mérvben keresztülvihető soha sem lesz.

francia szegényügy

Franciaország a kötelező szegényápolást még csak a gyermekeknél, elagottaknál s betegeknél hozta be, a szegényápolás egyéb tereit egyelőre a magánjótékonyágnak kénytelen átengedni.

A közsegélyezés és magánjótékonyág mögött az állami és egyházi hatalom hívei sorakoznak és vívják elkeseredett harcukat. Az állam a magánjótékonyág körül emelt hatal-

mas bástyákat csak nagy megfeszítéssel tudja ledönteni és bár már 1889-ben kimondta, hogy a munkaképes szegények kivételével a segélyre szorultak közsegélyezésben részesüljenek, egyelőre csak a Loi sur l'assistance medicale gratuite-t, a kötelező ingyenes betegápolásról szóló törvényt tudta keresztülvinni és amint tudjuk, radikális eszközöket kellett igénybe vennie, hogy tekintélyét a magánjótékonyosság leghatalmasabb védőivel, a szerzetesekkel és apácákkal szemben érvényre juttathassa.

És ha kutatni kezdjük, hogy mi indította az államot arra, hogy a magánjótékonyosság kezelését ellenőrzés alá helyezze, akkor azonnal észrevehetjük, hogy a magánjótékonyosság terén a visszaélések napirenden voltak. Eltekintve attól, hogy a magánadakozásokból létesített és eltartott jótékony intézmények vagyonának nagyságáról senki sem szerezhetett biztos tudomást és így azt sem tudták megállapítani, hogy az adományokból mennyit kaptak a szegények és mennyit fordítottak az intézmények vezetői a maguk céljaikra, az intézetek még a gondjaikra bízottakat is szokatlan módon kizsákmányolták.

A nancy-i “Au bon Pasteur” leányárvaház esete Franciaországban általánosan ismeretes. Az internált árvákat épen csak annyira képezték ki, hogy munkájukat az árvaház a maga jövedelmének szaporítására hasznosíthassa, de arra, hogy az árvák valamikor a maguk eltartására is képesek legyenek, nemcsak hogy nem voltak figyelemmel, de még erejüket is annyira kihasználták, hogy mire az árvák öt, tíz, sőt húsz évi „nevelés” után az árvaház részére kifejtett munkásságuk ellenértékeképpen az árvaházat egy fillér keresmény nélkül odahagyták, testileg és szellemileg letörten mindennapi kenyerüket sem tudták megkeresni.

Ennek és az ehhez hasonló eseteknek hallatára a felháborodás moraja zúgott végig Franciaországon. Erélyesen sürgették, sőt követelték, hogy az összes jótékonyági intézményeket állami ellenőrzés alá helyezték, zárt ápolással pedig csak azok az intézetek foglalkozhassanak, amelyek erre az állam engedélyét külön kikérik és meg is kapják. Ez a mozgalom a magánjótékonyosságot teljesen hatalmukba

kerített szerzetesek és apácákra nézve nem jelentett egyebet, minthogy őket a kezükön lévő jótékonycélú vagyonnak évi 50 millió frankot is meghaladó jövedelmök tekintetében számadásra akarták kényszeríteni.

A mozgalom eddig csak részben érte el célját, mert bár a francia szegényügy élén álló „Direction Generale de l'assistance et de l'hygiène” a hathatós ellenőrzés céljából az inspecteur-ök számát megszorította, mégis állam és egyház egymás hatáskörét folyton sanda szemmel nézik és az egyes intézmények feladatköre és ezzel összefüggően az intézmények ellenőrzése is végnélküli vitáknak képezi tárgyát.

Hogy ilyen körülmények között a francia szegényügy terén egységes szempontokat és rendszeres fejlődést nem találhatunk, az természetes. Bár az állam folytonosan hangoztatja, hogy a szegényápolás csak úgy rendezhető, ha azt kizárólag állami feladatként kezelik és bár az ingyenes betegápolásról szóló és 1893-ban hozott „loi sur l'assistance médicale gratuite” életbe léptetése alkalmával a kormány erősen hangoztatta, hogy „La loi a fait pénétrer dans notre législation le principe de l'assistance obligatoire ; ce principe produira peu a peu ses consequences nécessaires”, mégis jaz obligatorius szegénysegélyezést a gyakorlatban csak a gyermekeknél, betegeknél és elmebetegeknél és 1906-ban az elaggottaknál és sínylőknél hozták be.

A nyílt szegényápolás Franciaországban nem képezi tulajdonképpen a közsegélyezés részét. Igaz ugyan, hogy a nyílt szegényápolás közege, a bureau de bienfaisance, törvényes határozmányhoz van kötve és különösen nagyobb városokban hatósági támogatásban is részesül, mégis tekintettel egyrészt arra, hogy jövedelmét főként a társadalom szolgáltatja, másrészt pedig arra, hogy a bureau szervezése facultatív vagyis, hogy felállítása nem kötelező, alapjában véve hatósági jogkörrel felruházottnak még sem tekinthető. És ezen még az sem változtat, hogy a bureau élén a községi közigazgatás első hivatalnoka áll.

A bureaúk ellen különösen a segélyek különbözősége miatt általánosak a panaszok és kielégítő eredményekről

még ott sem beszélhetünk, ahol, mint pl. Parisban, a mi viszonyaink szerint óriási összegek állanak a bureau de bienfaisance rendelkezésére. Ennek a szegények sorsára végzetes állapotnak okát ismét csak a társadalom erős politikai befolyásoltságában találhatjuk. A bureaúk irányítása és tényleges vezetése ugyanis a közelmúlt időkig ugyancsak a szerzetesek és apácák kezében összpontosult, mert bár törvényes rendelkezések értelmében a bureaúk körül csak segédeként működhettek, mégis a döntő szó a szerzeteseké és az apácáké maradt. Már pedig a heves francia természet nem tudta tűrni, hogy az elszegényedett polgártársak segélyezése körül első sorban a túlvilági üdvösségre legyenek tekintettel, illetve, hogy a szegénység segélyezésére csak arra szolgáljon, hogy a szerzetesek hatalmát növelje. A súrlódások ultramontánok és separatisták között elkerülhetetlenek voltak, a bureaúk működése pedig teljesen megbénult.

Az áldatlan helyzet súlya főként az elaggottakra és sínylőkre nehezedett. A bureaúk nem keresték fel őket, ők pedig nemcsak a bureaúkkal szemben, hanem önmagukkal is tehetetlenek voltak. Végre is az állam karolta fel ügyüket és 1897-től kezdve az elaggottaknak és sínylőknek nyújtandó állandó évi segélyezésről a költségvetésben gondoskodtak, majd pedig 1905-ben egy oly értelmű törvényt hoztak, hogy a 70 évesnél idősebb vagy sínylő, illetve idült beteg szegények havi 5-10 korona segélyben részesüljenek, illetve a szükséghez képest a commune-ök által felállítandó hospice-okban vagy pedig családoknál helyeztessenek el. Ott, ahol hospiceok nincsenek, a commune magánintézetekkel szerződhetik.

Az Office du travail az ilyként ellátandó szegények számát 600.000-re és ezek között az elaggottakat 213.000-re, a sínylőket 160.000-re és az idült betegeket pedig 227.000-re becsülte.

Az ingyenes gyógykezelésről szóló 1893-as törvény hatályba lépte óta a szegény betegek ápolása elvileg az államnak képezi feladatát. A törvény intentiója szerint a beteget lehetőleg lakásán kezelik (assistance a domicile)

és a statisztikai adatok szerint 1900-ban tényleg 419.000 beteg részesült házi ápolásban, a nyilvános kórházaknál pedig csak 19.000 beteg jelentkezett.

A házi kezelés aránytalanul nagy kiterjedése mellett súlyt helyeznek az ápoló személyzet lehető' szaporítására, számos ápolónőképző intézetet tartanak fenn és ápolónőként csak az alkalmazható, aki valamely intézettől ápolónői oklevelet kapott. A politikai célzat ennél az intézménynél is világos és a női szerzetek visszaszorítását jelenti.

Figyelemre méltó újításokat hoztak be a falusi beteg-ápolás terén.

Egyes körzetekben kisebbszerű maison de santé-kat létesítenek, amelyekben a kötelező betegápolásra jogosultakat nemcsak tulajdonképen betegségük tartama alatt, hanem teljes felépülésükig ingyenesen kezelik és a szükségessé vált műtéteket a legközelebbi nagyobb városból meghívott műtőorvossal végeztetik. Ezekkel a kórházakkal karöltve a Franciaországban általánosan elterjedt és részben a mi poliklinikáinkhoz hasonló dispensaire-ek működnek, amelyekben a betegek ingyenesen consultálhatnak és ingyenes gyógyszerert kapnak.

Az elmebetegek ápolását illetőleg csak annak az egy körülménynek főlemlítésére szorítokozunk, hogy az elmebetegek kitelepítését mind nagyobb és nagyobb mérvben alkalmazzák és hogy a kitelepítés körül elért eredményeket nagyon kedvezőknek tüntetik fel.

Végezetül még Paris szegényügyével kívánunk röviden foglalkozni.

Párisban a szegények gyámolítására 1900-ban 3227 intézményt tartottak fön. 28 hospital és egy maison de santé összesen 13.831 ágygyal, 32 hospice 14.573 ágygyal és számos szülészeti intézet állott a felnött szegény betegek rendelkezésére, a közsegélyezetttek száma pedig 521.840 volt.

A szegényápolás élén egy a minisztérium által kinevezett tág jogkörű igazgató áll, akit munkájában a conseil de surveillance támogat.

A nyílt szegény ápolást 20 bureau de bienfaisance látja el 445 fizetett hivatalnok (administrateurs) 1089 férfi és 80

nő szegény gyámmal. Emellett a szegényügy körül még 263 irodai alkalmazott segédkezik és mindamellet általános a vélemény, hogy a szegényápolás nehézkes, hiányos és költséges. Újabban az elberfeldi systemával kísérleteztek, miután azonban szegénygyámokat kellő számban nem tudtak összehozni, a kísérlet csődöt mondott és az elberfeldi, systemát elejtették.

A MAGYAR SZEGÉNYÜGY.

Bevezetés.

Ha a magyar szegényügy nagy területén végigtekintünk, úgy első és legerősebb benyomásunk az lesz, hogy hazánkban szegényügyről csak annyiban beszélhetünk, hogy a szegénység csak úgy és talán még nagyobb mértékben terjed, mint a külföldön, de egységes rendezésről egyáltalában nem lehet szó és a szegénység egyes részeiben is csak a gyermekvédelem halad a maga jól megalapozott útján.

De ennél a mostoha helyzetnél is szembetűnőbb az a másik nem kevésbé különös jelenség, hogy egy országban, amely immár egy ezredév óta hoz törvényeket, egy némely elavult, porlepte királyi decretumon kívül a szegényügynek létező egész írott jogforrása a községi „törvénynek rövid két szakasza és egy 1898-ban hozott, de már magában az indokolásban is ideiglenesnek jelzett törvénynek ugyancsak egynéhány szakasza.

Tagadhatatlan, hogy egy ország közállapotainak nem az írott törvények kizárólagos ismertetői, de nem férhet kétség ahhoz sem, hogy amely ország közállapotainak minden egyes fontosabb mozzanatát törvény örökíti meg, abban az országban egy intézmény nem is létezik, ha nyomát a törvénykönyvekben nem találjuk.

Joggal állíthatjuk tehát, hogy a magyar törvényhozás a magyar szegényügygel addig nem foglalkozott, sőt, állíthatjuk azt is, hogy a szegényügyet eddig hazánkban egyáltalán nem tartották érdemesnek arra, hogy vele az ország egész területére kihatóan foglalkozzanak.

Létezik ugyan egy belügyminiszteri rendelet, amelylyel a kormány a szegényügy rendezését elhárítja maga-

tól, de tudomásunk szerint senki sem ellenőrzi azokat a hatóságokat, amelyekre a belügyi kormány az ő tulajdonképpeni feladatának teljesítését áthárította.

Hogy a magyar szegényügy rendezésére a mérvadó körök talán a legeslegújabb időig mennyire nem gondoltak, az a legfényesebben kiviláglik abból, hogy hazánkban eddig a szegényügy rendezéséhez semmiféle előmunkálatokat sem végeztek, de még az előmunkálatok végzésére utasításokat sem adtak.

Minden más tudományágnak oly fontos segédforrását képező statisztikai évkönyveink ugyancsak nem vesznek a szegényügyről tudomást és ha a szegénység látható tüneteivel lépten-nyomon nem találkozoznánk, majdnem föltehetnők, hogy Magyarországon szegények egyáltalán nincsenek.

A szegényügynek teljesen elhanyagolt állapota annál feltűnőbb, mert korunk köztudomás szerint a szociális intézmények jegyében áll. Alig találkozunk oly nyilvános ténykedéssel, amelynek szociális fontosságát ki ne domborítanák és alig hoznak újabb törvényt vagy rendeletet, amelynek szociálpolitikai háttérét az indokolásban külön ne méltatnák.

A sok praeventív intézkedéstől nem látják a létező bajokat, a nép boldogítását célzó törekvésektől nem látják magát a szegénységet. Már pedig addig, amíg magával a szegénységgel nem végeznek, amíg annak leküzdésére nem határozzák el magukat, addig nagystílű szociálpolitikát folytatni olyan anachronismus, amely komoly következményeiben a nagy áldozatokkal hozott szociálpolitikai vívmányokra végzetes befolyással lehet.

Nem vonjuk kétségbe, hogy a szegényügynek rendkívül fontos részét képező gyermekvédelem Magyarországon oly magas fejlődési fokot ért el, hogy a legtöbb államnak mintaképül szolgálhat és hogyha teljes egészében még nincs is kiépítve, ha továbbá gyakorlati eredményeiről végleges ítéletet ma még nem is mondhatunk, mégis az az egy biztosra vehető, hogy a magyar gyermekvédelem nagyarányú koncepciója, bármily nagy költsé-

gekkel is jár_ annak teljes keresztülvitele, eredményeiben a létező állapotnak óriási javulását fogja jelenteni. Ámde a gyermekvédelem a szegényügy rendezésének bármily fontos, de mégis csak egyik részét képezi és a hozzá-tűzött reményeket mindaddig nem fogja beváltani, amíg a szegényügy általános rendezéséből kiszakítva az általános rendezés rovására különös protekcióban részesül.

A betegápolás országos állapota a gyermekvédelem mögött már annyira elmaradt, hogy szervezett betegápolásról modern értelemben beszélni egyáltalán nem lehet és az országos betegápolási alap felhasználásával csak a szervezett betegápolás rendkívül szűk kereteit tudták létesíteni.

A szegényeknek azt a legnagyobb osztályát pedig, a mely a gyermekek és a kórházi ápolásra szoruló betegek közé nem tartozó többi szegényeket öleli fel, törvényeink jóformán meg sem említik, mert hiszen azok az intézkedések, amelyeknek egy mellékesen közbeszúrt törvényszakasz alapján a szegények legtöbbször javára már sok-sok év előtt meg kellett volna születniök, ma még csiráikban sem léteznek és még afölött sem vagyunk tisztában, hogy ebben az országban tulajdonképpen ki is tartja kötelességének, hogy ezeket az intézkedéseket megtegye és a hézagot végre kitöltse.

Mindezek a mulasztások a magánjótékonyásra is kárhuzatos hatással voltak. A közsegélyezés rendezetlenségével párhuzamosan a magánjótékonyosság is olyan irányban fejlődött, hogy jótékonyágnak majdnem nem is nevezhető. Alig akad ország, amelyben a magánjótékonyosság a szegényeket annyira lealacsonyító formában nyilatkoznék meg, mint minálunk. A megállapított napra összecsisztított alamizsna-kéregetők kellemetlen és úgy a kéregetőre, mint a szemlélőre kínos csoportjai, a nagy dobra vert öltöztetések, a tüdőbetegek részére kolduló gyermekek mind megannyi fattyúhajtásai a magyar szegényügynek.

És mit mondjunk még az ugyancsak magyar különlegességként említhető szegényügyi „írnok”-referensekről. Hazánkban, még pedig nemcsak vidéken, hanem a főváros kerületeiben is a legjobb esetben díjnokokra bízják a

szegényügy ellátását. Ezek az alsórangú hivatalnokok ”gondozzák” a szegényeket, sőt ők hozzák meg vitás ügyekben rendszerint a jogerős ítéletet is, mert hiszen hazánkban még nem igen volt eset arra, hogy szegényügy az első fórumtól feljebb került volna.

Ezek az állapotok valóban tarthatatlanok. Ahol az állam még azzal sem törődik, hogy polgárai az ínségtől és nyomortól megóvassanak, ott javító hatásokról, ideális javak megmentéséről beszélni valóban túlzás volna.

A szegényügy Magyarországon teljesen parlagon hever, se szabályozó rendelet, sem pedig az égető kérdéssel foglalkozó irodalom nincsen, százezrek sorsa, temérdek ártatlannal egzisztenciának elpusztulása nyomja az állam lelkiismeretét és mégis minden csöndes.

A magyar szegényügy tételes rendelkezései.

Az 1886. évi XXII. t. e. (községi törvény) 145. és 146. §§-ai a magyar szegényügyet a következőképen szabályozzák:

145. §. Amennyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a község szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a község, a helyi viszonyokhoz képest, gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, kik magukat közsegély nélkül fentartani egyáltalán nem képesek.

Ha az ellátás csak a községi lakosok rendkívül súlyos túlterheltesével eszközölhető, a község kivételesen a törvényhatóságnak és ha ez nem bírná, az államnak veheti igénybe segélyét.

Minden község a szegények létszámáról és a szegényügyre vonatkozó intézkedéseiről az illető törvényhatóságnak minden év végével tüzetes jelentést tesz.

Az ugyanazon törvényhatóság kebelében levő több község a szegények ellátása céljából a törvényhatóságok jóváhagyása mellett egyesülhet, sőt a törvényhatóság azt is elrendelheti, hogy a területén fekvő összes községek ezen célból egy egységes szegényalapot létesítsenek.

Az ezt elrendelő határozat ellen a belügyminiszterhez felelbezésnek van helye, ilyenek nem létében is annak jóváhagyása szükséges.

146. §. Minden község köteles az általa fentartott jótékony és közművelődési (!) intézetek igazgatására rendszeren felügyelei és azoknak számadásait évenként a tavaszi rendes közgyűlésen pontosan megvizsgálni.”

Az itt szószerint idézett szakaszokat a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről szóló 1898. évi XXI. te. 8. §-a azzal egészíti ki, hogy „az illetőségi község mindazon esetekben, midőn úgy az illető maga, mint az érette fizetni köteles hozzátartozói szegények, köteles a kórházakból és intézetekből elbocsátott gyógyíthatlan betegek és gyógyíthatlanoknak nyilvánított, de nem közveszélyes elmebetegek, továbbá az ártalmatlan hülyék, siketnémák, vakok, nyomorékok eltartásáról gondoskodni.

Végül az utóbb idézett törvény felhatalmazza a belügyminisztert, hogy a községek által az előző bekezdés értelmében gyakorlandó közsegélyezés módját és mérvét rendeleti úton szabályozza. A belügyminiszter ezt a rendeletet 51.0000 1899 sz. alatt ki is bocsátotta és a bennünket érdeklő tárgyra vonatkozóan a következőképen rendelkezett:

Mindegyik község köteles egy éven belül szegényügyi szabályrendeletet alkotni.

Köteles a közsegélyezésben részesülő szegényekről törzskönyvet vezetni. A törzskönyvbe a szegény illetősége, egyéni viszonyai és hozzátartozói is feljegyezendők. A szegényügyet első fokon a község első tisztviselője, rend. tanácsú városokban a polgármester, törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány, Budapesten a ker. eljárók intézik. Jogorvoslással a főszolgabíróhoz, illetve az alispánhoz és közigazgatási bizottsághoz, törvényhatósági joggal felruházott városokban és Budapesten a tanácshoz és a közigazgatási bizottsághoz lehet fordulni. A közigazgatási bizottság határozata ellen a közigazgatási bíróságnál lehet panasszal élni.

A közsegélyezés módja a község anyagi eszközeitől, valamint a helyi viszonyoktól függ és a segélyre szorult

testi és erkölcsi állapotához, valamint egyéni körülményeihez alkalmazkodják.

A fent felsorolt gyógyíthatatlan betegek, nem közveszélyes elmebetegek stb. a bajoknak megfelelő intézetekben helyezendők el, ha pedig a község ily intézetek felett nem rendelkezik, az alkotandó szabályzatnak kell ebben az irányban rendelkeznie.

A közsegélyezés költségeit mindenkor az illetőségi község tartozik viselni és amennyiben a közsegélyezettet idegen illetőségének megállapítása után az illetőségi község át nem veszi, úgy a tartózkodási község kiadásait megtéríteni tartozik.

A felügyeletet a községi előljáró gyakorolja. Ha egy képzetebb ember ezt a tisztelet önként át akarja vállalni, úgy a felügyelettel ő bízható meg. Ezenkívül a községi és körorvosok is kötelesek a szegényeket időszakonként felkeresni és észleleteiket írásbafoglaltan a községi előljáróhoz betérjeszteni.

A szegényügyet bevett rendszer szerint a következő részekre osztják: általános rész, betegápolás és gyermekvédelem.

Az általános rész magában foglalja úgy a közsegélyezést, mint a magánjótékonyt, és kiterjed mindazokra a szegényekre, kik az időleges betegek, elmebetegek, vagy a szegény gyermekek osztályaihoz nem tartoznak.

A betegápolás az állandó kezelésre szoruló betegekkel és elmebetegekkel: foglalkozik.

A gyermekvédelem végül a közellátásra szorult gyermekek különféle kategóriáinak viseli gondját.

A magyar szegényügy ismertetésénél és méltatásánál mi is ezt a beosztást kívánjuk szem előtt tartani, és amint az idézett törvényszakaszokból, valamint az ezeket kiegészítő belügyminiszteri rendelet kivonatos ismertetéséből is kivehető, figyelmünket e helyütt az állandó kezelésre szoruló betegekre és elmebetegekre, nemkülönben a gyermekekre kiterjeszteni nem fogjuk. A gyermekekről ebben

a fejezetben már azért sem tárgyalhatunk, mert sorsukat a külföldi szegényügyek kereteiben is elhanyagoltuk, ami pedig főként azért történt, mert gyermekvédelmi intézményeink a külföldi hasoncélú intézményekkel nemcsak hogy egyenrangúak, hanem sok tekintetben felettük állanak és azt hisszük, hogy gyermekvédelmünknek fényoldalait leginkább úgy tudjuk kidomborítani, ha a belföldi és a külföldi intézményeket párhuzamosan ismertetjük.

A magyar szegényügy általános része az ismertetett jogforrások szerint nem épül föl egységes alapelveken. Angliában tudjuk, hogy a szegénysegélyezés állami feladatot képez. Franciaországban csak a gyermekek, betegek, elmebetegek, elagottak és sínylők gondozása képez állami feladatot, a felnőtt szegények egyéb alosztályainak segélyezését egyelőre kizárólag a magánjótékonyagra bízzák. Németországban a felnőtt szegények segélyezése a Landarmenverband és az Ortsarmenverband között oszlik meg, de mind a két testület köteleességét az állam képviselőiben teljesíti, mert Németországban a szegénysegélyezés az egész vonalon csakúgy, mint Angliában állami feladatot képez. A mi tételes rendelkezéseink értelmében a közsegélyezés egyáltalában nem képez állami feladatot, az állam csakis a betegápolást és a gyermekvédelmet tekinti a maga feladatkörének, de az itt tárgyalt közsegélyezéssel nem foglalkozik.

Nem állíthatjuk azonban azt sem, hogy a felnőtt szegények általános segélyezése ellentétben a közsegélyezésnek államilag ellátott különös feladataival a községnek képezné kizárólagos feladatát, mert hiszen azon a nagy területen, melyet a felnőtt egészséges szegények foglalnak el, csak akkor lép akcióba, ha a magánjótékonyág kimerül.

A közsegélyezés gyakorlásának ezt a módját sem a kötelező, sem pedig a fakultatív közsegélyezéshez sorozni nem lehet és amennyiben osztályozni kívánnók, legfeljebb kiegészítő, szubszidiárius közsegélyezésnek mondhatjuk.

A magyar szegényügy egyetlen írott jogforrása hosszú ideig a községi törvény 145. §-ának első bekezdése volt és még ma is, mikor az országos betegápolási alapról szóló törvény 8. §-ának 2-dik alpontja az általános szegényügy egy részére vonatkozólag külön intézkedett, a hivatkozott 145. §. első bekezdése rendezi a szegények túnyomó nagy részének ügyét. Az összes felnőtt egészséges szegényeket eszerint az egy bekezdés szerint gondozzák, az özvegyeket és a nagyszámú családdal megáldott apákat a 145. §. alapján segítik és a munkanélküliek nagy, tömegének, nemkülönben a munkakerülők és vándorkoldusoknak sorsa is ebbe az egy szakaszba van letéve.

Joggal állíthatjuk tehát, hogy szegényügyünk az idézett 145. §-nak első bekezdésével okozatos összefüggésben áll, és hogy ha ez a törvényszakasz fogyatékos, akkor egész szegényügyünk is fogyatékos,

A 145. §. szerint az illetőségi község a helyi viszonyokhoz képest szegényeiről csak akkor tartozik gondoskodni, ha a jótékony intézetek segítése és egyesek könyöradománya a szegények ellátására nem elegendő.

A magyar törvény szerint tehát a betegápolási alapról szóló törvény módosító rendelkezése dacára még ma is az a tényleges állapot, hogy mindazokat a szegényeket, „akik nem idült betegek, sínylők vagy elmebetegek, első sorban a magánjótékonyagra bízzák. A szegénynek a jószívű felebaráthoz kell fordulnia és a felekezetek fenntartotta intézmények kapuin kell először kopogtatnia és csak ha a koldulás eredménytelen, fordulhat a községhez.

A törvény ezen rendelkezése képtelen helyzetet teremtett, egy törvényes rendelkezés a szegényeket a szegényügy rendezésére feltétlenül káros koldulásra kényszeríti. Sokkal jobb lett volna, ha a felnőtt egészséges szegényekről egyáltalán nem volna törvényünk, akkor legalább a szegényügy rendezésének okszerű szabályait a szokás alkotta volna meg és az állam nem került volna abba a kényszerhelyzetbe, hogy az önmaga alkotta jogszabályok betartásáért polgárait szakadatlanul büntesse.

A közsegélyezést a magánjótékonyság terjedelmétől függővé tenni nem szabad, az ilyen rendelkezés a jó erkölcsökbe ütközik, mert nem a felebaráti szeretetet, hanem az állam köteles elszegényedett polgáraitól gondoskodni. —

A kultúrállamokban régen ismert szabály, hogy az a létminimum, mely a saját erejéből megélő legszegényebb munkás jövedelmének megfelelő, a közület által mindenki számára feltétlenül biztosítandó. Emellett az állam követhet munkát vagy nevelheti másként a szegényt, de a mindennapi kenyeret még a legnagyobb gonosztevőtől sem vonhatja meg mert a jogállaniban éhen halnia senkinek sem szabad. Rendezett közületekben a magánjótékony-ságnak nem szabad a polgárok legnélkülözhetetlenebb szükségleteinek kielégítéséről gondoskodnia, a helyes államelvek megtiltják azt, hogy a polgárok között ilyként osztályok nemcsak hogy keletkezessenek, hanem a legbiztosabban fenn is maradhassanak. A magánjótékony-ság nem fakad mindig könyörületességből, rugója nem mindig önzetlen és a nagyszerű adakozások nagyon sűrűn a fel-sőség éreztetésének tudatos megnyilvánulásai. Németországban van egy párt, amely az alsó osztályoknak elvből csak közsegélyt szavaz meg, de az oly tételes intézkedéseket, amelyek a szegények helyzetén lendíteni hivatvák, egyszer és mindenkorra perhorreszkálja. Adnak ők segélyt, amennyit csak kérnek, de a szegények — értsd az alsó néposztályt — érezze is, hogy alamizsnát kap, az önérzete törjön meg és ne igyekezzék törvényes alapon boldogulni, mert ez már a magasabb osztály teljhatalmának csorbulását jelentené. Ha már ez a felfogás, mely pedig még mindig az államot tolja előtérbe és tisztán a szociálpolitikai törvényeket perhorreszkálja, feltétlenül elítélendő, mennyivel erkölcstelenebb még a mi községi törvényünk 145. §-a, amely nemcsak hogy a közsegélyezésig nem tudott felemelkedni, hanem a polgárok rengeteg számát a magasabb osztályok könyöradományaira utalja. Ott, ahol az állam a polgárok összeségének, nem pedig csak egyes osztályok sorsát viseli szívéen, a magánjótékony-ság csak egy kénytelen megtúrt tényező lehet, amelyet az államnak

a maga intézményeinek kiépítésével mind szűkebb területre kell szorítania, főként pedig nem tűrheti az állam, hogy ott, ahol polgárainak legegységesebb szükségleteiről van szó, a közület tartalékban maradjon és csak akkor lépjen akcióba, amikor már senki sem akad, hogy elszegényedett polgártársain segítsen.

Joggal vethetnék ellen, hogy a kultúra oly magas fokán álló országban, mint amilyen Franciaország, a felnőtt egészséges szegények sorsát ugyancsak a magánjótékonyok gondjaira bízzák. Ez az ellenvetés azonban több tekintetből nem állhat meg. Franciaországban a szegényeknek ez az osztálya aránylag csekély. A vagyonfelosztás Franciaországban a legegységesebb, így, hogy csak egy példát mondjunk, Franciaországban már a 80-as évek elején 3 millió kis embernek átlagosan 500 frankot felül nem haladó saját betétje, a kölcsönös segélyező egyleteknek pedig 1,400.000 tagjuk volt. De ettől eltekintve, a magánjótékonyok főszerveként működő bureau de bienfaisance, bár létesülése a polgárok elhatározásától függ, megalakulása után a segélyt, melyhez egyébként a közület hathatósan hozzájárul, már közsegélyként osztogatja és a bureauak, hacsak a hatóságokkal összeütközésbe kerülni nem akar, szegény és szegény között különbséget tennie nem szabad. És a bureau nyilvános jellege dacára állandóan követelik, hogy a közsegélyezést a szegényügy egész területére terjeszszék ki és miként az elaggottak és sínylők állami gondozását állami segélyezésük előzte meg, úgy legújabbán azt vitték keresztül, hogy a négy tagnál népesebb családok fentartói részére a költségvetésekben meghatározott összegek szerepeljenek.

Ha tehát egy országban, amelyben a magánjótékonyok a folytonos adakozásra alig szorul, és amelyben évszázadok alatt összegyülemlett rengeteg vagyon felett rendelkezik, a szegény ember sorsát a magánjótékonyokra bízni nem akarják, akkor egy olyan országban, amelyben a magánjótékonyoknak nemcsak hogy jól fundált jövedelmei nincsenek, hanem bizonytalan költségelőirányzatokkal kénytelen dolgozni és a mutatkozó hiányok eltüntetése

végett nem egy esetben a közülethez kell fordulnia, a magánjótékonytságot a szegények legnépesebb osztályának ellátásával megbízni már azért sem szabad, mert ezzel a szegényeket megfosztjuk attól a jogtól, hogy végszükség esetén ellátásukat követelhessék. A magánjótékonytság ellen igényekkel fellépni nem lehet, oly szegényügyi törvény, mely a szegénynek segélye megszerzésére kereshetőségi jogot adna, sehol sincsen, de az összes, csak valamiképen rendezetteknek mondható szegényügyekben a köznek nemcsak erkölcsi, hanem valóságos kötelessége hogy a szegények legnélkülözhetlenebb szükségleteinek kielégítéséről gondoskodják.

Mindezekből megállapítható, hogy a magán jótékonytságnak, amely a liberalitástól elválaszthatatlan, csak ott van helye, ahol a szegények legegységesebb szükségleteiről máig gondoskodtak, és a magánjótékonytságot a közsegélyezés felé helyezni minden tekintetben elhibázott dolog, amint-hogy nem kételkedünk abban, hogy a szegényügy ma rendezetlenségének egyik főokát ennek az elvnek törvénybeiktatása képezi.

Ha az országban széttekintünk és a törvény végrehajtását szemügyre vesszük, akkor azt tapasztaljuk, hogy a törvényben lefektetett elvet, hogy a szegények ápolására elsősorban a magánjótékonytságot hivatott, mindenütt szó szerint vették. A városok és községek egyaránt a társadalomra, sőt mondhatni kizárólag a társadalomra alapítják szegényügyi intézkedéseiket. És még a főváros is a társadalomhoz appellál, az is a társadalomtól várja ennek a fontos kérdésnek a megoldását. Magyarországon ez a tetszetős eszme több okból talált termékeny talajra. Ha el is tekintünk attól, amit fentebb bővebben kifejtettünk és aminek végkonklúziójaképpen megállapítottuk, hogy a magánjótékonytságnak erős kiterjesztése a társadalmi válaszfalak felállítására különösen fiatal államrendeknél rendkívül alkalmas, a társadalom előtérbe állítását hazánkban egyrészt azért tartották rendkívül hasznosnak, mert így a közsegélyezés pénzügyi fedezéséről nem kellett gondoskodni, másrészt pedig a községi közigazgatásnak amúgy is zakatoló menetét

egy újabb, sok erőt és kitartást igényelő feladat teljesítése nem tette még nehezkesebbé. A mai állapot ugyanis az, hogy a közsegélyezés a közjövédelmet egyáltalán nem apasztja, hiszen a szegényalaphoz törvényen alapuló jövedelme nincsen és a belügyminiszter még 1906-ban is csak 75.000 koronát költött erre a célra, a szegényügyi közigazgatás közvetlen részét pedig még a fővárosban is írások és a legjobb esetben díjnokok látják el.

A magánjótékonyosság és subsidiárius közsegélyezés circulus vitiosusából, mely a szegényeket a magánjótékony-ságtól a hatósághoz, majd meg a hatóságtól a magánjótékony-sághoz küldözgeti, az országos betegápolási alapról szóló törvény ismertetett szakasza legalább a szegények száralomra legmértöbb fajtáját, a gyógyíthatatlan betegeket, intézeti ápolásra nem szoruló elmebetegeket és a fogyatékosokat jogilag kiszabadította, amennyiben megállapítja, hogy ezeknek az önmagukkal tehetetlen szegényeknek ellátásáról, az eltartásukra kötelezett személyek vagyontalansága esetén, közvetlenül az illetőségi község köteles gondoskodni.

A törvény rendelkezése elvileg nagy haladást jelent, de csak elvileg, mert gyakorlatilag egyelőre keresztülvihetetlen. Ha meggondoljuk, hogy Franciaországban, ahol pedig az ezen kategóriához tartozó szegényeket eddig sem hanyagolták el, az 1905-ben hozott törvény, mely a szegény-ügynek ezt az ágát állami feladattá deklarálta, Franciaországra 150 millió frank beruházást és 44 millió évi kiadástöbbletet jelent, akkor fogalmat alkothatunk magunknak arról, hogy az orsz. betegápolási alapról szóló törvény 8. §-ának 2-ik pontja a mi szerényebb viszonyaink mellett is mit jelent.

De nem a pénzügyi nehézségek képezik a törvény tényleges végrehajtásának egyetlen akadályát. Ezek a nehézségek legfeljebb azt eredményezik, hogy az önmagukkal tehetetlen, vagy mondjuk a saját hibájukon kívül keresetképtelen szegények a törvényben biztosított előnyök dacára sem részesülhetnek jobb bánásmódban, mint a többi szegények. Ha az utóbbiak a törvény értelmében koldul-

hatnak, úgy a fogyatékosak meg azért koldulnak, mert csak így tengethetik nyomorúságos életüket. Nehéz azonban a törvénynek érvényt szerezni, amikor mindazok a kellékek, amelyek úgy a fogyatékos, mint a többi szegények közsegélyezését lehetővé tennék, különben is hiányoznak. Egyáltalán tévtan az a felfogás, hogy a szegényügy rendezése főként pénzkérdés, az összes kulturállamok példái éppen az ellenkezőjét bizonyítják. A szegényügy rendezésének fokozatos fejlődése és tökéletesbbülése a pénzbeli áldozatok fokozatos csökkenésével karöltve jár és még Anglia is, amely állam a legköltségesebben rendezte szegényügyét, a személyzet folytonos szaporításával járó többletkiadást a tárgyi kiadások állandó apadásával nemcsak hogy helyrehozta* hanem még megtakarításokat is eszközölt.

Hogy melyek a szegényügy rendezésének kellékei, azt részben a kétrendbeli törvény, részben pedig az ezeket kiegészítő rendeletből is ki lehet olvasni, és miután a szegényügy általános részének összes alfajaira egyaránt vonatkoznak, együttesen is tárgyalhatók. Ezt az összefoglaló tárgyalási módot egyébként a többször hivatkozott belügyminiszteri rendelet struktúrája is támogatja, mert bár az orsz. betegápolási alapról szóló törvény a belügyminisztert csak arra hatalmazta fel, hogy a felhatalmazó törvényben felsorolt szegények ügyében intézkedjék, a rendelet mégis a szegényügynek általános részét a maga egészében kívánja rendezni és az egyes csoportok között csak egy esetben tesz különbséget.

A községi törvény 145. §-a szerint a község a helyi viszonyokhoz képest köteles a községben illetékes szegényekről gondoskodni. A község a törvényhatóságnak, illetve az államnak segélyét kivételesen igénybe veheti, esetleg több községgel együtt közös szegényalapot létesíthet.

Ezeket a tételes rendelkezéseket az ismert belügyminiszteri rendelet azzal egészítette ki, hogy a község szegényügyi szabályrendeletet köteles alkotni, szegényeiről törzskönyvet vezetni és a szegényeket a rendeletben körvonalozott elvek szerint gondozni tartozik. A szegényügy

feje rendszerint a város vagy község első tisztviselője, aki egyúttal a szegényápolás felett felügyeletet is gyakorol.

Az itt röviden összefoglalt rendelkezésekből a magyar szegényügy alkatelemeiként a következőket hámozzuk ki:

A szegényügy terheit a magánjótékonyság kiegészítőjeként a község viseli.

A községnek szegényügyi szabályrendeletet kell alkotnia.

A község a szegényügy terheit a község anyagi erejéhez mérten és a helyi viszonyokhoz képest viseli és kivételesen a törvényhatóságokhoz, illetve az államhoz fordulhat.

A község csak a községben illetékes szegények ellátásáról gondoskodik és az idegen illetőségű közsegélyezettre fordított kiadásainak megtérítését az illetékes községtől követelheti.

A községnek a közsegélyezettekről törzskönyvet kell vezetnie.

A közsegélyezésnek a szegények testi és erkölcsi állapotát, nemkülönb a segélyre szorultak viszonyait figyelemmel kell kísérnie.

A segélyezés rendszerint nyílt, de a gyógyíthatlan betegek, a csendes örültek és a fogyatékosak speciális intézetekben helyezendők el.

A község első tisztviselője, illetve a rendőrkapitány és a ker. előljáró intézik a szegényügyet, rendelkezéseik ellen az érdekeltek jogorvoslattal élhetnek.

Írott jogforrásaink ezek szerint első elvként azt állították fel, hogy az előbb már kimerítően tárgyalt magánjótékonyság mellett a szegényügy általános részével járó terheket a község viseli, vagyis a közsegélyezés költségeinek legnagyobb része a községekre zúdul. Ez az intézkedés a nemzetközi szegényügy terén egyedül áll. Igaz ugyan, hogy az összes civilizált országokban a szegényügy általános részének rendezése a községek feladata, de igaz az is,

hogy sehol a világon a községet ennek a tisztjének teljesítése körül nem hagyták magára és vagy az állami jövedelmek egy részét hasították ki a közsegélyezés kiadásainak fedezésére vagy pedig adószedési jogot adtak a községeknek. Nálunk a biztos jövedelem helyett azt iktatták törvénybe, hogy a közsegélyezés mérvét a helyi viszonyok és a község anyagi ereje határozzák meg. Ennek következményeként községeink költségvetéseiben a szegényügy rendszerint a legminimálisabb összegekkel szerepel és sok esetben még ezt a minimális összeget is szűkítik vagy egészen törlik. És ez ellen jog szerint nem is lehet felszólalni. A mikor szabályként kimondják, hogy nem a szegények szükségletei, hanem a község anyagi ereje a közsegélyezés mértéke, akkor csak községeink állandó pénzügyi zavaraira kell gondolnunk, hogy a közsegélyezés mérvével tisztában legyünk. Minderről később külön is beszélünk, a pénzügyi részzel e helyütt tehát bővebben nem foglalkozunk.

A szegényjog alapjául a törvény a községi illetőséget állapította meg. A községi illetőséget törvényeink értelmében születés, örökbefogadás, házasság, állandó tartózkodás és felvétel által szerzik meg. Bennünket közelebről csak az állandó tartózkodás útján szereshető illetőség érdekel, mert ez a rendelkezés hivatott a szegényügy terén általánosan elterjedt segélyezési lakhelyet (Unterstützungswohnsitz) pótolni. A törvény az állandó tartózkodási helyet illetőleg olyként rendelkezik, hogy a községben letelepedett belföldi a községi illetőséget, bár letelepülési szándékát be sem jelentette, megszerzi, ha a községben négy évig szakadatlanul lakott és a községi terhekhez hozzájárult, kivéve, ha ezen idő alatt a község ellene a miatt, mert a község terhelése nélkül magát fentartani nem képes vagy utolsó lakhelyéről erkölcsi bizonyítványt beszerezni nem tud, vagy végül a bűnügyi hatóságokkal összeütközésbe került, kifogást emelt. Ha valamely egyén községi illetősége a fenti módon meg nem állapítható, akkor tekintettel arra, hogy Magyarországon mindenkinek valamely község kötelékébe kell tartoznia, az illetőt hivatalból utalják

egy községi kötelékbe. Az illetőségnek illetően kényszer-megállapításánál első sorban az adófizetésre, azután a születésre, az utolsó 5 évben megállapítható leghosszabb tartózkodásra, katonai szolgálatot teljesített egyéneknél a sorozási helyre vannak tekintettel, lelenceknél pedig azt a helyet tekintik illetőségi községnek, a melyben a lelencet találták.

Lássuk röviden a segélyezési helyre vonatkozó külföldi rendelkezéseket.

Angolországban a szegény abban a községben, a melyben ínséges viszonyok közé került, akkor segélyezendő, ha a szegény azon Unionnak, melyhez a szegény tartózkodási községe tartozik, bármely községében községi illetőséggel bír, vagy ha a szegény külföldi honos, vagy ha az Union területén egy évig folytonosan tartózkodott, vagy végül ha a szegény a segélyezés beálltakor saját ingatlanán lakik. Ha az itt megjelölt feltételek egyike sem állapítható meg, akkor a közsegélyezésre szorult illetőségi községébe küldendő. Az eljárás a békebírák által kiállítandó Order of Removal alapján tétetik folyamatba, mely order ellen azonban egészen a Kings Benchig élhetni felebezéssel és mindaddig, míg az order jogerőre nem emelkedik, a szegény nem removeálható. A segélyezési lakhely megállapítása hosszú ideig a legelkeseredettebb pereket idézte fel és egy-egy illetőségi per költségei gyakran oly nagy összegre rúgtak, hogy abból 50 szegényt is el tudtak volna tartani. Hogy e mellett a segélyezett állapota sem volt irigylésre méltó, az könnyen képzelhető. Ez az áldatlan állapot végre oda vezetett, hogy Order of Removaleket már nem bocsátanak ki és elvként állították oda, hogy a közsegélyezés állami feladat lévén, nem függhet attól a viszonytól, a melyben a szegény egy bizonyos községhez áll és így a község, illetve az az Union, a melyhez a község tartozik, túlkadásainak visszatérítését keresse az államon.

Franciaországban a segélyezési lakhely (domicile de secour) megállapításánál különféle kategóriákat állítanak fel, így az elaggottak és sínylőknél a segélyezési lakhelyet

5 évi állandó tartózkodás állapítja meg, még pedig azzal a megszorítással, hogy 65-ik életéve után új tartózkodási helyet senki sem szerezhethet. Az elmebetegeknél az utolsó egy évi tartózkodás a mérvadó és az elhagyott gyermekek is egy éves tartózkodással szerzik meg segélyezési jogosultságukat.

Németországban a községi illetőséget teljesen elejtették és csak az Unterstützungs-Wohnsitz-et szabályozták. Eszerint minden — akár külföldi — szegény abban a községben, amelyben szegénységbe esett, elsősorban ideiglenesen segélyezendő. Végleges szegényápolásban ezen a helyen a szegény akkor részesül, ha Unterstützungs-Wohnsitz-ét ottszületés, házasság vagy pedig 2 évi állandó tartózkodás által megszerezte. A 2 éves ott tartózkodáshoz a 18 életévet meghaladott kor, önkéntes letelepedés, büntetlen élet és közsegélyezés nélkül való megélés kívántatik. Ha a szegénynek Unterstützungs-Wohnsitz-e másutt van, akkor a kiderített község a segélyező-község költségeit megtéríteni tartozik, ha meg a segélyezési lakhely egyáltalán nem állapítható meg, akkor a szegényt a Landarmenverband veszi gondozás alá.

Ausztriában az 1896. dec. 5-diki törvény óta a községi illetőséget, mely Ausztriában csakúgy, mint nálunk, a szegényjog alapja, 10 évi állandó tartózkodás automaticamente megállapítja és az illetőség megadását nemcsak maga az érdekelt fél, hanem az előbbi illetőségi község is kérheti, ami azután azt eredményezi, hogy a kis községek elköltözött szegény polgáraikat sorra expatriálják és a segélyezés terhét a nagyobb városokra hárítják.

Köztudomású, hogy az utolsó helyen említett osztrák rendelkezések különösen Budapesten élénk visszhangra találtak és az illetőség megszerzésének megnehezítését Budapest is állandóan szorgalmazza. Ha azonban ettől a közbevetett példától eltekintünk és a szegényjog alapját képező községi illetőség és segélyezési lakhely között párhuzamot vonunk, akkor azt tapasztaljuk, hogy a szegényjog megszerzését a községi illetőséghez csak ott kötik, ahol, úgy mint nálunk vagy Ausztriában, a szegényügyet

még nem rendezték. Angliában a községi illetőség, bár részben még figyelembe veendő volna, a szegényügy terén már semmi fontossággal sem bír és Németországban csakúgy, mint Franciaországban a segélyezési lakhely mellett nem is létezik. A községi illetőség megállapítása éppen a szegényügy szempontjából rendkívül nehéz és tulajdonképpen a hatóság önkényére van bízva. Törvényünk megköveteli, hogy a letelepedett egyén a községi terhekhez hegy évig hozzájárult legyen. Eltekintve attól, hogy a meghatározás jogilag sem szabatos és gyakorlatilag tulajdonképpen másként nem is értelmezhető, mint hogy a lakos az állami terhekhez is hozzájárult legyen, kételyt támaszt aziránt, vajjon a községi terhek kivetése vagy tényleges viselése értendő-e.

Az adófizetésnél nem kevésbé súlyos feltétel az erkölcsi bizonyítvány megszerzése. Aki erkölcsi bizonyítványokat idegen községektől már beszerzett, az körülbelül tudja, hogy ez a teltétel mit jelent. Hát még a szegény hogyan szerezze be a bizonyítványt, amikor sem tehetsége, sem ideje, de még a szükséges segítsége sincs meg ahhoz, hogy előbbi illetőségi községét saját magáról tájékoztassa, sőt a legtöbb esetben még azt sem tudja, hogy melyik az ő utolsó illetőségi községe? Ha a hatóság az illetőséget kutatni kezdi, akkor végeredményben mindig a községi kötelékbe való utaláshoz fog fordulni, ami viszont a községeknek egymás között való vitáját fogja eredményezni, mert az ilyen ajándékot egy község sem fogadja szívesen, különösen, amikor a községi kötelékbe utalásnál rendszerint a születés lesz a döntő. Arról ugyanis, hogy az adó alapján állapíthassák meg az illetőséget, bizvást lemondhatunk.

A segélyezési lakhely alapját, mint azt már előbb kifejtettük, az a feltevés képezi, hogy a szegényt az a község részesítse segélyben, amely az elszegényedettnek egykoron hasznos munkáját is élvezte. Ha a szegényjognak alapot akarunk teremteni, úgy csakis ezen a nyomon haladhatunk, de semmi esetre sem méltányos azt a községet a szegény ellátására kényszeríteni, amely község a szegény létezéséről egyáltalán nem is tud.

Ha az illetőség alapul vétele már a községekre is nyomasztó, mennyivel nyomasztóbb még a szegényekre. Az illetőség megállapítása hónapokat vesz igénybe, addig tehát a szegény föltétlenül bizonytalan helyzetben lesz. Mire azután nagynehezen megállapítják, hogy a szegény egy előtte eddig rendszerint merőben ismeretlen községbe való, akkor a szegény, aki esetleg a saját hibáján kívül és nem is véglegesen szorul közsegélyre, szakítani kénytelen környezetével, sutba dobhatja összes reményeit és vándorolhat illetőségi községébe, ahol eddigi összeköttetéseitől megfosztottan, soha többé önállóságra szert tenni nem tud és a községnek is és saját magának is élete végéig terhére esik. Az Order of Removal Angliában is, nálunk is a szegény számkivetését jelenti, amelyből rendezett viszonyok közé visszatérés nincsen. Franciaországban a községek szegényügyük ellátására szolidaritást vállaltak egymással, miután ott sem Unionok, sem pedig Armenverbandok nincsenek, a községek kölcsönösen segítik egymást és a gazdag községek szegényügyi budgetjük feleslegét a szegényebb községeknek juttatják. Nem tartjuk valószínűnek, hogy ezt az eszmét a községek nálunk is követnék vagy követni fogják, de ha már a községek kénytelenek a szegényügy összes terheit vállalni, akkor legalább arról kellett volna gondoskodni, hogy a szegényeknek nyújtott és a szó legszomorúbb értelmében kolduskenyérnek nevezhető közsegélyt hosszadalmas közjogi vitákkal ne szűkítsék.

Nem férhet ugyan kétség ahhoz, hogy szegényügyünket rövidesen mégis csak rendezik, addig is azonban, amíg a mértékadó körök a nagy munkához hozzálátnak, az illetőség után igazodó szegényjog elhanyagolandó és a gyakorlatnak oda kell fejlődnie, hogy azok a községek, amelyek vagyoni helyzetüknél fogva talán segíyezhetnék a szegényeket, a székesfővárossal élükön szegényügyi szabályrendeleteikben a községi illetőséget oly erősen ne hangsúlyozzák, az illetőség megszerzését pedig törvényadta joguknál fogva ne tegyék lehetetlenné. A szegény községek persze erre nem helyeznek súlyt, nekik elvégre

mindegy, a közsegélyezés náluk csak a papíroson létezik ha csak nem akarjuk azt az intézkedésüket közsegélyezésnek nevezni, hogy a hét megbatározott napján — a belügyminiszter rendelete alapján — szabad koldulást engedélyeznek, a hét többi napjain pedig a szegények engedély nélkül koldulnak.

A községek a belügyminiszteri rendelet kötelező parancsa értelmében szegényügyük ellátását szegényügyi szabályrendelettel kötelesek szabályozni. Útmutatóképpen megmondja ugyan a rendelet, hogy a szabályzatnak a törzskönyv vezetését, a szegények ápolásának módjait is fel kell ölelnie, de különben a községeknek szabályrendeleteik megalkotása és a szegények segélyezése körül szabad kezet enged.

A belügyminiszteri rendelet kiváló mű, de feltételezi, hogy mindenki, aki kézhez veszi, a szegényügy főelveivel, amelyekről Magyarországot kivéve, már egész könyvtárakat írtak össze, tisztában van és vezérfonálra nem szorul. Nincs kizárva az sem, hogy a belügyminiszter a községek Önkormányzati jogát kívánta respektálni és nem akart abba befolyjni, hogy a községek saját vagyonuk és jövedelmeik felett miképpen rendelkezzenek. Ehhez ugyan nem férhet szó, de az ügy érdekében célirányosabb lett volna, ha a belügyminiszter nemcsak a keretre szorítkozott volna, hanem a községeknek a rendelettel együtt kimerítő útmutatást is nyújtott volna.

Ezzel egyrészt a kísérletezéseknek és a hosszas halogatásoknak elejét vette volna és ma már esetleg ott tartanánk, hogy a községnek nem most „fognának hozzá a modern kor igényeinek megfelelő szabályrendeleteik kidolgozásához”, hanem már jól működő szegényügyi intézményeik is volnának, másrészt pedig megvetette volna az alapját a szegényügy helyes és jó ellátásánál feltétlenül szükséges kelléknek, hogy a szegényügyet, úgy amint az más államokban történt, nálunk is egységes szempontok szerint és egységes elvek figyelembe vételével rendezték

volna. A községi autonómián az irányadó elvek bővebb ismertetésével sem esett volna csorba, sőt éppen akkor tapasztalhatták volna a községek, hogy az önkormányzat a közigazgatás egyetlen ágában sem nyilatkozhatik meg oly tökéletesen, mint a szegényügy igazgatásában.

Hogy az itt elmondottak helyességét bebizonyíthassuk, a belügyminiszteri rendeletben lefektetett elveket és az azokkal összefüggő rendelkezéseket okszerű egymásutánban bírálat tárgyává fogjuk tenni.

A rendelet szerint a községnek a segélyezés körül a helyi viszonyokra, a segélyre szorult testi és erkölcsi állapotára, valamint egyéni viszonyaira figyelemmel kell lennie, elmulasztja azonban hozzátenni azt, hogy kik által és miképen legyen mindezekre tekintettel.

A szegényügy terén két rendszert ismerünk. Az egyik az Elberfeldből kiindult nyílt szegényápolás, a másik az Angolországban és Amerikában általánosan befogadott zárt szegényellátás. Nevezhetjük az egyiket röviden elberfeldi, a másikat angol rendszernek.

Az elberfeldi szisztéma óriási sikerét, amint azt különben más helyütt bővebben fejtegettük, a német városokban kitűnően működő szervezetek tökéletességének és a szegénygyámok lankadhatatlan ügybuzgóságának köszönheti. A német Armenpfleger, működjék akár egy hatalmas anyagi eszközök felett rendelkező ipari központban, akár pedig valamely szerény jövedelmi források felett rendelkező kisvárosban, a segélyezendő szegények viszonyait mindig a legalaposabban igyekszik felkutatni. Másféle segélyt ajánl a munkaképtelen, és mást a munkakerülő szegény részére, másként gyámolítja a családi viszonyai által nyomorba döntött szegényt és másként a könnyelmű, ledér életmódjának áldozatául esett elzüllöttet, más elbánásban lesz része az elaggottnak és sínylőnek és másban az időlegesen beteg, de egyébként támogatásra nem szoruló szűkölködőnek. Nem kerüli el az Armenpfleger figyelmét az sem, hogy a szegény csak a maga erejére támaszkodhatik-e, vagy pedig van-e gyermekeiben, rokonaiban, harmadik személyek irányában érvényesíthető igényeiben,

esetleg várható életjáradékában oly támasza, mely a közsegélyezés mérvére lényeges befolyással lehet. Mindezekről meg akar győződni, érintkezésbe lép azokkal, akik a segélyért folyamodó viszonyait közvetlen észlelésből ismerik, főként pedig megfigyeli magát a segélyt kérő szegényt. Ha a kutatást ilyként befejezték, akkor is két hétről két hétre szavazzák meg a segélyt és a szegénygyám mindig személyesen adja át az adományt, hogy közte és a gondjaira bízott segélyezett között az érintkezés meg ne szakadjon.

Az elberfeldi rendszer az egyént küldi az egyénhez, „von Mensch zu Mensch” működik, az egyén által hat az egyénre, ethikai szempontokra ügyel, szóval individualizál. Vannak persze visszaélések, a szegénygyámok néha nemcsak a kötelességeiket hanyagolják el, hanem még súlyosabb mulasztásoktól sem riadnak vissza, de a visszaélések által okozott károk nagyon is eltörpülnek amellet a megbecsülhetetlen szociális előny mellett, hogy a felső és középosztály a szegényügy rendezésének szolgálatába szegődött, hogy a szegényekkel való együttérzésüket nem jótékony bazárok és estélyek rendezésével bizonyítgatják, hanem a szegényekkel és elzülöttekkel közvetlenül érintkeznek, szemé közé néznek a nyomornak és embertársaiknak nemcsak anyagi, hanem, ami ennél sokkal fontosabb, erkölcsi segélyt nyújtanak. Az elberfeldi rendszer nevelni akar, hatni akar a szunnyadó jó tulajdonságokra és tehetségekre és ezeket költögetik a szegények sorsát és boldogulását szívükön viselő Armenpflegerek.

A nyílt rendszerrel ellentétben az angol rendszer abból indul ki, hogy szegényeit egyenlő elbánásban kell részesítenie, egyenlő elbánásban pedig a szegények csak az egységesen kezelt zárt intézetekben részesíthetők, a nyílt rendszer individualizáló bánásmódjával angol felfogás szerint az emberi jogok ellen vét.

Az angol rendszer szerint a Workhouse az egészséges segélykérő igazi és nem színlelt szűkölködő helyzetének egyetlen megbízható próbaköve. Aki a Workhouseba megy, az valóban szegény. Az angol rendszer is megadja a

segélyt, de a segélylyel nem nevelni, hanem elriasztani akar. A zárt szegényápolás nem individualizál, az csak a szegények nagy tömegeit osztályozza, akit egyszer gondozásába vesz, az külön bánásmódra nem számíthat. Ennek a rendszernek a tulajdonképeni segélyezés körül tiszteletbeli szegénygyámok közreműködésére nincsen szüksége, a pontosan dolgozó fizetett hivatalnok a Workhouset jobban tartja rendben. A tiszteletbeli állások csak addig szolgálják a szegényügyet, amíg a szegény az intézetbe kerül és amikor onnan ismét kikerül, a többit az állam vállalta magára.

Az említett belügyminiszteri rendelet az országos betegápolási alapról szóló törvénnyel a község gondjaira bízott elagottak, sínylők és csendes örültek ellátását zárt intézetekben kívánja, amiből következik, hogy a többi szegények részére a nyílt ápolást tartja megfelelőnek. Különben a miniszteri rendeletnek az a szakasza, mely szerint a szegényápolás körül a szegény egyéni körülményeire tekintettel kell lenni, hasonlóképen csak a nyílt rendszer inaugurálását jelentheti.

Fentebb igyekeztünk az elberfeldi rendszer összes előnyeit csoportosítani és kétség sem férhet alighogy az elberfeldi rendszer a szegények érdekében a legideálisabb rendszer. És ez így van nemcsak azért, mert a szegényt a Workhouse könyörtelenségeitől meg akarja óvni, hanem mert a szegény erkölcsi és lelki világára is kíván hatni és a szegény önérzetét megerősíteni igyekszik.

Csakhogy kérdés, hogy a belügyminiszter helyesen cselekedett-e akkor, amikor az elberfeldi rendszert a törődött szegények osztályához nem tartozó összes szegények ellátására egyaránt alkalmasnak mondta, valaminthogy kérdés az is, hogy a zárt rendszer olyatén alkalmazása, amint azt a rendelet kontemplálta, megfelel-e a kitűzött célnak. Feltehetően módokban beszélünk, mert hiszen hazánkban ez idő szerint a szegényeket nem osztályozzák és segélyezésük a törvényes ellátást még csak meg sem közelíti. Hogy ez így van és hogy a kötelező szabályzatalkotásnak hatása hazánkban milyen nagy volt és a szegényügy rendezése az orszá-

gos betegápolási alapról szóló törvény életbe lépte óta milyen rohamosan haladt előre, annak jellemzésére ideiktatjuk a belügyminiszter 1906. évi jelentésének következő részét: „. . . a kórházak kénytelenek olyan elaggott, idült és gyógyíthatatlan betegségben szenvedő és ügyefogyott egyének ellátásáról is gondoskodni, akiknek ellátása az illetőségi községeknek volna feladata, azonban a szegényügy rendezetlen volta miatt ez keresztül nem vihető, mert az ily egyének különösen a téli évszakban oly nyomorúságos helyzetbe jutnak, hogy a kórházak vezetői kényszerítve vannak őket felvenni.”

De feleljünk az itt feltett két kérdésre. Az elberfeldi rendszer nagyvárosokban keresztülvihetetlen, kisebb községekben pedig felesleges.

Az elberfeldi rendszer legfontosabb része, a szorgos és pontos kutatás és a segélyezett szegény viszonyainak ellenőrzése a nagyvárosban gyakorlatilag lehetetlen. Az egyén keresete, segélyforrásai és életmódja az állandó megfigyelés alól kisiklanak. De ennél is nehezebb a nyílt rendszer számítási alapját képező és a segély mérvének alapegységét képező összehasonlító tarifát a nagyvárosban csak megközelítőleg is megállapítani. A lakásbérek és élelmiszerek kerületenként és időszakonként állandóan változnak és a létminimum megállapítása csak állandó különzerű megfigyelések útján eszközölhető. Végre pedig a nevelő hatás is majdnem következetesen el fog maradni, mert a nagy távolságok az állandó érintkezést annyira megnehezítik, hogy a szegénygyám kötelességét a legjobb akarat mellett sem teljesítheti. Tényleg úgy látjuk, hogy a nyílt rendszer sem Bécsben, sem Parisban nem vált be és Berlinben is csak egyes kerületekben tudják azért fentartani, mert a német rendszernek tiszteletet akarnak szerezni. Nagy városokban az elberfeldi rendszer alkalmazásánál meg kell barátkoznunk avval az eszmével, hogy a szegények között teljes igazságot szolgáltatni nem tudunk és hogy az élelmes, tehát a segélyezésre legkevésbé érdemes szegény a többi segélyt kérő rovására állandóan előnyben részesül.

Kisebb községekben az állandóan nagy szervezetet mozgásban tartó elberfeldi rendszer felesleges, mert a szegényügy élén álló tisztviselő a város polgárait jól ismeri, és ha történetesen egy ismeretlen folyamodik segélyért, úgy a kutatást néhány szegénygyám mindig szívesen vállalja. Németországban és Ausztriában csak a 15.000 lakossal bíró vagy ennél nagyobb városokban alkalmazzák a nyílt rendszert, itt azonban az összes hozzáértő férfiak egybehangzó véleménye szerint, a legnagyobb sikerrel.

Ami már most a második kérdést illeti, a zárt rendszernek alkalmazása az elaggott, idült és gyógyíthatatlan betegek és ügyefogyottaknál sok esetben méltánytalan és nem mindig szükséges, viszont sok esetben helyénvaló lesz ott, ahol ma a nyílt rendszert alkalmazzák.

Franciaországban a már ismertetett 1905. évi törvény óta az „elaggottakat” és sínylőket legnagyobb részt saját otthonukban vagy pedig idegen családoknál helyezik el és intézetekbe csak azok kerülnek, akik a nyílt ápolásra nem alkalmasak. Ugyanúgy vagyunk Németországgal, itt is a nyílt ápolás a szabály. Ahol a zárt szegényápolás nem a szabály, ott az elaggottakat és törődötteket mindig internálni nem méltányos. Mindazok az érvek, amelyek a nyílt szegényápolás mellett szólnak, a szegényeknek ezen osztályánál is állanak és különösen a családi kapocs megbontása nem indokolt oly szegényeknél, akik saját hibájukon kívül estek a nyomor áldozatául és elkülönítésüket kétszeresen érzik. Angolországban az elaggottak internálását az angol rendszer egységesítő' eljárása dacára állandóan támadják és bár az elaggottakat és sínylőket megkülönböztetett bánásmódban részesítik, internálásuk felett napi-rendre térni még sem tudnak.

A belügyminiszteri rendelet tehát az itt előadottak szerint nem szabatos. Mert míg egyrészt a nyílt szegényápolást olyan községekben is alkalmazandónak véli, ahol a szegényügy rendezését nemcsak hogy nem segítheti elő, hanem a rendezést egyenesen hátráltatja, addig másrészt a zárt ápolást az egészséges szegények ápolása körül teljesen kizárja, az elaggott és törődött szegényeknél pedig kivétel

nélkül behozza. Igaz ugyan, hogy a székesfőváros is csak most dolgozza ki a zárt szegényápolásra vonatkozó programját, és hogy a vidéken egyelőre a rendelet kiegészítő azon intézkedését, mely szerint ott, ahol zárt intézetek nem állanak rendelkezésre, az elaggottakat és sínylőket a községi szabályrendelet határozmányai szerint gondozzák, tekintik legalább elvben mérvadónak, de nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy pl. a budapesti szegényügyi szabályrendelet a felnőtt szegények ápolása körül a nyílt szegényápolást hozta be, mást a rendelet értelmében nem is tehetett, és a nyílt szegényápolás, amint azt tapasztalatból tudjuk, Budapesten absolute nem vált be. A vidéki szegényügy állásáról pontos véleményt nem mondhatunk, mert a törvényhatósági és községi jelentések legtöbbjei a szegényügyről alig 2—3 sorral emlékeznek meg és ezekből a lakonikus megjegyzésekből a szegényügy rendezésének iránya nem vehető ki. Hitelt érdemel azonban a belügyminiszter utolsó jelentése, mely a szegényügyet ismételten rendezetlennek mondja és különösen felemlítendőnek tartja azt az eseményt, hogy egyes törvényhatóságok végre a szabályrendeletek alkotásáig eljutottak.

Hogy a szabályrendelet-alkotásnál tovább eddig nem juthattunk, annak egyik okát egyébként a belügyminiszteri rendeletnek abban a rendelkezésében is véljük megtalálni, hogy a szegényügy szervezését illetőleg csak a szegényügy élén álló személyeket jelölte meg, de magát a szervezést illetőleg semmiféle támpontot sem nyújt. A községi előljáró, rendőrkapitány, polgármester, illetve Budapesten a kerületi előljáró egymagában sem a nyílt szegényápolást, sem pedig a zárt szegényügygyel járó feladatokat ellátni nem tudja, a belügyminiszteri rendelet pedig nem számított avval, hogy a község feje a polgárokat, szerkeszsen akár mily magas szárnyalása szegényügyi szabályrendeletet, a szegénygyám-sággal járó teendők lelkiismeretes teljesítésére rábírnai nem fogja és hogy a szegény ápolás, ha csak a községi szabály-

rendelettől várja boldogulását, a községi közigazgatásnak örökké mostoha gyermeke marad. Nálunk a csendes tiszteletbeli munkát nem becsülik, ebbe a magasabb erkölcsi kötelességérzetbe még nem neveltek bele bennünket és mert a szegénygyám a fórumon nem szerepel és a szegénygyámság vállalása nem kötelező, sok száz és ezer ember helyett egy-két hivatalnok jár a szegényügy után, ezek a rendszerint kisebbrangú hivatalnokok a kutatók, segélymegszavazók és ellenőrző közegek egy személyben.

Volt idő, amikor a külföldön sem rajongtak a szegénygyámságért és aki csak tehetett, elhárította magától a megtiszteltetést. De az államnak módjában állott a polgárok passivitását megtörni és meg is törte. Angolországban a guardian előbb-utóbb a közpályán folytatja nyilvános működését, Németországban pedig a szegénygyámok sorából kikerülő szegényügyi előljárót már közjogi megkülönböztetésben részesítik és a városi ügyek intézésébe bevonják. Ezzel szemben azonban a gyámság elfogadását kötelezővé tették és a tisztség visszautasítása vagy elhanyagolása közjogi hátrányokkal jár. Mindezt azonban nem községi szabályrendeletekkel, hanem törvénnyel és miniszeri rendeletekkel intézték el és a szabályok betartására nem a község feje, hanem a központi főhatóság ügyel. Addig, míg a szegényügyi szervezetet ilyen alapon át nem alakítják, a leghumánusabb elvek is csütörtököt mondanak.

Kezdve a szegénygyámon fel egészen a központi főhatóságig nálunk minden csak kereteiben létezik és feladatának fontosságától senki sincsen áthatva.

Szegénygyámságot az vállal, aki akar és úgy látja el, ahogy neki tetszik, mert a szegényügy élén álló tisztviselőnek arra, hogy a polgárokat tisztjük ellátására kényszerítse, semmiféle hatalma sincs és inkább ő függ a polgároktól, mint a polgárok ő tőle.

A központi főhatóság a belügyministerium külön szegényügyi osztálya. Az osztály létesítésével megadatott a módja annak, hogy a szegényügyet fejleszék és egységesen intézzék. A szegényügy rendezésére oly nagy fontossággal bíró egységes irányelvek csak a központi

főhatóságtól indulhatnak ki és az alsófokú hatóságok is csak akkor kezdenek majd a szegényügy rendezéséhez hozzálatni, ha megérik, hogy a központ is működik és a törvény és rendelet azon intézkedésének, hogy a szegényügy körül történekről nemcsak pro forma, hanem értelmes kimerítő és szakavatott jelentéseket vár, érvényt is akar szerezni.

Ott, ahol a szegényügy rendezése nem csak névleg, hanem tényleg is állandó gondozás tárgyát képezi, a tökéletes központi vezetés és felügyelet nélkülözhetetlen.

Németországban a Bundesamt für das Heimatwesen-re fokozatosan újabb és újabb feladatokat hárítanak. Franciaországban az előttünk már ismert DIRECTION GENERALE de l'assistance ét de l'hygiène-től indul ki a kötelező közsegélyezés fokozatos kiépítése. A koránál fogva és egyébként is legtekintélyesebb angol szegényügy hatalmas fejlődését és egységes rendezését pedig legnagyobb részt mintaszerű központi vezetésének köszönheti.

A Local Government Board egyik főosztályát képező angol központi szegényhatóság a következő irányokban működik:

A Poor Law Department szervezi az alsófokú szegényügyi kerületeket és alkalmazza a fizetett hivatalnokokat.

A törvényeket kiegészítő és végrehajtási utasításokat tartalmazó rendeleteket bocsát ki. Miután a törvények főként csak az elveket állapítják meg, a szegényügy írott jogforrásai tulajdonképpen az életbeléptetési rendeletek.

Felügyel a szegényügyi közigazgatásra. A központi hatóság a helyi hatóságok felett közigazgatási és pénzügyi felügyeletet gyakorol. Az inspectorok személyesen járnak be a kerületeket, közvetítik az érintkezést az alsó és felső hatóságok között és véleményezik az alsó hatóságok ügyeiben hozandó határozatokat. A számellenőr „Audit”-jával láttatja az alsófokú hatóságok összes kiadásait. A központi hatóság a vétkes hivatalnokokat anyagi felelősségre vonhatja és ismételt mulasztás esetén szabadságvesztésre is ítélni.

A központi főhatóság szegényügyekben bíraskodik. Dönt az alsófokú hatóságok ellen emelt panaszok ügyében és az Unionok egymás közötti vitás ügyeiben.

A Poor Law Department összegyűjti végül a szegényügy terén tapasztalt újításokat és javításokat, ezek alapján módosításokat készít elő és a levont tanulságokat az alsófokú hatóságok számára szakadatlanul feldolgozza. Azonkívül Instructional Letters-t küld az alsó hatóságokhoz, amelyekben az újonnan hozott törvényt vagy rendeletet az eddigi joganyaggal szerves összefüggésben tárgyalja és az új törvény megérthetését megkönnyíti. Jelenleg a főhatóság főként a három utolsó feladatot látja el, itt azonban az angol szegényügy lelke és mondhatni korlátlan intézője, mert bár határozatai ellen az alsó hatóságok a Kings Bench-hez fordulhatnak, arra még nem volt eset, hogy a Kings Bench ennek a nagytekintélyű hatóságnak határozatait megváltoztatta volna.

Nálunk a szegényügyi osztály természetesen a törvény magyarázására ez idő szerint még nem szoritkozhatik, mind az ötféle feladatkörben éppen elég munkája akadna és a míg ehhez a munkához hozzá nem lát, Magyarországnak szegényügye nem lesz és csak koldusai vannak. Viszont, ha feladatkörét a legjobb tudása szerint kihatározza magának, akkor a saját hatáskörében nagy dolgokat művelhetne és a kultúra terén egy nagy darabbal vihetne előre az országot.

Azt hisszük, hogy már az eddigiekkel is sikerült bebizonyítanunk, hogy a belügyminiszteri rendelet túlságos rövidegsége a magyar szegényügy hátrányára vált és hogy mindaz, amit a belügyminiszter a rendelet Önként értendő és feltétlenül bekövetkezendő folyományaként maga előtt látott, még a mai napig sem következett be és nem is fog mindaddig bekövetkezni, míg a községeket kötelező rendszabályok elé nem állítják. Nem esik nehezünkre a belügyminiszteri rendelet lakonikus rendelkezé-

seinek éppen rövidségük miatt káros voltát az itt utolsó helyre maradt nyilvántartás kérdésénél is kimutatni.

A belügyminiszteri rendelet utasítást tartalmaz aziránt, hogy a községek a közsegélyért folyamodó egyének egyéni, családi és vagyoni viszonyairól, úgy nemkülönben az illető egyén illetőségéről törzskönyvet vezessenek. Ennek az utasításnak célja nyilván az volt, hogy a községek által ily módon összegyűjtött adatok az országos szegényügyi statisztikának elkészítéséhez alapul szolgáljanak. A községek legnagyobb része nem teljesítette kötelességét, mert nem volt tisztában azzal, hogy a rendelkezés mit jelent és nem értette az összefüggést az alamizsnaosztogatás és a törzskönyv között. Ennek az előrelátható mulasztásnak a rendelet elejét vehette volna, ha a törzskönyv vezetésének mikéntjét a községeknek megmagyarázta volna és a kitöltendő blankettákat is szétosztotta volna.

Statisztika nélkül szegényügyet rendezni merőben lehetetlen nálunk „pedig csak a főváros vezet statisztikát?” Budapest székesfőváros statisztikai közleményeinek XXXVII. füzetében Kőrösy József a székesfővárosnak 1900—1902. évekre terjedő szegényügyét dolgozta fel. A közlemény különválasztja a nyílt és zárt szegényügyet. Mindenütt figyelemmel van a segélyezettek személyes viszonyaira, így megtaláljuk a nem, kor, vallás, családi állapot, születési hely és foglalkozás szerinti megkülönböztetéseket, de teljesen mellőzi a szegénységet előidéző okokat és nincsen figyelemmel a szegények munkaképességére és képtelenségére. Igaz, hogy a zárt szegényügy még Budapesten is a szegény és árvaházakban merül ki és a szegényházakban a statisztikai kimutatás szerint az „áponcok” (!) legnagyobb része az 50-ik életévet meghaladta és így itt a keresetképeség kutatása tárgyitalan, de a nyílt szegényápolásra vonatkozó egyéni statisztika ezen kritérium kidomborítása nélkül tökéletesnek nem mondható.

Angolországban a központi főhatóság és a szegényeket közvetlenül gondozó alsó hatóságok között fennálló szerves összefüggés következtében az alsó hatóságok által nyújtott adatok alapján összeállított és a Poor Law Depart-

ment évi jelentésének függelékét képező statisztikai közlemény az angol szegényügynek hű tükrét adja és miután Angolországban a Workhouse képezi a szegényügy gerincét, a statisztikában is a Workhouse nagy helyet foglal el. A részletek tekintetében felemlítendő, hogy az osztályozást a munkaképesség, keresetképtelenség és elmebetegség szerint eszközlik. Munkaképesnek veszik az összes 16—70 éves korú egyéneket, amennyiben keresetképtelenségük véglegesen be nem állott. A statisztika tanulmányozásánál zavarólag hat, hogy az elhagyott gyermekeket és az elmebetegeknek összes fajait a nyílt szegényápolás körébe sorozzák, hogy továbbá az ideiglenesen és véglegesen segélyezettakat nem választják teljesen külön és hogy végül a családfő segélyezésének mikéntjét az összes családtagokra is kiterjesztik.

Angolországban az év két napján, még pedig : január 1-én és július 1-én általános szegényszámlálást rendeznek. Indokolják ezt a módszert avval, hogy január 1-én a szegények legnagyobb része föltétlenül szegényellátásban részesül, július 1-én pedig a szegények száma a legkisebb. Az ilyként nyert átlagok az általános adatokat ellenőrzik. Hogy a felnőtt szegények legnagyobbbrésze Workhouse-ba kerül, az példaképen az 1897. évi január hó 1-én meg-ejtett szegényszámlálás alapján megállapítható. Ekkor ugyanis 836.674 közsegélyezett közül csak 98.332 felnőtt férfi részesült nyílt szegényápolásban, a többi mind a Workhouseba került. De ezen 98.332 szegény közül is 84422 keresetképtelensége folytán nem volt Workhouseba való felvételre alkalmas és az ezután fenmaradó 13.910 férfi közül is 12.996-an vagy a saját, vagy pedig családtagjaik betegsége, illetve balesete folytán részesültek közsegélyben, úgy hogy össze-vissza 914 olyan közsegélyezett férfi részesült nyílt szegényápolásban, akit esetleg a Workhouseban is ellehetett volna helyezni.

A szegénységet előidéző okokat a lehetőség szerint úgy Angliában, mint Németországban megállapítják és újabban a statisztika körébe a magánjótékonyság által segélyezettakat is bevonják, hogy ilyként a szegényügy

állásáról tiszta képet nyerjenek. Németországban különösen súlyt helyeznek arra, hogy az összes államokban és az államok egész területén az adatgyűjtés egységes alapon induljon és hogy ennek megfelelően az adatokra alapított évi jelentések is egységes formában jelentkezzenek. A központi szegényügyi statisztikai hivatalnak munkáját ez által lényegesen megkönnyítik és a statisztikai alapok egyöntetű megállapításával egyúttal az egész szegényügyet is egyöntetűvé teszik. Ez az eljárás egyben a szegényügy végrehajtó közegeinek munkáját annyira egyszerűsíti, hogy fennakadás alig képzelhető és a munka különös költséggel sem jár. Viszont, hogy a tökéletes statisztika a szegényügy rendezését mennyire segíti elő, azt most már különösen megmagyaráznunk nem kell.

Azt állítottuk, hogy a belügyminiszteri rendeletnek a rövidege a legnagyobb hibája. Ezt az állításunkat a nyilvántartás hiányosságával is indokolni akartuk és azt hisszük, hogy ezt a célunkat el is értük. Ha a rendelet folytán az adatgyűjtés nyomban megindult volna, a községek mulasztásaikra önként rájöttek volna és lassankint közreműködtek volna az egységes statisztikával együttjáró egységes szegényügy kialakításánál is. A tanulság pedig mindebből csak az lehet, hogy valamint a szegényügy általános szervezése a központi hatóság állandó és erélyes beavatkozása nélkül Magyarországon keresztülvihetetlen, úgy a részletek helyes megoldása is csak a központi hatóságtól várható.

A betegápolás.

A beteg szegények ápolásának ismertetése a közegészségügyi, úgy nemkülönbén a ragályos betegségek leküzdését célzó intézményeket és intézkedéseket figyelmen kívül hagyja. Az általános közegészségügyi intézmények az egyént, mint olyant különös figyelmükre nem méltatják és az egyedek saját szerű viszonyaira csak annyiban vannak tekintettel, amennyiben a közület egyes

tagjainak egészségi állapota a közegészségügy általános állapotára visszahatással van.

A beteg szegények ápolásának alapelve, hogy ha a betegség a közület valamely tagját inséges helyzetbe juttatja, vagy pedig ha az amúgy is már közsegylyre szorult helyzetét betegsége még inségesebbé teszi, akkor a közület kötelessége a betegség okozta inséges állapotot megszüntetni, illetve a különben is közsegylyre szorultat a közsegylyen felül még mindazzal ellátni, ami egészsége helyreállításához szükséges. A közsegyly ezen fájának mérve az általános közsegylyezés fejlettségének mérvéhez igazodik és a különböző közületekben különböző, de az a minimum, mely nélkül betegápolásról beszélni egyáltalán nem lehet, a szegénynek még ott is nyújtandó, ahol a közsegyly egyébként a tudományosan és gyakorlatilag megállapított minimumon alul marad.

Fejtegetéseink során tehát első sorban arra leszünk tekintettel, hogy a betegápolás felöleli-e a magyar szegényügy terén a betegápolásnak legessentiálisabb alkatrészeit, másodsorban pedig ki fogunk terjeszkedni mindazokra a kellékekre, amelyeket a modern betegápolás — mindig a szegényügy felállította korlátok között — a munkaképesség visszanyerése szempontjából nélkülözhetetleneknek tart és következetesen meghonosít.

A betegápolás csakúgy, mint az általános szegényápolás nyílt és zárt lehet. A nyílt betegápolás legelemibb alkatelemei a kellő orvosi kezelés és az ingyenes gyógyszer; a zárt betegápolás hordozói a gyógyintézetek.

A nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről, vagy amint már röviden elneveztük, az országos betegápolási alapról szóló 1898: XXI. i.-c. 3. §-ának b) szakasza akként rendelkezik, hogy a hatósági orvos, valamint a belügyminiszter által e részben felhatalmazott magánorvos által a belügyminiszteri utasítás szerint rendelt gyógyszerek, továbbá a szükséges gyógyászati eszközök (szemüveg, sérv-

kötő, mankó stb.) költségeit az országos betegápolási alap fedezi.

A hivatkozott utasítást a belügyminiszteri 118,956'98. számú rendelet tartalmazza és bennünket érdeklőleg a következőket állapítja meg:

Az országos betegápolási alap terhére ingyen gyógykezelésre és ingyen gyógyszerekre tarthatnak igényt.

a) a szegényügyi hatóságoknál nyilvántartott közsegélyre szoruló szegények;

b) azok, akiknek jövedelme a hatóság véleménye szerint oly szerény, hogy létük fentartására alig elegendő és

c) azok, akik ugyan az előző két kategóriába nem tartoznak, de megbetegedésük idején a gyógyszerek árát legjobb akaratuk mellett sem tudják megfizetni.

A hatóságoknál vezetett szegénylajstrom a szegényorvosoknak megküldendő és ugyanezekkel a beállott változások évenként közlendők. A lajstromban nem szereplő szegények ínséges állapotjukat szegénységi bizonyítvánnyal tartoznak igazolni és ha a szegényorvost a bizonyítvány felmutatása nélkül veszik igénybe, akkor az orvosnak a beteget vagyoni viszonyai iránt ki kell hallgatnia és a hamis adatok bemondásának következményeire külön is figyelmeztetnie. Az anyagi viszonyokra vonatkozó Jiamis \ bevallás esetén ugyanis a gyógyszerek kétszeres árát és az orvos díját hajtják be a betegen, a személyes viszonyok hamis bemondása pedig a kihágási büntetőtvénkönyvbe ütközik.

Az itt röviden ismertetett tételes rendelkezésekből kitetszően a nyílt betegápolás nálunk hatósági orvosok, illetve megbízott magánorvosok kezébe van letéve.

Ez a rendszer a legtöbb államban elfogadott rendszer, aminek két főoka az, hogy a szegényügyi hatóságnak csak így áll módjában a szegényorvossal állandóan érintkezni és a szükséges felvilágításokat rövid úton megszerezni, hogy továbbá a szegényügyi hatóság a kellő ellenőrzést csak akkor gyakorolhatja, ha a beteg szegények ápolása éppen csak a szükséges számú orvosra bízatik. A humanitás a kötött orvosi rendszert ugyan perhorreskálja, mert a

szegény is igényt tarthat arra, hogy az az orvos kezelje, aki bizalmát bírja és Franciaországban tényleg a hatósági orvosrendszerrel szemben, a „système alá visite-t”, a szabad orvosválasztást honosították meg. A szegény szabadon választja orvosát és az orvos a közülettől a nappali látogatásért rendszerint 1 francot, éjjeli látogatásért 2 francot és ezenkívül kilométerpénzt kap. De azért a szabad orvosválasztást, különösen pénzügyi szempontból, Franciaországban is támadják, sok helyütt a község összes orvosai részére évenként megállapított átalányozással korlátozzák és még így sem tartják, különösen nagyobb községekben, épen a kötött orvosi rendszer mellett fent hangoztatott okokból, a szegények érdekében megfelelőnek és megbízhatónak. Franciaországot kivéve pedig legfeljebb kísérletezősképen és így is csak elvétve alkalmazzák.

Nálunk tehát a nyílt betegápolás körül nem a rendszerben, hanem abban van a hiba, hogy az alkalmazott orvosok száma nemcsak a szegények, hanem még a lakosság számával sincsen arányban. A hazai állapotok jellemzésére szolgáljanak a közegészségügy rendezéséről szóló 1896. évi XIV. t.-c. II. rész I. fejezetének (közegészségügyi szolgálat a községeknél) módosításáról készített törvényjavaslat, mely közben törvényerőre emelkedett, indokolásának itt szó szerint idézett részletei:

„Köztudomású tény, hogy a jelenlegi törvény sajátos hazai viszonyainkat és az élet változó körülményeit figyelmen kívül hagyva, nem gondoskodott arról, hogy a végrehajtás szempontjából szükséges orvosi személyzet megfelelő számban mindenütt rendelkezésre álljon. Nem számolt hazánk egyes — különösen határszéli — szegényebb vidékeinek értelmiségi, közlekedési és vagyoni viszonyaival akkor, mikor a közegészségügyi szolgálatot, tekintet nélkül ezekre a különböző viszonyokra, az ország minden vármegyéjére nézve egyöntetűen szabályozta; emellett a községi (kör) orvosok fizetésének még minimumát sem határozta meg, hanem a fizetés megállapítását teljesen a vármegyei törvényhatóságokra bízta. Sőt a vármegyei közgyűlésnek a községi (kör) orvosok fizetését megállapító határozata

ellen felebbvitelt sem engedett meg. (1876: XIV. t.-c. 150 §.)”

„Ennek az lett a természetes következménye, hogy a vármegyék — tekintettel a lakosság anyagi helyzetére a szegényebb vidékeken az orvosok fizetését olyan csekély összegben állapították meg, hogy a legszerényebb megélhetést is alig biztosító állásra pályázó nem volt, s ha esetleg akadt is egy-egy pályázó, ez — megismervén a helyi viszonyokat — vagy el sem foglalta az állást, vagy felhasználta az első alkalmat, mely kedvezőbb anyagi helyzetet ígérve, távozását lehetővé tette.

A mai tarthatatlan helyzet megvilágítására a következő lényegesebb adatokat van szerencsém előterjeszteni:

Jelenleg összesen 484 községi orvosi állás van rendszeresítve. Az ezen állásokat betöltő orvosok összfizetése 570.202 korona. Egy községi orvos átlagos fizetése tehát 1.178 korona.

Bár a fizetésnek most említett átlagos összege is elég csekély, de a visszás helyzet még feltűnőbb, ha figyelembe vesszük azt a két szélső határt, melyek között a községi orvosok fizetése váltakozik s a községi orvosoknak azt a nagy számát, melynek még 1.000 korona évi fizetés sem jut.

A legkisebb községi orvosi fizetés 100 korona, a legnagyobb 4.800 korona. A 484 községi orvos közül 111 orvosnak évi fizetése az 1.000 koronán alul marad, sőt 10 olyan orvos is van, a kinek az évi fizetése a 200 koronát sem haladja meg.

A községi orvosokénál még kedvezőtlenebb a körorvosok helyzete, a kiknél — a kis községi életviszonyokat tekintve — az ország nagy részében még a magánorvos gyakorlat is alig vehető számításba.

Jelenleg 1.169 körorvosi állás van rendszeresítve, összesen 1,289.133 korona fizetéssel. Az átlagos fizetés tehát 1.102 korona, a legkisebb körorvosi fizetés 180 korona, a legnagyobb 3.200 korona.

400 körorvosi állásnál, tehát az összes körorvosi állások több mint $\frac{1}{3}$ -ánál, a rendszeresített évi fizetés az

1.000 koronán alul marad, 54 állás évi fizetése pedig egyenkint az 500 koronát nem haladja meg.

Ennek a rendszertelen és igazán szegényes fizetésnek tulajdonítható, hogy mintegy 190 körorvosi állás csaknem állandóan betöltetlen volt, még pedig olyan helyeken, a hol a körorvosra leginkább szükség lett volna, mert ott sem más közhivatalban levő, sem magánorvos nem található.

Mint az alábbi példák mutatják, vannak vármegyék, melyekben az orvosi körök nagyobb része nincs betöltve, sőt van olyan vármegye is, melyben egy körorvosi állásra sem akadt pályázó.”

Az itt hivatkozott példák szerint Máramaros megyében 98 községnek, Torda-Aranyosmegyében 74 községnek, Árvamegyében 67 községnek, Fogarasmegyében 74 megyének, Zólyommegyében 73 községnek, Szepesmegyében 193 község közül 172 községnek, Sárosmegyében pedig 375 község közül egyetlen egy községnek sem volt hatósági orvosa.

Ennek az áldatlan állapotnak következményeként a „Magyar korona országainak halandósági táblázatát” bevezető általános jelentés azt konstatálja, hogy „a maximális és minimális halálozási hányadosok között a törvényhatóságoknál a különbség igen nagy, egyes esetekben a 300 %-ot is meghaladja. Ez a roppant ingadozás nem ítélnél egészséges jelenségnek; egyes távolabb fekvő okok hatásán kívül a közegészségügyi és (ami ezzel szorosan összefügg) a kulturális és vagyoni állapotok oly nagy eltéréseire mutat rá, a melyek a rendszeres, az állam minden részéről egyaránt gondoskodó társadalompolitika hiányának bélyegét viselik magukon és amelyek egyúttal éles világításba helyezik a közegészségügyi viszonyok javítása terén szükséges intézkedések fontos és sürgős voltát.” Majd meg hozzáteszi, hogy a „halálozási hányadosokat megfelelő eszközökkel a minimumokat szolgáltató törvényhatóságok halálozási hányadosának mértékére le lehet szállítani, a mely pedig a kedvezőbb közegészségügyi viszonyok között élő államokhoz képest minimumnak épenséggel nem tekinthető és így maga is további lefokozást tűr meg.”

Hogy pedig a maximális halálozási hányadosokat szolgáltató megyék között a fent felsorolt törvényhatóságok megtalálhatók, az természetes.

Ha tehát az ország általános közegészségügyi állapotát a hivatalos jelentések így jellemzik, akkor elképzelhető, hogy a szegények egészségügyi állapota milyen lehet, mert hiszen a dolog természetében fekszik, hogy mindaz, ami a mostoha közegészségügyi állapotokra vonatkozik, a szegényekre hatványozott mértékben értendő.

A közegészségügy rendezéséről szóló törvényt módosító s fentidézett 1908: XXXVIII. t.-c.tendentiája, hogy a rendszerített községi és körorvosi állások állandóan betöltve legyenek. Az állam ennek a célnak elérése végett az indokolás szerint körülbelül 3,300.000 korona évi újabb kiadást vállal magára, ámde a szegény betegek érdekében ez az új törvény radikális intézkedéseket alig tartalmaz és legtöbb rendelkezése tulajdonképen azon intézkedések közé tartozik, a melyekről a jelen fejezet elején kijelentettük hogy a szegényügyet közvetlenül nem is érintik.

Igaz ugyan, hogy a törvény 9. §-ának 1. pontjában megállapítja, hogy a r. t. városi, illető községi (kör) orvos a város, község (kör) szegény lakosait ingyen köteles gyógykezelni, de ez a feladat a 9. §-ban körülírt egyéb feladatok mellett jóformán elenyészik. A községi orvosnak a község (kör) helyi közegészségi, orvosrendőri és orvos-törvényszéki ügyeit kell intéznie, hogy pedig ez az ügykör mi mindent foglal magában, azt a 9. §. 1—17. pontjában megtalálhatjuk. A községi orvos köteles a község összes lakosait gyógykezelni, a szülönöket szülései segélyvel ellátni, ő végzi a védhímlőoltást, a halottvizsgálatot, felügyel az elhagyott és a dajkaságba adott gyermekekre, a községi ápolás alatt levő és a családi ápolásba kiadott elmebetegekre, hülyékre, siketnémákra, vakokra és nyomorékokra és mindezekről nyilvántartást is kell vezetnie. A községi (kör) orvos ellenőrzi az élelmi és élvezeti cikkeket, italokat és az ezek elárúsítására szolgáló edényeket, felügyel a gyógyszerárakra, kisdedővő intézetekre és népiskolákra. A vágóhidak és mészárszékek, a kutak és gyógy-

vizek ellenőrzése ugyancsak a községi orvos kötelessége és ő tartozik felügyelni a bábák eljárására, közreműködni a hullavizsgálatnál és boncolásnál és végül a községi orvosra nehezedik a járványok elfojtásának gondja. Ha már most figyelembe vesszük, hogy az egyes körorvosi körökhöz átlag 10, de sok esetben még ennél is több község tartozik, akkor tisztában lehetünk azzal, hogy a körorvos legjobb igyekezete mellett is mennyi időt szentelhet a beteg szegények kezelésére.

A szegényorvosi teendők beleékelése a községi orvos összes egyéb teendői közé a szegényekre feltétlenül hátrányos, amint ezt még az itt előadandókkal külön is be fogjuk bizonyítani.

Budapest székes-főváros statisztikai hivatalának közleményei között „Budapest székes-főváros szegényügye az 1900—1902 években” cím alatt megjelent szegényügyi statisztika szerint a Budapesten működő 22 kerületi orvos 1902-ben 8453 fekvő és 22.525 járó-kelő, összesen tehát 30.978 beteget kezel, vagyis egy-egy kerületi orvosra havonként átlag 32 fekvő és 85 járó beteg jutott.

Budapest lakosságának tényleges népszáma 1901. évi január hó 1-én 733.358, ugyanekkor Berlinnek 1,888.848, Hamburgnak pedig 705.738 lakosa volt. Ha már most ennek a két német városnak idevágó viszonyait Budapest viszonyaival összehasonlítjuk, akkor azt találjuk, hogy Berlin szegény betegei részére 83, Hamburg pedig 50 külön szegény orvost tart 111.900 márka, illetve 50.000 márka összefizetéssel. Ezeknek a nagyobb szegényorvos-létszámoknak, de csakis ezeknek megfelelően a nyílt ápolásban részesülő szegény betegek száma úgy Berlinben, mint Hamburgban aránytalanul nagyobb, mint Budapesten. Hangsúlyozzuk, hogy a nagyobb beteglétszám csak az orvoskérdéssel függhet össze, mert úgy a vagyoni, mint a kulturális viszonyok az idézett német városokban kedvezőbbek, mint Budapesten és így nem tehető fel, hogy Budapesten szemben éppen a szegény betegek szempontjából volnának hátrányos helyzetben. Meg vagyunk győződve róla, hogy abban a pillanatban, a melyben Buda-

pesten a szegényorvosi teendőket a kerületi orvosi teendőktől különválasztanák, vagy pedig a kerületi orvosok számát nem a nyilvántartott szegények számához mérten — mert az 1902-ben nyilvántartott 7733 közsegélyezett Budapest általános viszonyaihoz képest túlságosan kevés —, hanem az összes valóban szegények számához mérten szaporítanák, akkor Budapest szegény betegeinek száma rohamosan emelkednék, még pedig anélkül, hogy a hatóságnak a színlelt szegénység üldözésére egyáltalán alkalma nyílne. Ezt az állításunkat a gyógyszerek összeegyeztető statisztikája még különösebb súlylyal támogatja. Míg ugyanis Budapest székes-főváros ingyen gyógyszerekért 22 kerületi orvosa rendelései alapján 1901-ben körülbelül 30.000 koronát fizetett, addig Hamburg ingyen gyógy szer számlája 50 szegényorvosa mellett ugyanebben az évben 19103 márka volt. Budapest gyógyszerzámlája kisebb beteglétszám mellett tehát aránytalanul nagyobb, aminek magyarázata csak abban lelhető, hogy Budapesten csak az oly szegényeket kezelték, a kiknek gyógyítása már gyógyszerek rendelésétette szükségessé, vagyis a szegény csak akkor kereste fel az orvost, a mikor az orvos közbenjötté nélkül magán segíteni nem tudott.

A mikor az ország fővárosában a szegény betegek állapota ennyire mostoha, akkor a vidéki szegény betegek helyzete valószínűleg még ennél is rosszabb. A nyílt szegényápolásról statisztikánk nincsen, a vidéki viszonyok felől tehát csak következtetés útján tájékozódhatunk.

A m. kir. kormány 1906. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentése felemlíti, hogy az összes vármegyék területén lakó orvosok száma 2883, vagyis átlag 5000 lakosra jut egy rendelő, tehát nem is mindig hatóságí orvos. Ha ezt a szomorú adatot a belügyminister által felemlített azzal a további észlelettel egészítjük ki, hogy a kórházakban a betegeket kellőképen elhelyezni nem tudják, hogy tehát a zárt ápolásra szoruló betegek nagy része is csak nyílt ápolásban részesülhet, akkor már is érezhetjük, hogy a közsegélyre szorult betegek ellátásáról mi-képen gondoskodnak.

De módunkban áll a vidéki viszonyokat közelebről is szemügyre venni.

Az 1906-os statisztikai évkönyv szerint Magyarországon összesen 410 kórház volt 32352 ágygyal. Ezek közül 245 kórház 7650 ágygyal nem nyilvános jellegű magánkórház, az abban ápoltak tehát megfigyelésünkből kirekesztendők és számítási alapunkat csupán a 165 köz- és nyilvános jellegű kórház képezi. Mind a 410 kórházban 1906-ban 316581 beteget helyeztek el, miután azonban ezek között a magánkórházakban ápolt 52.000 beteg, a köz- és nyilvános kórházakba felvett fizetők, továbbá ragályos betegek és a sinlők házaiba valók is szerepelnek, a tulajdonképeni szegény, ingyenes ellátásban részesülő betegek számát hozzávetőleg 210.000-re tehetjük, ennek a zárt ápolásban részesülő beteglétszámnak pedig legalább 600.000 nyílt ápolásra feltétlenül szoruló szegény beteg felel meg.

Ugyanerre az eredményre jutunk akkor is, ha a kórházban ápoltak és a többi szegény betegek közötti arány megállapításánál az aránylag legtöbb ágygyal felszerelt kórházak felett rendelkező Budapest székes-fővárosnak előttünk ismert adataiból indulunk ki. Budapest székes-főváros kerületi orvosai 1902-ben 30978 beteget kezeltek és ezek közül csak 1238-at, vagyis a kezelésük alatt álló betegek 4%-át küldték a kórházakba. Magyarország lakossága a székes-főváros hozzászámítása nélkül 1901 január 1-én 16 millió volt, ennek a népességszámnak a fővárosi aránykulccsal számítva és a kerületi orvosok által kórházba küldötteket figyelembe véve, 626.000 nyílt ápolásra szoruló szegény beteg felel meg, ha ugyan nem állítható, hogy az ország számos kiterjedt vidékén uralkodó közegészségügyi viszonyok még a fővárosi arányszámnak a felemelését is indokoltá teszik.

600.000 beteg szegényről az állam 1653 rendszeresített, de teljesen be nem töltött orvosi állással gondoskodik, úgy azonban, hogy a szegény beteg ápolása még ezeknek az orvosoknak is csak egyik foglalkozási ágát képezi és az orvos hibáján kívül rendszerint eléggé mel-

lőzött foglalkozási ágát. Hogy pedig a magánorvos a hatósági orvost éppen a szegényápolás körül csak kénytelen-kelletlen segíti, azon nincs mit csodálkoznunk, elvégre a szegényekről nem a keresményére szoruló orvos, hanem az állam köteles gondoskodni és ott, a hol sok a szegény, a magánorvos nagyon kevés.

A kör és községi orvosok számának szaporításán és fizetésük rendezésén felül a többször említett törvény figyelme a baba-ügyre is kiterjedt.

Az eddig érvényben volt közegészségügyi törvény csak minden 1500 lakost számláló községet kötelezett bábátartásra. Az új törvény a bábátartási kötelezettség körébe az 1000 lakost számláló községeket is belevonja és a bábák képzettségét pontosabban állapítja meg.

Ennek a rendelkezésnek fontosságát a szegényügy szempontjából körülményesebben megindokolni fölösleges, amikor az 1906. éves statisztika szerint Magyarországon összesen 16 szülészeti klinika és bábaképző létezett 1109 ágygyal, az összes szülöttek száma pedig 645.859 és csak a nem törvényes szülöttek száma 66.052 volt.

A bábák számának szaporítása nálunk nemcsak általános egészségügyi szempontokból bír különös fontossággal, hanem még azért is, mert a múlt ápolásban részesülő betegek hozzáértő ápolását és gondozását nemcsak a vidéken, hanem még a városokban is teljesen elhanyagolják. Magyarorszában a beteg szegények számára még a magánjótékonyosság sem alkalmaz tanult betegápolókat. Már pedig betegápolók nélkül betegápolást elképzelni teljesen lehetetlen és betegápolók nélkül a körorvosok számának szaporítása dacára sem érhetjük el azt, hogy a beteg szegények egészségüket könnyen és teljesen visszanyerjék. A nyílt ápolásban részesülő betegek természetesen nem szorulnak oly iskolázott és gyakorlott ápolónőkre, mint amilyenek a kórházakban ápolt betegek körül foglalatoskodnak, viszont azonban ahhoz sem férhet kétség, hogy a teljesen magukra hagyott betegek, akik nálunk a legtöbb esetben zárt ápolásra szorulnának, ha már odahaza ápolják, hozzáértő ápolás nélkül nem lehetnek meg.

Németországban, különösen a Rajna vidékén, a vidék számára állandóan nevelnek ápolónőket. A hatóság rendszerint nagyobb körzetek költségén, vagy pedig ezek támogatásával valamely kórház székhelyén a betegápolónők részére tanfolyamokat tartanak. A tanfolyam 10 hétig tart és legnagyobb részét a gyakorlati kioktatás foglalja le. A résztvevők oktatása és ellátása ingyenes és ezenfelül a tanfolyamot végzett növendékek még a hivatásukhoz szükséges eszközöket is díjmentesen kapják.

Nálunk a betegápolónők kiképzése vagy a bábaképzéssel együttesen, vagy pedig ezzel párhuzamosan de föltétlenül szervezendő és azok a körök, amelyek bábatartásra kötelesek, egy-egy ápolónő kiképeztetésére és alkalmazására is kötelezendők, vagy pedig amennyiben ez keresztülvihető nem volna, a szegény betegek ápolása, vagy legalább is az ápolás felügyelése a bábáknak teendő kötelességévé. Annyi bizonyos, hogy betegápolók szervezése nélkül a közegészségügyi törvény módosítása nagyrészt a várt eredmény elérése nélkül fogja az államkincstárt állandóan megterhelni.

Majdnem utopistikusan hangzik, ha a szegényügy mai állása mellett nálunk még 2 oly intézményről teszünk említést, amelyek a beteg szegények ápolását nemcsak betegápolási, hanem általános szegényügyi szempontokból is okszerűen kiegészítik és a külföldön már általánosan ismeretesek. Az egyik a szegény betegek helyes élelmezése, a másik pedig a háztartás vezetőjének megbetegedése esetén a háztartás kellő ellátása.

A betegkonyhák fentartásának célja szegény betegek számára betegségüknek megfelelő és a szegények által elő nem állítható tápszerek ingyenes vagy pedig mérsékelt áron való szolgáltatása.

Ami pedig a háztartás ellátását illeti, ennek célszerűségét azonnal meg fogjuk érteni, ha a gyermekágyas munkásnőre gondolunk. A munkásnő tevékenységét a háztartás nem nélkülözheti és ha munkásjóléti intézményekkel lebetegedése esetére esetleg kellő kíméléséről gondoskodnak is, mégis lebetegedése után nagyon rövidesen, sok esetben már a lebetegedést követő napon a háztartási teendőket

kénytelen-kelletlen ismét maga látja el. Ennek folytán sok esetben súlyos betegségbe esik, ami által végeredményben a család és a háztartás a lebetegedés által szükségessé vált időnél hosszabb tartamra gondozás nélkül marad s biztos züllésnek indul.

Ezek és az ezekhez hasonló esetek részére szolgálna a kiegészítő és a nyílt szegényápolás keretébe Németországban már be is foglalt házvezetőnő és pl. Halle-ban ennek az intézménynek rendszerítése nemcsak hogy teljesen bevált, hanem a szegényügy teendőket lényegesen csökkentette.

Egészben véve az 1908:XXVIII t.-c. a nyílt betegápolás terén nagy haladást jelent és a nyílt betegápolás kiépítésére egészséges alapot teremtett. Hathatósan hozzájárul ehhez, hogy a kör- és községi orvosok fizetései révén felmerült kiadásokat ezután az állam viseli, amely intézkedéssel a nyílt és zárt betegápolás között legalább részben egy oly összekötő kapcsolatot létesített, amely a szegényügy rendezésére nézve oly fontos betegápolás egységesítését nagyban elősegíti.

A zárt betegápolás a magyar szegényügy terén az egyetlen feladat, amelynek teljesítései kizárólag az állam vállalta magára. Az országos betegápolási alap fedezi a bel- és külföldi kórházakban és gyógyintézetekben gyógykezelt magyar állampolgárok után felmerült azokat az ápolási és szállítási költségeket, melyek valamely elismert jellegű betegsegélyző pénztárral vagy társládával, cseléd tartó gazdával, az ápolttal vagy hozzátartozóival és az államkincstárral szemben nem érvényesíthetők, és az országos betegápolási alap viseli a kórházakban szülő nőknek és szülőtteinek ápolási költségeit is.

Ugyanezen törvény 9. §-a szerint az államkincstár fizeti:

a) a kórházakban és gyógyintézetekben gyógykezelt, bújakórban vagy szemcsés köthártyalobban (trachoma) szenvedő szegények ápolási és esetleg szállítási költségeit,

b) az elmeegógyintézetekben, kórházakban és gyógyintézetekben kezelt szegény elmebetegek ápolási és szállítási költségeit,

c) a hontalanok ápolási és szállítási költségeit,

d) az országos betegápolási alap esetleges hiányát,

e) az egyetemi koródákon és az országos bábaképzőkben gyógykezelt szegény betegek ápolási és szállítási költségeit.

Az itt idézett rendelkezésekből kitűnően a törvény az országos betegápolási alap, mint külön jogi személy és az államkincstár között disztinguál. Ennek a megkülönböztetésnek a mi szempontunkból mi fontossága sincsen, mert a szegényügy ellátására az a körülmény, hogy a szükséges pénzt különleges pótdadó alakjában, vagy pedig az állam egyéb jövedelméből fedezik, valóban közömbös. Elvi szempontból csak az a fontos, hogy a betegápolást közpénzen intézik.

Ami a részleteket illeti, mindenekelőtt kikapcsolandónak tartjuk a bujakórosok és trachomások ápolását. Bár az összes szegény betegek ápolása közköltségen állampolitikai szempontokból feltétlenül indokolt és az előzőkben már eléggé méltattott, mégis ezt a két betegségfajt tárgyi okokból gyógyítják ingyenesen és míg a többi betegségek gyógyítása körül felmerült költségek megtérítése tekintetében az állam a törvényben felsorolt egyének vagy jogi személyekkel szemben visszkeresettel él, a bujakórt és trachomát tekintet nélkül a beteg vagyoni viszonyaira az egész vonalon ingyenesen gyógyítja.

Figyelmen kívül hagyjuk továbbá a törvény azon intézkedéseit, is, amelyek az országos betegápolási alap viszonyát a betegsegélyző pénztárhoz, valamint a beteg ellátására kötelezett egyéb alanyokhoz szabályozzák. Ennek a viszornak taglalása a tágabb értelemben vett szociálpolitika terére vinne át bennünket és szorosán körülhatárolt feladatunk nem engedi meg, hogy a szegényügy viszonyát az egyes szociálpolitikai intézményekkel részletesen tárgyaljuk, az itt előadandók megértéséhez pedig a vissztérítési kötelezettségek közelebbi méltatása nem szükséges. Mindezek folytán áttérhetünk magára a zárt betegápolásra.

A nyilvános gyógyintézetek közkórházak vagy közkórházi jelleggel felruházott magánkórházak.

A nyilvános gyógyintézetek kötelesek addig, amíg a betegeket elhelyezhetik, az összes jelentkező betegeket kivétel nélkül befogadni, viszont három hónapnál tovább hatósági engedély nélkül egy beteget sem ápolhatnak. A tényleges állapot sajnos az, hogy a kórházak férőhelyei a jelentkező betegek számával sehogyszem állanak arányban és a kórházakba való betegek legnagyobb részét a kórházakon kívül kezelik, illetve kellene kezelni.

Kórházaink fejlődésének útját főként a kórházak kellő fentartásának lehetővé tételére alkotott, az országos betegápolási alapról szóló törvény állja. Ez a törvény egyrészt csak korlátozott jövedelmi forrásokat bocsát a betegápolás rendelkezésére, másrészt pedig oly sokszerű feladatokat akar egyszerre megoldani, hogy a kórházügy épen csak tengődni tud.

Az országos betegápolási alapot az állami adók után maximálisan szedett 3% pótdóból képezik. Ennek az alapnak kell azután a kórházban ápolott szegény betegek ápolási költségein felül a nyílt ápolásban részesülő betegek kezelési költségeit, a fertőtlenítő intézetek fentartási költségeinek fele részét fedeznie, ebből az alapból tartják el és nevelik a talált és elhagyottaknak nyilvánított gyermekeket 7 éves korukig és végül ez az alap viseli nagyrészt a kórházak létesítésének költségeit is. Igaz, hogy az államkincstár az országos betegápolási alap hiányát magára vállalta, de az államkincstárnak ezen készsége mit sem változtat azon, hogy az országos betegápolási alap a betegápolási költségek fedezésének egyedüli jövedelemforrása, mert a gondos pénzügyi politika az eredetileg megjelölt jövedelemforrás kimerülését nem szívesen látja és inkább a betegápolást szorítja bele a részére kijelölt alap Prokrustes ágyába, semhogy az államkincstárt megterhelje.

A törvény szerint a kórházakban ápolott szegények ápolási költségeit az orsz. betegápolási alap fizeti és miután az ápoltak legnagyobb része a köz segélyre szorultak közül kerül ki, a kórházakat jóformán az orsz. betegápolási alap

tartja fenn. Ezenkívül ugyancsak törvényes rendelkezés, hogy a törvényhatóságok által felállítandó kórházak létesítési költségeit, ha a törvényhatósági alapok jövedelmeiből nem telnek, ugyancsak az orsz. betegápolási alap fedezi, vagyis nemcsak az állami, hanem részben a törvényhatósági kórházak is az orsz. betegápolási alapból épülnek, így azután nem csoda, ha a kórházak száma nem változik, mert mindegyik új kórház a betegápolási alapnak egyszerre kétszeres megterhelését képezi, az alapnak kell építenie és az alapnak kell az ágyak számával szaporodó betegek ápolási költségeit is viselnie.

A 906-os belügyminiszteri jelentés csak számos kórház kibővítéséről és régi kórházak átalakításáról beszél, más helyütt pedig hozzáteszi, hogy az országos betegápolási alap költségeire az 1906. évre előirányzott összeg annak dacára, hogy lényeges szaporítás nem történt, nem volt elegendő. Itt tehát feltétlenül hiba van és a zárt betegápolás ügye addig nem is éri el más kultúrnemzetek kórházügyének magaslatát, amíg az általános adójövedelem egy részét nem fordítják az országos betegápolási alap helyett a betegügyre, vagy pedig az országos betegápolási alapot nem mentesítik sok olyan feladattól, amelyekre maga az egész alap sem elegendő.

A kórházi statisztika terén Magyarország az utolsó államok közé sorakozik.

Németországban 1900-ban 2029 közkórház volt 115.524 ágygyal, Parisnak egymagában 13.831 ágya volt és amellet a sínylők és idült betegek részére 32 intézetet tartott fenn 14.579 ágygyal. Az Egyesült Államokban a kórházak körül túltengés van és Ausztriában is, amely ország pedig szegényügyi intézményeivel legközelebb áll hozzánk, a kórházak és ágyak száma rohamosan emelkedik és a művelt nyugattal lépést tart.

Nálunk a 906-os statisztika szerint 157 közkórház és nyilvános jellegű magánkórház állott a zárt betegápolás rendelkezésére 22.196 ágygyal. A betegek összlétszáma nálunk 261.027 volt, míg Németországban már 1900-ban a nyilvános kórházakban 874605 beteget ápoltak. Nálunk átlag

753 lakosra esik egy kórházhely, míg Ausztriában már 1900-ban átlag 600 emberre, és Stájerországban vagy Alsó Ausztriában 300 emberre jutott egy kórházi ágy. Senki sem fogja vitatni, hogy az általános gazdaság, illetve a közegészségügy nálunk magasabb fokon állana, mint akár a távolabbi Nyugaton, akár a hozzánk közel eső Ausztriában, ha tehát az arányszámok kórházainkra nemcsak viszonylagosan, hanem abszolúte is kedvezőtlenek, akkor kórházügyünk nem áll jól. Ezt a hátrányt a nyílt betegápolás szervezésével és állandó fejlesztésével ellensúlyozhatnák, de amint már előbb láttuk, a nyílt betegápolásnak még a kórházügynél is súlyosabb bajokkal kell küzdeni. A zárt betegápolás egyes nemei az általános kórházügynél fejlettebb fokra a dolog természete szerint nem emelkedhettek. A kormány fel akarja karolni az elmebeteg-ügyét, tanulmányozza a tüdőbetegek gyógyítását, legújabbán már egy alkoholbizottságot is alakított, de amint a részletes adatok nyomán megállapíthatjuk, a betegápolás radikális megmunkálását egyelőre még nem tűzték napirendre.

„A zárt jellegű elmebeteg-ápoló intézetek köréből — a belügyminisztérium külön jelentése szerint — nem sok a jelenteni való az 1906. évről. Az állami intézetekben a zsúfoltságon csak kis mértékben lehetett segíteni, az elhelyezést igénylő elmebetegek száma oly nagy, hogy az évközben nyert férőhelyek újonnan felvett betegekkel mihamar megteltek. Új elmebeteg-ápoló intézet, vagy kórházi elmebetegosztály az 1906. évben nem nyílt meg és így az elmebetegeknek szánt férőhelyek száma ezen az úton nem szaporodott.

Magyarország 4 állami elmeógyógyintézetében 1906. év végén összesen 2295 elmebeteget ápoltak, az ágyak száma tehát körülbelül ugyanannyi lehet, pontos adatokat a statisztika az állami elmeógyógyintézetekről külön nem közöl. A nagyobb elmebeteg-osztályokkal bíró különféle (állami és köz-) kórházakban 3743 elmebeteget ápoltak, rendszeres

gyógy ápolás alatt állott ezek szerint a különféle közkórházakban együttvéve 6038 elmebeteg. Ezeken kívül a dicsőszentmártoni közkórház kötelékében ápolt 180 beteg még külön is említendő.

Valamely intézmény fejlettségének legbiztosabb fokmérője az összehasonlító statisztika. Elmebetegügyünk mai állapotát is csak úgy bírálhatjuk meg tárgyilagosan, ha egyrészt a magyar elmebetegek összlétszámával, másrészt pedig a külföldi azonos célú intézményekkel állítjuk szembe.

Magyarországban az 1900. évi népszámlálás adatai szerint 15586 elmebeteg és 26659 hülye volt. Tekintettel arra, hogy hülyék elhelyezésére össze-vissza csak két magánintézetünk van és ennek a két intézetnek befogadó képessége is minimális, de különben mint magánintézetek a szegényügy szempontjából számba sem vehetők, az intézeti gondozásra szoruló hülyék részére is csak az elmebetegintézetek, illetve kórházi osztályok állanak rendelkezésre. Ha tehát csak az 1900-as népszámlálás után indulunk, már pedig azóta a lakosság szaporodásával együtt a hülyék és elmebetegek száma is szaporodott, hazánkban csak minden hetedik elmebajos számíthat intézeti kezelésre és miután a szegény elmebajosok a vagyonosabb elmebajosokkal szemben — a hazai társadalmi viszonyok következtében — minden tekintetben hátrányban vannak, bizvást állíthatjuk, hogy a szegény elmebajosoknak legkisebb részét ápolják intézetekben.

Az összehasonlító statisztika adatai még ennél is komorabb képet nyújtanak. Angolországban, mint már fentebb emiítettük, 1896-ban 63815 elmebeteget ápoltak államköltségen, Németország 168 nyilvános elmeegógyintézetében 1900-ban 94425 beteget kezeltek, Olaszország pedig, amely ország a közsegélyezés terén nem is halad az első sorban, 1898-ban 128 elmeegógyintézetében 34802 elmebeteget gondozott. Úgy az itt felsorolt országok, mint a többi államok is az elmebetegek számának rohamos növekedéséről számolnak be, lehet, hogy a mi viszonyaink egészségesebbek, de alig tehető fel, hogy a művelt Nyu-

gat államai és közöttünk a mi előnyünkre feltűnő különbség léteznék és azt hisszük, hogy inkább a népszámlálás volt a népesség szellemi fogyatkozásai iránt elnézőbb. Ha pedig ez a feltevésünk csak részben is alapos, akkor elmebetegeink helyzete még szomorúbb.

Ellentétben azon elavult felfogással, mely minden elmebetegben közveszélyes egyént látott és ennek megfelelően az elmebeteg ártalmatlanná tételét tartotta az egyedül megfelelő bánásmódnak, a modern orvosi tudomány az elmebeteg kezelése körül kényszereszközöket csak a legvégső szükség esetén alkalmaz és a beteget a lehetőség szerint az emberi társadalomnak ismét vissza akarja adni. Először a gyógyintézetek falain belül könnyítettek a beteg állapotán, majd meg a nem közveszélyes betegeket az intézeteken kívül családi otthonokban helyezték el. Németországban Alt-Scherbitz, Franciaországban Dun-sur-Auron a legjelentékenyebb és már körülbelül egy évtized óta benépesített telepek, 1906 óta pedig Dicsőszentmártonból kiindulva nálunk is családoknál helyezik el a nem közveszélyes betegeket, még pedig teljes sikerrel. A családi elmebeteg-ápolás sikeres bevezetése a szegény elmebetegek sorsára döntő befolyással volna, mert az intézeti ellátásnál lényegesen olcsóbb családi gondozás lehetővé tenné, hogy az elmebeteg-szegényeknek jóval nagyobb része részesülhessen az eddig nélkülözött emberséges ellátásban. Dr. Fabinyi Rudolfnak, a dicsőszentmártoni családi ápolás vezető orvosának jelentése szerint 1907 évi április hó 1-én, tehát az első kísérletezéstől számítva nem is két év alatt 170 beteget helyeztek el mindig gondosan kiszemelt családoknál és Fabinyi a szerzett tapasztalatok alapján a családi ápolást minden zárt vagy coloniális intézet fölé helyezi. Dicsőszentmárton mellett most már Nagydisznódon is tesznek kísérletet, a nagy-szebeni állami elmeegógyintézet 4 beteget helyezett el két családnál. A családi ápolás meghonosítása mellett az állam Kecskeméten egy nagyszabású gazdasági koloniális elmeegógyintézetet is létesít, a központi vezetőség újabb alkalmas családi telepek után kutat és ha a kép ez idő

szerint még nem nagyon derült, talán rövidesen mégis csak eljutunk odáig, hogy az általánosan ismert falu bolondjai mindenütt az országban nem lelhetők fel.

A gümőkór (tuberculosis) hazánkban busásan szedi áldozatait. 1905-ben a gümőkórban elhaltak száma 76,545, 1906-ban 67,297 volt. A belügyi kormány jelentése szerint a gumókór és különösen annak legnagyobb jelentőségű alakja: a tüdővész a földrajzi, éghajlati és időjárás viszonyokra való tekintet nélkül az országban mindenütt nagyon el van terjedve.

Németországban. a tüdővést „Proletarierkrankheit”-nak szokták nevezni, aminek egyik oka abban található, hogy bár a tüdővész a magasabb néposztályokat sem kíméli meg, mégis a tüdővész okozta halálesetek a csekély jövedelmű, illetve szegény néposztálynál a leggyakoribbak.

A tüdővész egyébként a magasabb kultúrájú államokban csak úgy pusztít, mint nálunk és Franciaországban pl. 1901-ben 150,000-nél többen haltak el ebben a betegségben, a betegek számát pedig ugyanakkor 600,000-re tették.

A védekezés a tüdővész ellen mindenfelé megindult. Németországban 75 nyilvános népszanatórium áll fenn 7000 ágygyal, az Egyesült Államok a szegény tüdőbetegek részére újabb és újabb állami intézeteket létesítenek, Angolországban már a negyvenes évek óta vannak a tüdővészesekre különös figyelemmel és Franciaország sem nézi a tüdővész terjedését tétlenül.

Nálunk a kormány egyelőre csak praeventiv intézkedésekre szorítkozott, de a létező baj elhárítására, miután „az erre alkalmas intézmények létesítése kellő anyagi áldozatok nélkül nem eszközölhető”, nem vállalkozhatott.

Népszanatóriumunk csak egy van és azt is a társadalom tartja fenn, az állam pedig csak 50,000 korona subventióval segíyezi. A legújabbban megnyílt nagyváradi

népszanatóriumot csak 10 benlakó és ugyanannyi bejáró beteg számára rendezték be és ennek a költségeit is a társadalom vállalta magára.

Dispensairet az állam tekintettel arra, hogy a vezetési körök véleménye szerint „ezen intézetek létesítése a társadalom feladata”, csak egyet tart fenn és ezt is a végből, hogy ezzel követendő példát nyújtson.

Nézetünk szerint az államnak csakúgy, mint ahogy a közsegélyezés teljességében állami feladatot képez és csakúgy, mint ahogy az állam a zárt betegápolást magára vállalta, a tüdővész leküzdése körül sem szabad csak a példaadásra és egyes intézmények segélyezésére szorítkoznia, hanem első sorban és főként az állam volna hivatott arra, hogy „a sújtott családok körében lefolyó védekezésnek irányító eszközeiül alkalmas dispensaireket minél nagyobb számban fentartsa, népszanatóriumokat létesítsen és az előrehaladott tüdőbetegek elkülönítésére alkalmas külön telepeket alapítson.”

Hogy a tuberkulózis ellen csak így folytathatunk eredményes küzdelmet, azt Németország példája bizonyítja. A német szegényügy nemcsak a már közsegélyezett tüdővészeseket, hanem még azokat a tüdővészeseket is gondozza, akik egyébként közsegélyre nem szorulnak, de az orvosi vélemény szerint szükséges intézeti kezelést saját erejükből nem vehetik igénybe. Hogy pedig a tüdővészeseket el ne riasszák, kimondták, hogy az ilyként nyújtott intézeti ápolás a választói jog elvesztését nem vonja maga után.

Csak ha az állam mindezt elvállalta, akkor igyekezhetünk eredményesen arra, hogy a népet a tüdővész veszélyességéről és terjedésének szükséges megakadályozásáról kioktassuk és a családi prophylaxisra ügyeljünk, de tisztán akadémikus szerekkel az összes elhalálozások 15%-át kiirtani nem igen lehet.

Az iszákosság szerepét a szegényügy terén közelebről körülírni és méltatni nem kell, valamint az sem szorul behatóbb indokolásra, hogy az elszegényedésnek számos esete az iszákosságban leli alapját és hogy a szegényügy

rendezésének az iszákosság elleni küzdelem irányítására is ki kell terjednie.

Hazánkban egyelőre csak a társadalom küzd az iszákosság ellen. Az alkoholelleses egyesületek az országot mindenfelé behálózzák és serényen toborozzák híveiket. Ez a mozgalom, amelynek fontossága el nem vitatható, a szegényügy rendezése körül csak közvetve érdekel és az elért eredmények közül reánk nézve főként az bír különös jelentőséggel, hogy az iszákosság okozta pusztítások és az iszákosság leküzdése módjainak tanulmányozására a belügyi kormány egy állandó bizottságot szervezett.

Az állam beavatkozása az iszákosság leküzdése terén a legkülönbözőbb módon nyilvánulhat.

Svájcban az égetett italokról szóló 1886. évi december hó 22-iki és 1887. évi május hó 27-iki törvényekkel a szövetség felhatalmazást nyert arra, hogy az égetett italok előállítására kizárólagos jogot gyakoroljon. Az állam erre az összes pálinka égetőket összevásárolta és az országos termelést lényegesen megszorította. Az előállított szeszes italokat az állam bocsájtja áruba és az ebből elért jövedelmének egy tizedét az iszákosság leküzdésére szolgáló intézmények segélyezésére fordítja. Svájc ezen a címen évenként átlag 450,000 frankot bocsát a kantonok rendelkezésére. Bár az elért eredmények teljesen kielégítőeknek nem mondhatók és az 1900-ban létezett 10 speciális gyógyintézetben kezelt iszákosok közül csak 50⁰-ot gyógyítottak ki annyira, hogy régi munkabírásukat teljesen visszanyerték, az állam anyagi beavatkozása az iszákosság ellen küzdőknek táborára nagy erkölcsi befolyással bírt és a tartózkodási mozgalmat hathatósan elősegítette.

A svájci módszerhez legközelebb az úgynevezett gotenburgi italmérési rendszer áll. Ezt a rendszert első ízben 1865-ben alkalmazták és ma már Svédországban, Norvégiában és Finnországban általánosan terjesztett rendszer lényege abban áll, hogy a szeszes italok kizárólagos kimérését egy-egy városban egy részvénytársaságra bízzák, amelynek részvényesei előre meghatározott mérsékelt maximális osztalékot kapnak és az ilyként

megállapított osztalékon felül elért nyereséget részben általános és főként jótékony célokra, részben pedig az iszákosság leküzdésére fordítják.

Az itt ismertetett és az iszákosság leküzdését közvetlenül célzó állami berendezések mellett egyes államok közvetlen törvényes intézkedésekkel igyekeznek az iszákosság ellen gátat emelni.

Angliában az 1898. évben hozott iszákossági törvény értelmében mindazokat a bűncselekményt elkövetett személyeket, akik bűncselekményüket az iszákosság közvetlen vagy közvetett behatása alatt követték el és akik megrogzított alkoholisták, legfőljebb 3 évre egy állami iszákos gyógyintézetbe internálják. A közcsendháborításba 1 éven belül háromszor visszaeső iszákosokat ugyancsak 3 évre internálhatják. Ha az ily ként internált egyének megszöknek, letartóztathatók és visszakísérhetőek. A törvény hatását kielégítőnek mondják és a tényleges gyógyítási eredményeken felül különösen elriasztó hatását dicsérik.

Németországban, ahol a szesz italokért kiadott összegek évenként közel 3 milliárd márkára rúgnak, szintén az állam beavatkozását követelik. A pontosan vezetett szegényügyi statisztika révén — amint erről már más helyütt szóltunk — kimutatják, hogy az elszegényedés legtöbb esetében az alkohol fontos szerepet játszik és aránylag igen sok esetben az elszegényedés egyenes okozója. Bármily áldásdús és bármily hasznos is az alkoholelles egyesületek működése, az általánosan elterjedt és különösen a legalsó néposztály existenciáját megrendítő iszákosságot az államnak kell leküzdenie, a társadalom erre sem ma, sem pedig a jövőben nem lesz képes.

A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint a bíróság gyámság alá helyezheti azt, aki iszákosságával önmagát vagy családját az elszegényedés veszélyének teszi ki, továbbá aki iszákossága miatt közveszélyes.

Az iszákosnak gyámság alá helyezését kérheti: a házastárs vagy az egyenes ágon rokon, ilyenek nem létében a testvér vagy a gyámhatóság. Ezeken kívül az a község

is kérheti az iszákos gyámság alá helyezését, amelyet az iszákos eltartása elszegényedése esetében terhelne.

A polgári törvénykönyv tervezete helyes nyomon halad, de egymagában az iszákosság leküzdésére nem lesz elegendő, főként pedig még hosszú idő fog eltelni addig, míg a tervezetből törvény lesz. Tudomásunk szerint az iszákosság ellen az igazságügyminiszteriumban is készítettek egy külön törvényjavaslatot, közelebbi tartalmát nem sikerült ugyan megtudnunk, ez azonban nem is fontos, az alkoholizmus leküzdésére sok mód kínálkozik, és miként az angol példából láttuk, a közjólét, de meg az iszákosnak saját jól felfogott érdekében a személyes szabadság korlátozásához is nyúlnak, ha a bajnak másként elejét venni nem tudják. Az iszákossággal meg kell birkóznunk előbb kell felvennünk, mint ahogy a polgári törvénykönyv tervezetéből törvény lesz.

A betegápolás nagy épületének betetőzését az üdülők gondozásának nálunk még a magánjótékonyság által is csak elszórtan felkarolt ügye képezi.

Általánosan ismert tény, hogy az elszenvedett betegség folytán elgyengült szervezet újabb betegségeknek, majd meg teljes sínylésnek van kitéve, ha megerősödése előtt olyan munkára vállalkozik, amelyre csak ép és egészséges állapotban képes. Az elgyengülten ismét munkába fogott szervezet a tuberkulózis legtermékenyebb melegágya és terjesztője és a rövidre fogott betegápolás a legtöbb esetben egy újabb és rendszerint súlyosabb betegségnek az okozója.

A céltudatos szegényápolás aközsegélyre szorultat anyagi és fizikai gyámoltalanságától egyaránt meg akarja óvni és állandóan figyelemmel kíséri, hogy az elszegényedés lejtőjén lefele haladót útjában miként állíthatja meg. A szegény ápolás nem elégedhetik meg azzal, hogy a fenforgó bajt megszüntesse, hanem figyelme ki fog terjedni arra is, hogy egy újabb baj keletkezését tőle telhetőleg

megakadályozza. Már pedig ha a betegápolás csakis a létező betegség megállításával elégszik meg, de arra máinem fektet súlyt, hogy a felgyógyult olyan állapotban térjen vissza munkájára, hogy a munka szervezetének többé meg ne árthasson, akkor nemcsak hogy nem végzett gazdaságos munkát, hanem éppen a maga elé tűzött cél ellen cselekedett.

Ezen a gondolatmeneten elindulva szükségszerűen odajutunk, hogy a lábbadozók gondozása a betegápolás[^] egy részét képezi és hogy ugyanazok a tényezők, amelyek a betegápolásról gondoskodnak, a lábbadozókról is gondoskodni tartoznak. És miután éppen a szegény betegek elbocsátása közvetlenül a kórágy elhagyása után a betegségben elgörnyedt szervezetnek azonnali munkába állítását jelenti, a szegény betegek ápolása teljes egészségük visszanyeréséig meghosszabbítandó.

A lábbadozók gondozásának módját nálunk nehéz megállapítani. Amikor a legsúlyosabb betegek nagy része sem részesülhet megfelelő közápolásban és amikor az ápolás tartamát nem a betegség természete, hanem a kórházakról szóló belügyminiszteri rendelet állapítja meg, akkor a kórházakból kikerültek üdüléséről beszélni nagyon is idő előtti. De a betegápolásnak ezen lényeges része szomorú tényleges viszonyaink dacára sem mellőzhető és ha a beteg szegények részére egészségük teljes visszanyeréséhez nélkülözhetetlen itt érintett intézmények nálunk ma holnap még nem is fognak létesülni, a szegényápolás feladatainak ismertetéséből azok még sem hiányozhatnak.

A lábbadozók gondozását az egyes külföldi államokban ezúttal nem fogjuk taglalni. Az Angolországban ismert villarendszer, a Franciaországban fentartott hatalmas 400—500 beteg befogadására alkalmas üdülőházak és a német városok környékein általánosan elterjedt erdei üdülőtelepek mindmeggannyi kísérleti állomásai a betegápolás ezen fontos részének és a betegek osztályai, főként pedig a rendelkezésre álló anyagi eszközökhöz képest meghonosíthatók.

Irányadó elvekként azonban ideiktathatók, hogy céltudatos betegápolás a lábbadozók gondozása nélkül nem képzelhető, hogy a szegényápolásnak ez a része, úgy nyílt ápolással és mint zárt intézetekben való elhelyezéssel viendő keresztül és hogy végül a szegény lábbadozók gondozása, mint a szegény betegek ápolásának szükség-szerű folyamánya a szegényügyi hatóságoknak képezi feladatát.

Ezzel a betegápolás fejezetét lezárjuk. Fejtegetéseink önként értetődőleg nem kimerítőek. A betegápolás nem egy fontos és elterjedt fajtát mellőztük tisztán azért, mert a szöveg programmszerű csoportosítása már így is oly sok, hazánkban eddig nagyon is kezdetlegesen művelt feladatot ölel fel, hogy a további részletezés a már amúgy is fárasztó fejezetet még fárasztóbbá tenné. Külömben is a közápolás hazai állapota arra késztet bennünket, hogy egy némelyik kérdésre más fejezetekben is visszatérjünk, ott tehát még lesz alkalmunk, hogy a szembeötlő hézagokat kitöltsük.

A gyermekvédelem.

Egy ideális intézmény, mely a szegényügy modern rendezésének összes kellékeire figyelemmel van és amely a magyar szegényügy kiépítésének minden tekintetben alkalmas kiinduló pontjául szolgálhat, képezi a gyermekvédelem gerincét.

Az állami gyermekmenhely, mint az országos gyermekvédelem hordozója, egy összefoglaló intézmény. Magában foglalja nemcsak a gyermekvédelem közigazgatási központját képező és ugyancsak gyermekmenhelynek elnevezett intézetet, hanem gyermekmenhely elnevezéssel jelöljük meg mindazokat az intézkedéseket is, amelyek a szegényügy körébe tartozó gyermekek megmentésére és felnevelésére hivatvák.

Az állami gyermekmenhely a szegény gyermekeket a bölcsőtől 15 éves koráig védszárnyai alá veszi. Óvakodik a bürokratikus intézkedésektől és mindazokat a gyermekeket, akik támogatásra szorulnak, gondozása körébe befogadja. A gyermekmenhely nem disztinguál, védelmében az összes védelemre szorult gyermekeket részesíti.

A gyermekmenhely könyörületes, a gyermekek beutalásához nem a szigorú rendőrségnek, hanem a humanitásra állapított árvaszéknek közbenjárását veszi igénybe.

A gyermekvédelem a családi kötelék jelentékeny befolyását nagyra tartja, azt szervezésénél a lehetőség szerint protegálja és súlyt helyez arra, hogy a kötelékébe tartozó gyermekeknél a létező családi kapocs végképen meg ne lazuljon.

A gyermekmenhely a tökéletes szegényügynél nélkülözhetetlen állami és társadalmi tevékenységnek szerves összeköttetését hathatósan elősegíti és bár az állam a gyermekvédelmet a maga feladatának tekinti, a lehetőség szerint a társadalom hasznos munkáját is igénybe veszi.

A gyermekmenhely összes kiadásait az állam vagy maga viseli, vagy pedig előlegezi.

A gyermekvédelem egy egységes állami intézmény, erős központi vezetéssel, melynek hatása a legtávolabb eső telepen is érezhető.

Hazánk a gyermekmenhely intézményével nemcsak hogy a kultúrállamok színvonalára emelkedett, hanem azokat kivétel nélkül túlszárnyalta. A nemzetközi gyermekvédelem terén egyetlenegy szervezettel sem találkozunk, amely a gyermekvédelmet annyi körültekintéssel és oly pontossággal oldotta volna meg, amint azt a magyar állami gyermekmenhely teszi és még Franciaország, amely gyermekvédő intézményével Magyarországhoz legközelebb áll és amely országban a tételes intézkedések a mieinknél is újabb keletűek, sem teremtett a magyar gyermekmenhelyhez hasonlóan kiváló intézményt.

Az állami gyermekmenhely 2 alapvető törvénye, az 1901. VIII. és az 1901. XXI. törvénycikkek szerint a talált, valamint a hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított 7 éven aluli gyermekek védelmére Budapest székesfővárosban és az ország különböző vidékein állami gyermekmenhelyek állíttatnak fel. Az ezen gyermekmenhelyekben felvett gyermekek, amennyiben 7-ik életévük betöltésekor valamely árvaházban vagy más jótékony intézetben, egyesületnél el nem helyezhetők, továbbá a 7 éves koruk betöltése után hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított gyermekek 15 éves korukig az állami gyermekmenhelyek kötelékében maradnak.

Az itt idézett intézkedéssel az állam az összes eddigi elhagyottaknak nyilvánított, vagy ezentúl nyilvánítandó gyermekeket 15 éves korukig az állami gyermekmenhely kötelékébe tartozóknak jelenti ki.

Az állam tehát gondozásába veszi azokat a gyermekeket, akik köz- vagy magánhelyen elhagyatva találtak, továbbá a 15 éven alul levő vagyontalan gyermekeket, akiknek eltartására és nevelésére köteles és képes *hozzátartozói* nincsenek és akiknek eltartásáról és neveléséről rokonok, jóltevők, jótékony intézetek, vagy egyesületek kellően nem gondoskodnak, végül az állam védelmében részesíti azokat az eddigi környezetükben erkölcsi romlásnak kitett, avagy a züllésnek indult gyermekeket is, kiknek hozzátartozói a nevelésre nem képesek, bár a gyermek létfenntartási költségeit fedezni tudják.

Már a gyermekvédelmi törvénynek első alapvető intézkedésénél megállapítható, hogy a magyar gyermekvédelem a külföldi intézmények fölött áll. Azzal, hogy az összes elhagyott gyermekek egy-és ugyanazon hatóság gondozásába kerülnek egyetlenegy államban sem találkozunk. Németországban az egységes bánásmód teljesen hiányzik. Helyi szervezetek gondozzák a gyermekeket, mindegyik a maga módszere szerint. Angolországban, noha egyébként az egységes ellátásra a szegényügyben mindenütt nagy súlyt helyeznek, a gyermekvédelmet a legkülönbözőbbféleképen intézik. Franciaországban a gyermekvédelem a departemente-ok

kötelessége élükön egy-egy Inspekteur d'assistance-szal, az Egyesült Államokban végül mindegyik kerületben a hatóság által kinevezett három házas férfi és három férjes no intézkedik az összes 15 évnél fiatalabb elhagyott gyermekek ügyében.

Hogy a céltudatos szervezet és az azzal összefüggő erős központi vezetés mily nagy jelentőséggel bír, azt a szegényügy egyéb részeinél is volt alkalmunk kifejtteni. Itt pedig csak arra akarunk rámutatni, hogy központi vezetés és az egész vonalon egységes szervezés nélkül a gyermekmenhelynek nem állana módjában gondozottjait az adott viszonyok között legalkalmasabb helyen elhelyezni, főként pedig nem volna abban a helyzetben, hogy aránylag kevés központi intézettel oly valóban nagy és hasznos munkát kifejthessen.

Az elhagyott gyermekek felső korhatárát illetőleg hazánk részben Angolország és Franciaország mögött marad. Angolország ugyanis az elhagyott gyermekekről szóló 1899. évi törvényével a felső korhatárt a 18. évben állapította meg. Eddig a korhatárig a hatóságoknak jogukban áll a gyermek fölötti összes apai jogokat a szegényügyi hatóságokra ruházni. Franciaországban az 1904-es törvény ezt a korhatárt a 21-ik életévig tolta ki és csak úgy, mint Angolországban, itt is a szegényhatóság gyakorolja a szülői jogokat. Ha egyrészt a magasabb korhatár a gyermekek érdekében előnyösebbnek is mondható, úgy másrészt a gyermekek hátrányára szolgál az, hogy gondozásukra külön hatóság nincsen. A külföldi gyermekvédelmi intézmények a szegényügyi hatóságoknak vannak alárendelve.

Az itt idézett angol és francia törvények az elhagyottság megállapításánál is szabadelvűebbek, mint a mi törvényeink. Míg ugyanis nálunk az elhagyottság akkor áll be, ha a 15 evén alul levő vagyontalan gyermeket hozzátartozói, rokonai, jóltevői eltartani nem tudják, addig az angol törvények azokat az eseteket is tartalmazzák, amelyekről nálunk csak egy 1907-ben kiadott belügyminiszteri rendeletünk, „mint a jogi értelemben véve nem elhagyott gyermekekről” emlékezik meg. Így mindkét idegen törvény

szerint az elhagyottság akkor is beáll, ha a szülő erkölcs-telen életmódot folytat, vagy — Angolországban — az 1898-as iszákossági törvény értelmében gyógyintézetbe kerül, vizsgálati fogságban van, vagy szabadságvesztésre ítéltetik, sőt a francia törvény már akkor is védelmébe veszi a gyermeket, a mikor őt az elhagyottság csak fenyegeti (en vue de prevenir leur abandon).

A magyar törvényekből kimaradt ezen casuistikus felsoroláson ugyan segít az az intézkedés, hogy az árvaszék és a gyermekvédelem céljait szolgáló egyesületek a magyar törvény szerint nem elhagyott gyermekek felvételét is szorgalmazhatják, de a gyermekek itt felsorolt osztályaira határozottan előnyösebb volna, hogyha az elhagyottság esetei között az ő eseteik is a törvényben állapíttatnának meg.

Az állami gyermekmenhelybe való felvétel nálunk nyíltan történik. Hazai törvényeink szakítottak a Sicíliában még ma is dívó és rövid idő előtt még általánosan elterjedt forgóláda-rendszerrel, de nem fogadták el a Franciaországban törvényesen szervezett bureau ouvert-eket sem. Franciaországban ugyanis a 7 hónapnál fiatalabb csecsemők befogadására éjjel-nappal nyitva álló hivatalok vannak. A gyermeket átadó személyt a szigorú titoktartásra kötelezett hivatali előljáró fogadja, aki a gyermeket hozó egyént még a gyermek átadása előtt figyelmezteti arra, hogy csak a gyermek állapotjára vonatkozó kérdésekre köteles válaszolni. Az így átadott gyermeket a hatóság gondozása alá veszi és ezentúl az állam gyermekének tekinti.

Nálunk a gyermek befogadását a szülő, vagy a gyermektartásra egyébként köteles személy az illetékes árvaszéknél kérelmezi. Ki elhagyottaknak nyilvánított gyermekeket az elhagyottság tárgyában határozó árvaszék utalja be a menhelybe, halaszthatatlan sürgős esetekben pedig, ha a gyermek létérdeke megköveteli, a főszolgabíró, illetve a vele egyenrangú közigazgatási hatóság, ha pedig hatósági intézkedés előtt hoznak felvételre gyermeket, az igazgató-főorvos intézkedik.

Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a nyílt felvétel a forgóláda-rendszer és annak módosított alakzatai felett nagy anyagi, főként pedig erkölcsi előnnyel bír.

Franciaországban már a bureau ouvert korszakában, 1904-ben a departementok által elhelyezett gyermekek száma 146244, a tartási összköltség pedig közel 30 millió frankra rúgott. Az állam gyermekei mellett a departementok még külön 52000 elhagyott gyermeket is gondoztak, amit félreértések elkerülése végett emelünk ki. Hogy a világ legvagyonosabb országa, amelynek emellett még a legjobb módú kispolgársága van, lelenckre ily horribilis Összeget kénytelen költeni, annak egyetlen oka a csecsemők titkos felvételében keresendő. Ezt az állításunkat megerősíti az a további statisztikai adat, hogy míg Paris a hatvanas években, tehát a forgóláda idejében lelenckre évenként 60 millió frankot költött, addig 1904-ben összkiadása nem egész 12 millió frank volt. Hogy a bureau ouvertokban a gyermekek leadását korlátozzák és a fictív lelenck számát megszorítsák, az 1905-ös francia törvény a bureau ouvert előljáróját felhatalmazza arra, hogy a gyermekkel jelentkezőnek a gyermek tartására állandó segélyt ajánljon, esetleg az első részletet nyomban folyósítsa. Ez a segély a gyermek családi állására tekintet nélkül megadható, abban tehát még a házasságban született és szüleinél lévő gyermek is részesülhet.

Ha a bureau ouvert-ekhez csak a valóban nyomorúságos lelencket hoznák és ha a bureau ouvert nem volna a legképtelenebb visszaélések okozója és színhelye, akkor a népesség állandó csökkenése által sújtott Franciaország nem gondolkodnék a bureau ouvert megszorításán, hanem a számukat szaporítaná.

Ugyanezt a mozgalmat tapasztalhatjuk a forgóláda ősi hazájában, Olaszországban is. Attól az időtől kezdve, hogy a gyermekét elismerő anyát tartási segélyben részesítették, a lelenck száma lényegesen csökkent és ma már nemcsak a forgóláda, de még a helyébe lépett és fentebb ismertetett nyílt felvételi hivatalok is egyre ritkulnak. Az anyák maguk gondozzák gyermekeiket és ezzel elejét

veszik az erkölcsellenes viszonynak és a gyermekek jövőjére kiható társadalmi nyűgnek.

Az államnak a nyílt felvétel mellett is módjában áll a közellátásra szorult gyermekeket a kétségbeesett anyák meggondolatlan cselekedeteitől megóvni. Nálunk az összes közigazgatási hatóságok azokat a gyermekeket, akiknek létfenntartása és nevelése biztosítva nincsen, az árvaszékhez bejelenteni tartoznak és ezt a kötelességet a nagyközség elöljáróságainál külön is hangsúlyozzák.

Az itt leginkább előtérben álló törvénytelen gyermekeket illetőleg pedig a gyermekvédelmi szabályzat még külön is intézkedik. Az anyakönyvvezető a házasságon kívül született gyermek születését az elöljáróságnak haladéktalanul bejelenti. Az elöljáróság erre vizsgálat tárgyává teszi, hogy az újszülöttet illetőleg az elhagyottság körülményei fenforogni látszanak-e vagy sem és ha az elhagyottságot megállapíthatónak véli, az árvaszékhez azonnal jelentést tesz. A törvénytelen gyermekek érdekeit szolgáló ezen rendelkezésre azonban az eddigi tapasztalatok után ítélve nem igen lesz szükség. Az állami gyermekmenhelyek országos felügyelőjének 1905. évi jelentése szerint a gyermekmenhelyekbe felvett gyermekek 53.39%-a született házasságon kívül és ennek daczára az árvaszékek csak a gyermekeknek 24.67%-át utalták be a menhelyekbe, míg az elsőfokú hatóságok intézkedése folytán a gyermekeknek 32.23%-a került a menhelyekbe és közvetlenül az igazgató-főorvosok a gyermekeknek 42.67%-át vették fel. Nálunk tehát a szülők, illetve a gyermekek gondviselői elég sűrűn keresik fel a menhelyeket és nem várják be a hatósági eljárás lefolytatását.

A gyermekvédelmi szabályzat még sokkal gyakorlatibb és üdvösebb eszközökhöz is nyúl. Az igazgató-főorvos ugyanis a gyermekmenhely kötelékébe felvett csecsemőt a szoptatás időszakának és az ezt követő egy hónap tartamára külön díjazás mellett édes anyjánál hagyhatja, sőt az igazgató-főorvos úgy is intézkedhetik, hogy a gyermeket a szoptatás idejére és egy további hónapra édes anyjával együtt helyezi el valamely külön erre megjelölt tele-

pen. Bár ez a humánus eljárás az államkincstár nagyobb megterhelésével jár, a gyermekmenhelyek mégis 1905-ben 5656 csecsemő gyermek közül 481 gyermeket hagytak meg az anyjuknál és 1232 gyermeket helyeztek el az anyjukkal együtt. Annyi lelelencet, mint a mennyit a francia bureau ouvert-ekbe hoznak, nyílt felvétel mellett az állam gondjaira nem bíznak, de ez nem is szükséges, viszont alig tehető fel, hogy a titoktartásra kötelezett közhivatalnokkal való érintkezés nálunk egymagában elegendő ok volna arra, hogy a szerencsétlen anyát gyermekének átadásától elriaszsa, mert hiszen a gyermek jövőjére az, hogy — miként Franciaországban — az állam gyermeke, a törvénytelen családi állásnál semmivel sem előnyösebb. Ha végül hozzávesszük, hogy a törvényes képviselők menhelyeinkben a gyermekek sorsáról a legmesszebbmenő felvilágosítást kaphatják és hogy a gyermekekkel személyesen is érintkezhetnek, akkor joggal állíthatjuk, hogy a nyílt felvétel elijesztő nem lehet, sőt, hogy a csecsemőket gyermekmenhelyeinkhez hasonló körülményekkel és szeretettel sehol a világon nem gondozzák és a német szegényügynek egyik alapos művelője nem túloz, a mikor azt mondja, hogy „Hinsichtlich der Organisation der Säuglingsfürsorge könnten wir von Ungarn manches lernen”. Németországban ugyanis egyelőre csak „Stillpramiákkal” dolgoznak, de szervezett csecsemő-gondozásról még nem beszélhetünk.

Ha az itt előadottak szerint a nyílt felvétel még a csecsemőkre sem káros, akkor önként értetődőleg a felvételnek ez a módja a gyermekek többi osztályaira sem járhat hátrány nyal.

Nálunk a gyermek felvételét a szülő, illetve a gyermek eltartására kötelezett egyén kérelmezi. Ha a törvényes képviselő a gyermek tartását, nevelését elhanyagolja, erkölcsiségét vagy testi jólétét veszélyezteti, az árvaszék a törvényes képviselőt atyai hatalmától megfosztja és a gyermek részére egy oly gyámot rendel, aki a gyermeket vagy maga tartja és neveli, vagy pedig a menhely gondjaira bízta. Legújabbán a büntetőnovella (1908.

XXXVI. tc.) szerint a bíróság is a 12-ik életévüket be nem töltött bűnösöket, ha eddigi környezetükben erkölcsi romlásnak vannak kitéve, ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermekmenhelybe szállítja és ezen intézkedéséről a gyámhatóságot értesíti. Ugyanígy a gyermekmenhelyre számít a novella a 12 évesnél idősebb, de természetesen 15 évesnél fiatalabb bűnösöknél és mindazokban az esetekben, amelyekben a fiatalkorút a javító neveléssel a társadalom részére megmenteni reméli. Nem vitatható, hogy a novella újítása a régi rendszerrel szemben nagy haladást jelent és a magyar gyermekvédelem azon eszmemenetébe, hogy a 15 éven aluli gyermekek egyedül hivatott gondozója a gyermekmenhely, okszerűen beleilleszkedik.

Mielőtt a felvétel körülményeinek ismertetésétől a gyermekek elhelyezésére, tartására és nevelésére áttérnénk, röviden bár, de ki kell térnünk a gyermekmenhelyek szervezetének egyik feltűnő hiányosságára.

A gyermekvédelmi szabályzat a menhely személyzetét a menhely élén álló igazgató-főorvostól, illetve Budapesten külön az igazgatóból és külön a főorvosokból, a szükséges orvosi karból, a gondnokból és ellenőrből alakítja.

Az igazgató-főorvos, mint a menhely főnöke és képviselője a menhelyből azt az intézményt teremtheti, amely ideális nagyságában a törvényhozó szeme előtt lebegett, vagy megelégedhetik avval, hogy kötelességét a szabályzat értelmében teljesíti; a menhely belső élete ekkor sem érez rázkódtatást, csak az erkölcsi súlya csökken. A menhely fejlődése az igazgató-főorvos személyével szorosan összefügg, a menhelyek élére tehát a gyermekvédelem legkiválóbb harcosai állítandók.

Bármily fontos azonban az igazgató-főorvosi állás szerencsés betöltése, feladatát a főorvos alkalmas segéderők nélkül nem teljesítheti. A szabályzat orvosokat és kezelő személyzetet rendel az igazgató mellé, de megfélekedzik arról a segéderőről, amely a gyermekvédelem intézésénél

kiválóan használható, sőt amely nélkül a gyermekvédelmet teljes sikerrel ellátni nem is lehet. A szabályzat a gyermekmenhely hivatalos személyzetének összeállításánál mellőzte a nőt. A gyermekvédelem legfelső intézőjéről nem tétélezhető fel, hogy az asszony közreműködésének szükségességétől nem volna áthatva, hiszen ott, ahol a társadalom és az állam együttműködését szabályozza, az asszony már az őt megillető szerephez jut, de úgy látszik avval az elavult gyakorlattal, hogy a nőt hatósági jogkörrel felruházni nem lehet, nem akart szembeszállni. Ez a rendelkezés sok tekintetben, főként pedig elvi szempontból határozottan káros. A magyar szegényügy rendezése szükségszerűen a gyermekvédelemhez fog alkalmazkodni és ha az intéző körök az asszonyt a gyermekvédelem hivatalos szervezetéből kirekesztik, akkor ettől a gyakorlattól később sem fognak eltérni és ezzel a szegényügy megmunkálására leghivatottabb elemet a szegényügy rovására elkedvetlenítik. Hogy a nő a szegényügy ellátásának és különösen a gyermekvédelemnek mily fontos tényezője, az bővebb magyarázatra nem szorul. Angolországban a gyermekvédelem országos felügyelői nők, Miss Mason, Miss Chapman, Miss Stansfeld jelentései a gyermekvédelem irányítására döntő befolyással bírnak, véleményük kikérése nélkül a központi hatóság nem intézkedik. Ha tehát Angolországban a nőt a legfelső állások betöltésére is alkalmasaknak tartják, akkor a mi asszonyainkban is megbízhatunk annyira, hogy ha már vezető állásokhoz nem juttatják, akkor legalább a gyermekekkel és nevelő szülőkkel való érintkezést reájuk bízják. A gyermekvédelem ennek a szabadabb felfogásnak nem vallhatja kárát, sőt a maga elé tűzött célt csak így fogja elérni.

Ezek után térjünk át a gyermekvédelem leglényegesebb részére, a gyermekek tartására és nevelésére.

Magyarország 18 gyermekmenhelyének kötelékébe 1906. évi december hó 31-én 30.375 gyermek tartozott. Ezeket a gyermekeket a menhelyek részben központi intézeteikben, részben állami vagy családi telepeken, részben pedig különleges intézetekben gondozza.

A menhely központi intézetében csak a beteg, gyenge fejlettségű, különösebb ápolást és orvosi gondozást igénylő gyermekeket tartják vissza, a többieket, amennyiben külön intézetekbe nem kerülnek, állami telepeken és elvétve családi telepeken helyezik el.

A menhely kötelékébe tartozó gyermekek gondozásának leggyakoribb módja ezek szerint az állami telepre való kihelyezés. Az igazgató-főorvos a vezetése alatt álló menhely kerületéhez tartozó és kedvező fekvésű községekben, amelyekben gyermekek befogadására vállalkozó legalább 30 oly család van, akik a gyermekeket nem a saját vagyoni viszonyaik érdekében fogadják be, és ahol a gyermekek iskoláztatása is biztosítva van, állami telepeket alapít és a menhely központjából kihelyezendő gyermekeket a telepbeli családoknak adja ki.

A magyar gyermekvédelem az állami telepek intézményével a szakköröket állandóan foglalkoztató azt a nyílt kérdést, hogy a gyermekek érdekét az intézeti ellátás vagy pedig a családi ellátás szolgálja-e jobban, nézetünk szerint megoldotta. Nem áltathatjuk magunkat avval, hogy a családi nevelést mi alkalmazzuk először, de nem tagadható, hogy a családi nevelést a magyar gyermekvédelemhez hasonló rendszerességgel egy országban sem vitték keresztül.

Magyarországon abból az egészséges felfogásból indultak ki, hogy a családi tűzhely melegétől megfosztott gyermeket a lehetőség szerint ismét olyan környezetbe kell visszahelyezni, amely a gyermek kedélyét leginkább fel-emelő, természetes szeretetet nyújtani képes. A jól kiválasztott nevelőszülő az elhagyott gyermek megmentését jelenti. A gyermekmenhely intézményének rövid pár éves fennállása is beigazolta, hogy a gyermekvédelem céljait jobban szolgáló megoldásmódot találni nem lehet. Bármely oldaláról nézzük is a gyermekvédelem maga elé tűzött feladatát, kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy a családi nevelés, úgy amint azt minálunk keresztül viszik, feltétlenül megfelelő. A telep kiválasztása, a gyermek gondjátviselő nevelőszülő foglalkozása, a környezet, mindmegannyi alkalmas eszköze a gyermek megmentésének és felnevelésének. A

törvény szerint a menhely kötelékébe tartozó gyermekeket a maguk erejéből megélő gazdáknál és iparosoknál helyezik el. A gyermekmenhely céljai nem nagyratörők, gyermekeiből az államnak egyszerű, hasznos polgárokat akar nevelni, ezt a célját pedig a legbiztosabban úgy éri el, ha a gyermeket legzsengebb korától fogva munkás és szerény emberek között helyezi el. A gyermek igényei környezete igényeinél nagyobbak nem lesznek, életfelfogása a körülötte élő emberek felfogása szerint idomul, embertársainak örömei és fájdalmai az ő öröme és fájdalma, a mindennapi élet változatos eseményei érdeklődését felkeltik, és ha a gyermekből is szorgalmas iparos vagy gazda nevelődik, élete célját elérte és sorsával meg lesz elégedve.

A magyar gyermekvédelem ebben az irányban halad és az eddigi eredmények szerint az irány megválasztása helyes volt. A családokhoz kihelyezett körülbelül 30.000 gyermek közül 1905-ben az áthelyezéseknél legsűrűbben külső körülmények játszottak szerepet, de a nevelőszülő és a gyermek közötti viszony csak nagyon kevés esetben adott a hatóság közbenjárására okot, a gyermekek már most az intézmény zsenge korában beleélik magukat környezetükbe és az intéző köröknek az a reménye, hogy a családi nevelés az örökbefogadások számát szaporítani fogja és hogy ezzel együtt a gyermek nevelő szüleiben idővel valóságos szüleit fogja megtalálni, valóra fog válni.

Amikor a nevelőszülőkhöz való kihelyezés bevallott célja a családi kötelék utánzása, akkor nem zárkozhatunk el annak a kérdésnek a föltevésétől, hogy a magyar gyermekvédelem oly esetekben, amidőn a szülő gyermekét tisztán vagyoni viszonyainak elégtelensége következtében nem tarthatja, miért vonakodik a szülő megfelelő támogatásától? Az elvi álláspontot a magyar gyermekvédelem a csecsemőknél amúgy is elhagyta, és ami a csecsemőknél indokolt, az a zsengekorú gyerekeknél sem lehet alaptalan. A magyar gyermekvédelem csak idegen családoknál helyezi el a tartásra szoruló gyermekeket. Németországban az anya támogatása önként értetődik. Egy megfelelő összegnek, rendszerint minden egyes gyermek után 6— 12 márkának

folyósítása havonként Németországban általános gyakorlat. Ha a szülőt a gyermekvédő hatóságok csak úgy állandó felügyeletük alatt tartják, mint a nevelőszülőt, a valószínűség nem szólhat az ellen, hogy az édes anya gyermekét kevesebb szeretettel neveli, mint az idegen. Ahhoz természetesen kétség sem férhet, hogy az egyes esetek mindig gondos vizsgálat tárgyává teendők és hogy a gyermek szüleinél csak akkor hagyható, ha erkölcsi kár nem érheti.

Hogy a német módszerben van igazság és hogy a szülők megkerülése nem mindig szükséges, azt az Egyesült-Államok példája is bizonyítja. Bár a nevelő szülőknél való elhelyezést az Egyesült Államokban is kellőképpen méltányolják, mégis meg tudják érteni azt is, hogy a gyermek kihelyezése nem mindig szükséges, sőt egyes államokban éppen a nevelőszülők intézményét tekintik kiegészítőnek s a segélyezés rendes formája az édes szülőknél való ellátás, így Massachusetts-ben 1903-ban nevelőszülőknél csak 637 gyermeket helyeztek el, míg a családjuk körében segélyezett gyermekek száma 31.844 volt.

Elvileg a családi nevelést még csak Angolországban támadják. Ez az állam, amely a szegényügy többi ágaiban is tisztán gyakorlati célokat követ, a gyermekvédelem terén csak arra akar tekintettel lenni, hogy a gyermek gyakorlati nevelését a maga felfogása szerint a legbiztosabban elérje. A családi nevelés halad ugyan, de általánosan még nem terjedt el, törvényesen pedig nem szerveztetett. Angolországban a guardianok (szegénygyámok) adják ki a gyermekeket és még az ez ügyben 1905-ben hozott boarding-out order is csak annak a megállapítására szorítkozik, hogy a guardian milyen gyermekeket helyezhet el családoknál. Eszerint pedig a guardian nemcsak az elárvult és elhagyott gyermekeket, hanem még azokat is nevelőszülőkhöz adhatja, akik szellemi vagy testi fogyatékoságuk miatt segélyezésre szorulnak, továbbá akiket a szegényhatóság szülei erkölcstelen életmódja miatt vett a maga gondozása alá. Az elhagyott gyermekek körének tágítása mindenképen üdvös volna, ha az angol hatóság az elhagyatottságot csak az állandó gondozásra szoruló gyermekeknél állapítaná meg.

Ezt azonban az angol törvény nem írta elő, és így meg-
esik, hogy gyermekeket hónapokra, sőt hetekre adnak ki
családi gondozásra, ami az intézmény állandósítását hatá-
rozottan hátráltatja. Angliában a nyílt szegényápolás terje-
dését bármely formájában kétkedő szemmel nézik, a családi
nevelésnél pedig különösen azt hibáztatják, hogy a család
körében a gyermek szakszerű nevelésben alig részesülhet.
Az angol gyermekvédelem eszményképe egy jól vezetett
iskola, lehetőleg kevés gyermekkel, amely a gyermekeket
szakszerű kiképzésben részesíti, fegyelmezettségre és enge-
delmességre szoktatja. Iskolázott emberek, a gyermekek
kiképzésére alkalmas szakerek neveljék a gyermekeket, a
gyermek jövőjét ily módon jobban biztosítják, mint az
elnézésre hajló, főként pedig a műveltség alacsony fokán
álló, egyszerű falusi népeknél való elhelyezéssel.

Az ilyen és az ehhez hasonló felfogások Angolország-
ban és a vele egy úton haladó Egyesült-Államokban nem
tartoznak a ritkaságok közé, sőt a gyermekek tömeges fel-
vételére szánt intézetek alapításával sem hagynak fel. A
Philadelphiában létező Girard College 1600 gyermek befo-
gadására alkalmas épületeivel a túlzás hazájában még min-
dig talál utánczókra és az óriás központok az amerikai gyer-
mekvédelem terén közkedveltségnek örvendenek.

A magyar állami telepekkel homlokegyenest ellen-
kező ezen intézmények a családi nevelés kedvező befolyá-
sát a gyermek jövőjére nem tudják lerontani. A zárt inté-
zeti nevelésből kikerült gyermek, mire az intézetet oda-
hagyja, ismét csak elhagyott. Nincs senkije, aki útját továbbra
egyengesse, idegenek között egész életén át idegen marad
és ha viszonyai rosszabbra fordulnak, egyetlen pártfogója,
megint csak a hatóság lesz, amely a gyermeket azért
nevelte, hogy ő reá többé ne szoruljon. Ezzel szemben a
családi nevelés az elhagyott gyermeket kis körben kevés
emberrel hozza össze. Az évek hosszú sora közte és kör-
nyezete, elsősorban pedig közte és nevelőszülei között
igaz ragaszkodást fejleszt ki, a gyermek annak a kis közü-
letnek régen ismert tagjává válik, akit a közület, ha baj
éri, egykönnyen nem hagy cserben. A magyar gyermek-

védelem legszerencsésebb intézkedése az volt, hogy a gyermeket kihelyezésénél a családdal együtt a telepet tekintette rendszere egységének, mert ha a család a körében nevelt gyermeket szorult helyzetében segíteni nem is tudná, a telep a maga neveltjét sohasem hagyja el.

A gyermekvédelmi szabályzat a fejlettebb korokban gondozásba vett gyermekek elhelyezéséről családi telepekkel akar gondoskodni.

Az igazgatóság olyan községekben, amelyekben alkalmas lakóház és ahhoz mező- vagy kertgazdasági célokra alkalmas terület van, családi telepet létesít.

Egy-egy családi telepen 7—15 év közt levő tíz-húsz egymemű gyermek helyezhető el.

A családi telep élén a műveltség bizonyos fokát elért egyén, a lehetőség szerint tanító áll.

A gyermekek amellet, hogy iskolába járnak, az összes belső és külső gazdaságban gyakoroltatnak, amikor pedig a külső gazdasági munka szünetel, háziipari oktatást nyernek.

Így szól a szabályzat. A gyermekmenhelyek országos felügyelőjének 1905. évi jelentéséből kitűnőleg a gyakorlat a szabályzatot elhagyta és a különálló mező- és kertgazdasági oktatás helyett ott alapított családi telepeket, ahol erre megfelelő alkalom adódott.

Battonyán nagyobb leányokat helyeznek el és kézimunkában képeznek ki. Bánffy-Hunyadon egy szücs-mester oktatása alá adják a gyermekeket. Zalaszentgróton egy szőlőbirtokos birtokán alapítottak családi telepet, hogy a gyermekeket szőlőművesekké neveljék. A többi még ismert telepen pedig vagy ipart, vagy pedig háziipart üznek.

A gyermekmenhelynek a családi telepekkel nincs szerencséje, hogy miért nincsen, arra pontos választ nem adhatunk, de valószínűleg a rendszerben van a hiba. A magyar családi telep egy középalakulat a családi nevelés és a zárt nevelés között, melyből hiányzik egyrészt a család melege, másrészt az intézet pontos rendje. A szabályzat a fejlettebb korban befogadott gyermekekről akar gondoskodni, erre a családi telep alkalmas is, de csak

olyan formában, amint ezt a szabályzat előírja, illetve még ennél is puhább és simulékonyabb kialakulásában. Az országos felügyelő jelentésében olvashatjuk, hogy a belügy-miniszter már hangsúlyozza, hogy az iparosok a gyermekeket nem használhatják ki, 15 éves koráig a menhely gyermeke csak azért dolgozzék, hogy tanuljon, Nagyváradon pedig oly „családi telepen” helyezték el a gyermekeket, amely még a közegészségügyi követelményeknek sem felelt meg.

Ha a családi telepekből ilyen munkáslakásfajta fejlődik ki, akkor a gyermekvédelem nem érheti el célját, mert a gyermek ismét olyan viszonyok közé kerül, a melyenkből a gyermekvédelem ki akarta ragadni. Az iparosokhoz vagy bárkihez munkába adott elhagyott gyermekek nem állanak sem a családi otthon jótékony befolyása, sem pedig a jól szervezett intézet igazságos fegyelme alatt és mert éppen olyan gyermekekről van szó, akik már fejlettebb korokban kerültek a gyermekmenhely védőszárnyai alá, a rendszeresség hiánya hatványozottan káros.

A családi telep a gyermekek gondozásának eléggé ismert alakja, találkozunk vele jóformán az összes számottevő külföldi államokban, de az iparosok műhelyeit családi telepeknek sehol sem nevezik. Amerre csak alkalmazzák, mindenütt az intézeti nevelést akarják a családi otthonnal összeegyeztetni, hogy ilyen módon az értelmileg fejlettebb gyermekek értelmét és kedélyét egyenlő elbánásban részesíthessék.

Ausztriában kizárólag vidéken született árvák részére „Kleines Waisenhaus”-okát, kisszerű árvaházakat tartanak fenn. Az árvaház élére állított „szülők” jóra való földműves emberek, akik a gondjaikra bízott gyermekekből mezőgazdasági cselédeket nevelnek. A szülők a szolgálatba került gyermekekre továbbra is felügyelnek és szükség esetén ismét magukhoz fogadják. Amit a szülők szereznek, az az övék, a felügyelőbizottság, mely a község honoráriumjaiból áll, csak arra ügyel, hogy a szülők a gyermekeket lelkiismeretesen neveljék.

A berni kantonban családi telepeket csak a züllésnek indult vagy pedig már bűnös gyermekek részére alapítanak,

vagyis a családi telepeket javító nevelésre használják fel. A 8 évesnél idősebb és 16 évesnél fiatalabb gyermekeket a közigazgatási hatóság a szegényügyi hatóság indítványára javító nevelés szükségessége esetén javító intézetbe internálja, ahonnan azután a gyermekek rövidesen az intézet által alapított és egy tanító vagy tanítónő vezetése alatt álló családi telepre kerülnek. A gyermekek iskolai oktatásban részesülnek, ezenkívül azonban házi és mezőgazdasági munkát is végeznek. A beutalással járó szokásos nehézségeknek azzal vették elejét, hogy a kényszernevelés megállapítását a bűnügyi hatóságok kezéből kivették és a közigazgatásra bízták. A családi telepek a romlott gyermekeknél is beváltak, ami egy újabb bizonyítéka annak, hogy a családi nevelés — mert hiszen a családi telep a családi neveléshez áll legközelebb — a gyermekvédelem legbiztosabb alapja.

Angolországban a családi telepeket egyrészt a közönségnek a gyermekek befogadásától való irtózása, másrészt pedig a köztudatba átment az a meggyőződés hozta létre, hogy a gyermekek felnevelésére a nagyobb intézetek, bármily üdvösek is minden más tekintetben, nem alkalmasak.

Az angol scattered home-ok a mi szabályzatunkkal tervezett, tehát nem a tényleges családi telepeinkkel, leginkább egyeznek. A szegényügyi hatóságok kisebb házakban a gyermekneveléshez értő szülők gondjaira legfeljebb 15 gyermeket bíznak. A gyermekek a szülőkkel egy családi közösséget képeznek, nyilvános iskolába járnak és úgy élnek, mint a község többi gyermekei. Ezeket a kisebb otthonokat sok helyütt cottage home-okká egyesítik, és a gyermekeket különleges, rendszerint mezőgazdasági és ipari oktatásban is részesítik. A cottage home-ok a közismert árvaházakat erősen szorongatják és nincs kizárva, hogy ez az intézmény az angol előítéletből táplálkozó zárt rendszert a gyermekvédelem terén teljesen ki fogja szorítani.

A családi telepekkel nálunk különös célokat is követnek. A többször említett 1905-ös jelentés szerint a magasabb

értelmi fejlődésre képes gyermekeket, rendszerint a társadalom által létesített külön családi telepeken helyezik el. A temesvári nőcselédvédő egyesület által fenntartott cselédképző intézet, az ugocsamegyei Fehér Kereszt-Egyesület által fenntartott cselédotthon, a háziiparszerű kiképzésre berendezett perbenyiki és királyhelmeci telepek mind-megannyi családi telepek. Egyesületek tartják fenn a telepeket, a gyermekmenhely pedig a megfelelő gondozási díjat fizeti. A gyermekvédelem megoszlása az állam és a társadalom között különös feladatok megoldása körül mindig Örömmel üdvözölhető, mert ez a munkamegosztásnak legegészségesebb folyamata. A családi telepek ebben a tekintetben ugyan csak szórványos jelenségek, de a társadalom j aktív közreműködésére a gyermekvédelem azon egészséges alap gondolatára tekintettel, hogy a gyermekek gondozása rendes körülmények között az állam kötelessége, a családi telepek létesítésénél nincs is szükség, a társadalom a gyermekvédelemből azért kiveheti részét és amint nyomban látni fogjuk, ki is veszi, sőt olyan feladatokat is vállal, amelyek már rég megérették arra, hogy ne a társadalom, hanem az állam lássa el.

A testi és lelki fogyatkozásban szenvedő gyermekek, amennyiben speciális gondozásban egyáltalán részesülnek, a társadalom fenntartotta intézetekben ápoltnak. A statisztikai adatok feltűnően kedvezők és a külföldi létszámon aránytalanul alul maradnak. A gyermekmenhely kötelékébe tartozó közel 30,000 gyermek közül csak 247-en voltak a 905-ös kimutatás szerint testi, illetve lelki szegények. Ha ez az arányszám a tényleges viszonyoknak megfelelne és ha a gyermekvédelemre törvény szerint igényt tartó, tehát a lesgzegényebb osztályhoz tartozó gyermekek között a statisztikában kimutatottnál több nyomorék az országban nem volna, akkor Magyarország volna a világ legegészségesebb országa és a gyermekmenhely külön intézetek nélkül is meglehetne. Tudjuk azonban, hogy ez nem így van és hogy a nyomorékok száma a gyermekmenhelyen azért oly csekély, mert a gyermekmenhely még ezt a 247-ét sem tudja megfelelően elhelyezni.

Állami intézetünk a nyomorékgyermek befogadására nincsen, a gyermekmenhely tehát a társadalom fenntartotta intézetek előzékenységéhez kénytelen fordulni.

A siketnéma gyermekeket az államilag segélyezett siketnéma intézetek székhelyein magáncsaládokhoz adják, kiképzetésükről pedig az intézetek gondoskodnak.

A bénák és nyomorékok egyetlen menedéke a gömörmegyei Fehér Kereszt Egyesület rimaszombati „Nyomorék Gyermek Otthona”. A gyermekmenhely itt 20—25 nyomorék gyermeket helyez el, a többieket családokhoz adja.

Vak gyermekeit a menhely a Vakokat Gyámolító Országos Egyesület gondozására bízta. Az intézet a gyermekeket nagykorúságukig tartja, de a menhely értük csak 15 éves korukig fizet.

A hülye gyermekeket a „Szeretet” Országos Egyesület rákosszentmihályi intézetében helyezik el.

Az epilepsziás gyermekeket, miután ilyen betegek részére hazánkban különleges intézet egyáltalán nincsen, a menhely maga gondozza.

A gyermekmenhely ezt a mostoha állapotot sokáig nem tűrheti, mert tisztán a társadalom jóakarától a rendezett szegényügy egy ága sem függhet. A társadalom ugyan megteszi kötelességét, de minél több kötelességet hárít reá az állam, annál kevésbé áll módjában a szegényügy kiépítésén közreműkölni és oly területeket művelés alá fogni, amelyek tisztán a társadalom részére vannak és lesznek fenntartva.

Az egyetlen állam, a mely a magánintézeteket a keltetésénél nagyobb mérvben veszi igénybe, az északamerikai Egyesült Államok. A State Board 1903. évi jelentése szerint New-Yorkban 27.800 gyermeket helyeztek el magánintézetekben és 1904. január 1-én az Egyesült Államban gondozott 92.887 gyermek közül csak 9513 gyermeket tartottak közintézetekben, míg a többi mind a magánjótékony-ság fenntartotta intézetekben, és ezek között főként felekezeti intézetekben gondozták.

A magánjótékonyági intézetek felhasználását azok, akiknek a gyermekvédelem intézésében döntő szavuk van,

nem helyeslik. Homer Folks, az amerikai szegényügy egyik alapos ismerője, különösen a felekezeti intézetek ellen kel ki, mert számtalan adat nyomán arról győződött meg, hogy a felekezeteket az intézetek létesítésére nem a könyörületesség, hanem az a kilátás ösztönzi, hogy a gyermekeket az ő különös céljaira nevelhetik. Éppen ezért sok olyan gyermek, aki a szegényvédelemre egyáltalán nem szorul, jótékony intézetekben nevelkedik és indokolatlanul szaporítja a szegények számát. Ami pedig a magánjótékonyosság fentartotta amerikai gyógyintézeteket illeti, ezekről is tudjuk, hogy nagy részük teljesen felesleges, sőt ártalmas, mert a vezető orvos csak cégérül használja fel, hogy a könnyű szerrel bejutott beteget utóbb a gyógyszerészszel szövetkezve megszarolja.

De a társadalom közreműködése az Egyesült Államok gyermekvédelmére általában nem lehet káros hatással, mert az állam tevékenysége a társadalom nagyarányú munkája mellett sem törpül el és bár az állam a társadalmat igénybe is veszi, azért az állami intézmények száma különösen a gyermekvédelem terén, folytonosan szaporodik és nagyszerűségükben a társadalom alkotásain jóval fölül állanak, így a nyomorék gyermekek részére New-York állami gyógyintézetet tart fenn. Állami siketnéma-intézetekben 10.000-nél több gyermeket gondoznak és az Egyesült Államokban mindenféle ismert Craig Colonies for Epileptics cottage rendszerükkel az epilepsziásokat családi telepeken nevelik, szórakoztatják és gyógyítják.

Gyermekvédelmünk a gondozása alá vett gyermekek osztályozásánál fordított sorrendet követ. A normális gyermekekről mintaszerűen gondoskodik, de azokat a gyermekeket, akik a menhely hozzáértő ellátására leginkább szorulnak, egyelőre a társadalomnak engedi át. Az intéző körök ezzel nagy felelősséget vállalnak magukra és talán a modern hygiéna ellen is vétének. A kultúrállamok különösen a szellemi fogyatékoságban szenvedő gyermekeket a társadalomtól nemcsak gyermekkoruk tartamára, hanem véglegesen izolálni igyekeznek, hogy az átöröklésnek egyszer s mindenkorra elejét vegyék. Sőt a hülye gyermekek

között egyáltalán nem disztinguálnak és amennyire csak lehet, az összes gyermekeket vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül internálják. Szászországban a hülye gyermekeket állami intézetekben és az ezek körül alapított családi telepeken helyezik el. A grosshenersdorfi intézetben állandóan 250 fiúgyermeket, a nosseni intézetben pedig 170 leányt gondoznak. A hol hülyeintézetek nincsenek, ott a gyermekeket kiségitő osztályokban a többi gyermekektől elkülönítetten, értelmi képességüknek megfelelő oktatásban részesítik. Ugyanezt az eljárást követik Angolországban is. Ahol állami intézetek nincsenek, ott külön e célra alapított Certified school-okban nevelik a nyomorék gyermekeket.

A magyar gyermekvédelemnek ezt a hízagot ki kell töltenie, hogy az intézmény tökéletessége kárt ebben a tekintetben se szenvedjen és hogy a gyermekmenhelyek országos felügyelőjének jelentéséből az a megjegyzés, hogy a nehéz felfogású gyermekeket, „továbbá a hülyéket és nyomorékokat nevelni nem tudják, kiküszöbölhető legyen,

A normális gyermekek iskoláztatása gyermekvédelmünk rendszerének teljesen megfelel. A gyermekmenhely a gyermekvédelem kötelékébe tartozó gyermekek nevelését illetőleg azt a célt tűzte maga elé, hogy a gyermekeknek rendszerint csak oly kiképzetés adható, a milyenben a munkásosztály gyermekei részesülnek. Ennek megfelelően az állami gyermekek legnagyobb része összes elméleti tudását az elemi népiskolákban szerzi meg. A gyermekmenhely a maga elé tűzött célt a kimutatás szerint el is érte, mert míg a 904-es statisztikai évkönyv szerint az összes iskolaköteles gyermekeknek csak 78.06%-a látogatja az iskolát, addig az iskolaköteles állami gyermekeknek ez idő szerint is már 92.13%-a jár iskolába. ,

Ezenkívül a gyermekmenhely a tökéletesebb kiképzést igénylő gyermekekről a rendelkezésére álló anyagi eszközökhöz mérten, külön is gondoskodik. Földműves iskolákat létesít, a rátermett gyermekek ipari kiképzéséről is gondoskodik és bár a kezdet nehézségei egyelőre arra kényszerítik a gyermekmenhelyet, hogy mint azt már fen-

tebb említettük, e tekintetben is főként a társadalomra támaszkodják, mégis alapos kilátás van arra, hogy a gyermekvédelem ebben a tekintetben rövidesen kizárólag a gyermekmenhelyre támaszkodhatik.

Különösen figyelemre méltó intézmény a kertgazdasági nevelőintézet Zomborban, amelyben 200 szakszerű kiképzésre alkalmas állami fiúgyermeket a kertgazdaság különböző ágaiban képeznek ki. A gyermekeket 15 éves korukig az intézetben internátusszerűen nevelik, 15 éves koruk betöltése után pedig az erre különösen alkalmas fiúkat az állami földművesiskolák fogják átvenni.

A gyermekmenhely kötelékébe tartozó leánygyermekről eddig csak a cselédképző intézetekben és a kézimunkában, illetve háziiparban való kiképzetésre berendezett családi telepeken gondoskodnak, ebben a tekintetben tehát a gyermekmenhely eddig még a kezdet nehézségeivel küzd.

Az állami gyermekek nevelését illetőleg az adatok felsorolása már a követett irányt is tartalmazza. Az irányzat teljesen megnyugtató, aminthogy a gyermekmenhely az átlaggyermek nevelését illetőleg nemcsak hogy megteszi kötelességét, hanem közgazdaságilag rendkívül hasznos munkát végez.

Ennél érdekesebb és bővebb fejtegetésre érdemes a szigorú nevelésre szoruló gyermekek sorsa. Ez a kérdés annál is aktuálisabb, mert amint a gyermekvédelemről előadottak elején már megemlítettük, a büntető törvénykönyv novellája a büntető bíróság elé került gyermekekkel és fiatal korúakkal szemben követendő eljárásnál a gyermekmenhelyre különös tekintettel van. A novella 24. §-a szerint javító nevelést rendel a bíróság, ha a fiatal korú eddigi környezetében a romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult, vagy értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozik. A javító nevelés céljára állami és az igazságügyi miniszter által arra alkalmasnak talált más intézetek szolgálnak.”

A novella indokolása az itt idézett szakaszt így indokolja: „A javaslat megengedi, hogy a javító nevelést az

állami javítóintézeteken kívül egyéb ily célú állami intézetekben — pl. gyermekmenhelyben — vagy az e célra alkalmasnak talált más intézetekben is végrehajtsák.

„E rendelkezést az indokolja, hogy az állami javítóintézetek a nagyobb számban beutalandó fiatalkorúakat nem lesznek képesek befogadni, így szükséges lesz más intézetekről is gondoskodni, melyek a javítóintézeteket kiegészíteni alkalmasak.”

„A javaslat alapgondolataival és rendszerével teljesen megegyezik, hogy a javító nevelés ily különböző' jellegű és főleg nemcsak javító, de egyúttal bármely megfelelő kiváló intézetben is történhessék. A javaslat ugyanis megszüntetni kívánja azt a gyakorlatilag egyébként soha teljesen keresztül nem vitt rendszert, hogy a büntetett fiatalkorút egészen más nevelésben kell részesíteni, mint azt, aki büntettet vagy vétséget még nem követett el. A züllesztésnek indult és a romlásnak kitett gyermekek és fiatalkorúak között, nevelés szempontjából kétségtelenül kell különbségeket tenni. E különbség azonban csak az életkor, a jellem kisebb vagy nagyobbfokú romlottsága, az állam gondozásába vett fiatalkorú életviszonyai szerint tehető. Eszerint nem lehet kizárólag döntő a bűncselekmény elkövetése.”

A javító nevelés helyett a bíróság a fiatalkorút a novella 21. §-a szerint ítélethozatal nélkül, megfelelő felügyelet után 1 évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett, feltételesen szabadlábon hagyja. Próbára bocsátás nem alkalmazható, ha a fiatalkorú 1 hónapot meghaladó szabadságvesztés büntetéssel már büntetve volt. Ezt a rendelkezést a 22. §-a következően egészíti ki: Próbábocsátás esetében a bíróság a felügyeletet a fiatalkorú törvényes képviselőjére, ha pedig erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatos, állami gyermekmenhelyre, vagy más e végből szervezett hivatalra, valamely gyermekvédő egyesületre, vagy arra alkalmas egyénre bízta és szükség esetén a fiatalkorú megfelelő elhelyezése felől is intézkedik.

A felügyelettel megbízott a fiatalkorú magaviseletét állandóan ellenőrzi.

Az indokolás az itt idézett szakaszokhoz a következőket fűzi: „A próbára bocsátás helyén való lesz mindannyiszor, ha a terhelt egyéniség oly hajlamot árult el, mely könnyen erkölcsi süllyedést idézhetne elő, ha felügyelet nélkül marad, de a fiatalkorú nem mutat erkölcsi romlottságot, nem jelentkezik rajta a züllés jelei, környezete nem szolgáltat okot arra, hogy állami gondozásba vétessék és életviszonyai mellett általában nem kell félni attól, hogy szigorúbb felügyelet mellett szabadlábban élve, újabb bűncselekményt követ el, vagy züllésnek indul.

„A próbára bocsátás lényegileg a feltételes elítélésnek az angol és amerikai jogterületen kifejlődött rendszere, melyhez a véd- és felügyelő szervezet elengedhetetlenül szükséges.”

Az indokolás ennek a szervezetnek létesíthetőségét biztosítva látja, mert „a gyermekvédelem ügyét az állam és a társadalom oly szeretettel karolta fel, hogy az állami gyermekmenhelyekben, a gyámhatóságokban, a mindinkább erősödő társadalmi szervezetekben már most is megfelelő biztosítékát látjuk az intézmény sikeres működésének.”

Folytatja pedig azzal, hogy „a közhivatalok közül elsősorban az állami menhelyek veendőik számításba, melyeknek kizárólagos feladata a gyermekek és a fiatalkorúak gyakorlati védelme. Ezeknek országos szervezése biztosítékot nyújt aziránt, hogy a felügyelet gyakorlására rövid idő alatt mindenütt alkalmas közegek fognak rendelkezésükre állani.”

Az itt idézett szakaszok és a miniszteri indokolás gyermekvédelmünk sikeres rendezésének legfényesebb bizonyítékai. A gyermekmenhely hasznos befolyása a büntetőtörvénykönyv merev rendelkezésein rést üt és egy olyan irányzatot inaugural, amely a jelenkor humánus felfogásának mindenképpen megfelel. A novella meg akarja szüntetni azt a rendszert, hogy a büntetett fiatalkorút különleges nevelésben kell részesíteni és különbséget csak a züllött gyermekek és a züllött fiatalkorúak között tesz, mert a bánásmódnak főként az életkorhoz kell igazodnia. A novellával nagyot haladtunk előre, felülemelkedtünk az eddigi doktri-

nárismuson és levontuk azoknak a tapasztalatoknak a tanulságát, hogy a fiatalok bűnös csak környezetének áldozata, hogy a legtöbb esetben ínséges viszonyai okozzák züllöttségét, és zülöttsége viszi a tiltott útra. Ha a fiatalok környezetétől nem választjuk külön, hanem figyelmünket elsősorban is a környezetre irányítjuk, akkor tisztán áll előttünk, hogy a gyermeket és a fiatalok nem büntetni, hanem nevelni kell.

A kérdés azonban az, hogy a gyermekmenhely mai szervezete mellett a novella életbeléptetésével feltétlenül beálló munkatöbbletet el tudja-e látni és hogy a beutalandó és legalább a beutalás után egy ideig elkülönített gondozásra szoruló gyermekeket miként tudja elhelyezni?

A belügyminiszteri 1906. évi jelentés szerint az Országos Gyermekvédő Liga 100 züllött és züllésnek indult gyermek tartását és nevelését vállalta magára. A büntető-törvénykönyv rendelkezéseivel összeütközésbe került gyermekeket pedig ez idő szerint a javítóintézetek fogadják be.

Úgy állunk tehát, hogy míg a büntetőtörvény novellája főként a gyermekmenhelyre számít, addig a gyermekmenhely maga, egyrészt a társadalomra, másrészt az amúgy is túlterhelt javítóintézetekre támaszkodik. Ezen az állapoton segíteni kell, még pedig sürgősen, mert úgy járunk a novellában rejlő nagy kulturális vívmánnyal, mint ahogyan a legtöbb esetben a javítóintézetekkel jártunk, hogy mire a fiatalok vádoltat a javítóintézetbe küldték, — ha ugyan küldték, — a fogház miazmás levegője már annyira megmételtyezte, hogy a javítóintézet fáradozása nagyrészt kárba veszett.

Hogy a novella jótékony hatása minél előbb érezhető legyen, rá kell térnünk arra az útra, amelyen most már nem egy állam halad és amelyen már egyik magyar hatóság is megindult. A fiatalok ügyeit gyorsan és röviden kell tárgyalni és a fiatalok gondozására egyedül hivatott gyermekmenhelynek rendelkezésére kell bocsátani mindazokat az eszközöket, amelyek segítségével a gyermekmenhely képes lesz arra, hogy a rossz útra tért fiatalokat célirányosan elhelyezhesse és nevelhesse.

Nem képezheti vita tárgyát, hogy a novellában foglalt üdvös rendelkezéseknek a mai szervezettel érvényt szerezni nem lehet. Ameddig egy-egy bűnügy letárgyalása hónapokat, sőt éveket vesz igénybe, és a bűnügy befejezéséig a fiatalok út letartóztatási intézeteinkben tartják fogva, addig az anyagi jog módosítása egymagában csak elvi jelentőséggel bírhat, mert letartóztatási intézeteink sajnos nem nyújtják a módot arra, hogy a fiatalok útakat a felnőttektől külön választhassuk, de meg a fogházak közegei sem alkalmasak arra, hogy a fiatalok útakat a novella szellemében gondozzák.

A budapesti államrendőrség hatásköre alá tartozó fiatalok útak bűncselekményeinek elbírálására gyermek-bíróságot szervezett. Övé az érdem, hogy ezt a legmodernebb intézményt hazánkban kezdeményezte és miután az eddig kiadott jelentések szerint az elért eredmények minden tekintetben kedvezők, a gyermekbíróságot az egész vonalon be kell hozni.

A vállalkozás nem jár kockázattal és miként a gyermek-bíróságok tulajdonképeni hazájában, az Egyesült Államokban összegyűjtött tapasztalatok bizonyítják, a gyermek-bíróságok létjogosultságához ma már kétség nem fér.

A fiatalok út büntetéseket különleges bánásmódja az Egyesült Államokban hihetetlen gyorsasággal vert gyökeret. Rövid 10 év elegendő volt arra, hogy az Egyesült Államok majdnem összes államaiban gyermekbíróságot alakítsanak, és hogy ma már a gyermekbíróságot nem csak maguk az Egyesült Államok, hanem az összes művelt nemzetek feszült figyelemmel kísérik. A gyermekbíróságokat az irodalom szokatlan terjedelemben tárgyalja, sőt „Internationale Juvenile Association” elnevezés alatt már egy nemzetközi egyesület is alakult, hogy a gyermekbíróság általános behozatalát propagálja, a gyermekbírósággal összefüggően és annak eredményes működéséhez feltétlenül szükséges helyi szervezetek létesítését elősegítse és a gyermekbíróságnak fontosságát a gyermekvédelem célirányos intézésére kellő súlylyal ismertesse.

A gyermekbíróságnak feladata a rossz útra tévedett gyermeket abban az elbánásban részesíteni, amelyet a

körülmények leginkább indokolnak. Miként a neve is mutatja, a fiatalok által elkövetett bűntetteket a rendes büntető eljárásból kivesszük és külön szabályok szerint külön bíróságok által bíraltatják el, és a büntetések is a rendes büntetésektől eltérőek. A büntetésnemek között a novellában is szerepelő próbára bocsátás és felügyelet a legelőkelőbb helyet foglalják el. A próbára bocsátás a ma már nálunk is ismert büntetés felfüggesztéséhez áll közel, de annyiban még sem az, hogy a bíró még nem is ítélte el a bűnöst, amidőn a próbára bocsátást elhatározza. Ez tulajdonképpen egy kísérlet, amelylyel a bíróság még egyszer meg akar győződni arról, hogy a fiataloknak van-e még annyi erkölcsi ereje, hogy kellő támogatás mellett a kísértéseknek ellent tud állni. A gyermeket szüleinél hagyják, vagy valamely intézetben helyezik el és ily módon törekusnek a gyermekre olyan befolyást gyakorolni, hogy a további ballépésektől tartózkodjék.

A megbízható környezetnek vissza, illetve átadott fiatalok mellé egy felügyelőt (probation officer) is rendelnek, aki a fiatalok viszonyait behatóan vizsgálja, vele állandóan érintkezik és a fiatalokra legjobb tudása szerint hatni igyekszik. A felügyelő tisztje részben még továbbra terjed és a fiatalok ellen folyamatba teendő bírói eljárásra is kihat. Mielőtt még a gyermek ellen az eljárás folyamatba tétetnék, az elővizsgálat megejtésével a probation officer-t bízzák meg. A vizsgálat eredményéről a felügyelő jelentést tesz és a jelentéshez mérten a bűnügyi eljárástól el is tekinthetnek, ha a fiatalok a felügyelő véleménye szerint nem vétkes, vagy pedig ha úgy találja, hogy a bűnügyi eljárás mellőzése a gyermek jövőjére előnyösebb. Ha a gyermek a bíróság elé kerül, a bíró a gyermeket vagy próbára bocsátja, vagy pedig a legsúlyosabb esetekben egy javító intézetbe (industrial school) küldi, de a gyermek még itt is a probation officer felügyelete alatt marad.

A gyermekbíróságok alapvető törvénye, az Illinois államban 1890-ben hozott és „a szegény, elhagyatott és bűnös gyermekek gondozásáról és ellenőrzéséről” szóló

törvény az összes 16 évesnél fiatalabb bűnös gyermekeken kívül, amint ezt a törvény elnevezése is mutatja, a szegény és elhagyatott gyermekeket is felöleli. A törvény abból indul ki, hogy az itt felsorolt 3 kategóriánál a körülmények majdnem mindig azonosak és így a gyermekekkel szemben követendő eljárás is, amely amúgy is erősen individualizál, főbb vonásaiban azonos lehet. Miként már előbb említettük, a bíróság a gyermek környezetére és életviszonyaira fekteti a fősúlyt és ha a bűnbe még nem is esett elhagyott gyermeket a társadalom részére meg akarja menteni, akkor a gyermekvédelmi intézmények mozgásba hozatala az ilyen gyermekeknél csak úgy szükséges, mint a már bűnös gyermekeknél. Az eljárás egyszerűsége és gyorsasága, különösen pedig a megszegyenítés lehetőségének kiküszöbölése a gyermekbíróság közbelépését az elhagyottság bármely esetében is eléggé indokolják. Hiszen a gyermekbíróság tulajdonkép nem is a mindennapi értelemben vett bíróság és az eddig legnagyobb sikereket elért gyermekbíró, a Denverben működő Lindsay már meg is jósolja, hogy nemsokára be fog következni az az idő, amikor helyét egy tanító fogja elfoglalni.

A bírói hatalmat rendszerint külön erre kinevezett bírák gyakorolják és a tárgyalásokat is külön erre a célra berendezett termekben tartják. A tárgyalásról azokat, akiket a bíró fölöslegeseknek tart, a teremből eltávolítja, sőt egy 1906-ban hozott törvény értelmében a tárgyaláson a tárgyaló bírón kívül csak két probation officer vesz részt és ami a gyermekek jövőjére leginkább fontos, a tárgyalások nem tehetők közzé.

Az eljárás megindítását bármely feddhetlen nevű polgár indítványozhatja. Ha a feljelentő adatai az eljárás szükségességét valószínűsítik, a gyermekbíró a gyermek részére probation officert rendel, megbízza a vizsgálat megejtésével, rövid határidőre tárgyalást tűz és meghagyja a felügyelőnek, hogy a gyermeket a tárgyalásra állítsa elő. A felügyelő a tárgyaláson természetesen részt vesz, szükség esetén a gyermek védelmét is vállalja és a tárgyalás befejezése után a kapott utasítás szerint jár el.

A tárgyalás menetéről, amely formához kötve nincsen, legjellemzőbben a bírák észleletei számolnak be. Tuthill, Chicago gyermekbírája, tárgyalás közben úgy igyekezett magát érezni, mintha könyvtárában ülne és a fia gyónná meg csínyjeit. Stubbs tapasztalatait a következőkben foglalta össze: Ha 8—10 lépésre a gyermektől a pódiumon helyezkedtem el, a gyermek kedélyére nem tudtam hatni, de ha közvetlen mellette állottam és kezemet jóakarólag a fejére vagy a vállára tettem, vagy pedig ha derekát karoltam át, akkor a gyermek bizalmát feltétlenül megnyertem, a gyermek nyelve megoldódott és elkövetett bűneit töredelmesen megvallotta. Lindsay ügyességét és nevelő képességét osztatlan elismeréssel emlegetik. Bámulatos türelmével és jóságos bánásmódjával a denveri gyermekek szeretetét annyira megnyerte, hogy a gyermekek megvannak győződve róla, hogy Lindsay őket még a vizsgálóbíró és a csendőrök ellen is megvédi. Ez a kiváló bíró érte el azt a páratlan eredményt, hogy két év lefolyása alatt 100-nál több gyermek följelentés nélkül jelentkezett nála és arra még nem volt eset, hogy egy gyermek, akit Lindsay a javító intézetbe küldött, útjában kíséretre szorult volna. Denverben főként neki tudják be, hogy a tömeges betörések és lopások száma egyre csökken. A gyermekbírószági törvény azon alapelvéhez híven, hogy a gyermekkel csak mint gyermekkel szabad bánni és az állam az elzüllött vagy bűnös gyermek irányában a szülőt helyettesíti, — a gyermekek tárgyalásokon szeretettel találkoznak, a bírót a jóság érzete vezérli, a gyermeket megjavítani és nevelni akarja.

Az itt vázolt bírói működés sikeressége természetesen sokban a bíró rendelkezésére álló segéderőktől és intézményektől és első sorban a probation-szervezet tevékenységétől függ. A gyermekfelügyelők segítik és gondozzák a gyermekeket, titkos kutatók és vizsgálóbírák, tanácsadók és támogatók, akiknek megvan a képességük arra, hogy a gyermek jellemét felismerjék és a gyermekek egyéniségéhez alkalmazkodhassanak. Probation officerek csak tiszta jellemű, hallgatag és jóindulatú emberek

lehetnek, akik attól a tudattól, hogy az elzüllött és bűnös gyermekekkel a kötelességtudó szülő jószágával, szeretetével, türelmével és elnézésével kell bánniok, át vannak hatva. A felügyelői tisztelet rendszerint gyermekvédő egyesületi tagok töltik be, de van eset arra is, hogy fizetett tisztviselőket alkalmaznak. Sok helyütt élükön egy magasabb rangú közhivatalnok áll, akinek a legtöbb esetben más dolga sincsen, mint hogy az egyes esetekben a legmegfelelőbb probation offícert ajánlja. Indianapolisban a főnök választása annyira beválik, hogy a gyermekek felügyelőiken a felügyelet hivatalos megszűnte után is ragaszkodással csüggnék. Ez könnyen érthető, mert Indianapolisban a felügyelői tisztelet még a legelőkelőbb állású emberek is vállalják és ezek a gondjaikra bízott gyermekeknek a szoros felügyeleti viszony megszűnte után is hasznos szolgálatot tehetnek.

Azt hiszszük, hogy az amerikai gyermekbíróóságok szervezetének és működésének itt adott rövid ismertetésével sikerült bizonyítanunk azt, amit már előbb is hangzottunk, hogy csakúgy, mint ahogy a budapesti államrendőrség erre az útra határozhatta magát, ép úgy nem várja igazságszolgáltatásunkat sem megrázkódtatás, ha a fiatakorúak összes bűnügyeit külön szervezet bírálja el. Sőt még abban sem volna veszély, ha a gyermekbíráskodást nem épen jogvégzett egyének kezébe tesszük le, hanem olyanokra bízunk, akik a gyermekkel való bánásmódra leginkább alkalmasak. Ezzel a gyermekvédelmet egy kerekded egészzé alakíthatnók ki és érvényt szereznénk annak a mindenképen jogos kívánságnak, hogy a gyermekek és fiatakorúak összes ténykedéseit, mint azt a novella már hangsúlyozza is, egységes szempontok szerint bírálják el, valamint hogy módunkban lenne azt az elvet is uralomra juttatni, hogy a gyermeket első sorban és főként nevelni kell és a büntetés is csak a nevelésnek egyik eszköze.

A gyermekvédelmi hatóságoknak az elhagyott és bűnös gyermekek egyaránt alárendelendők és ezeknek a hatóságoknak meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a

védelmük alá kerülő gyermekeket legjobb belátásuk szerint neveljék és a neveléssel együtt a társadalom részére megmentsék. Nem mondjuk, hogy a javítóintézetek fölöslegessé válnak, de biztosra vesszük, hogy számuk szaporítása céltudatos gyermekvédelmi politikával megelőzhető lesz. Hiszen ott, ahol javítóintézeteket legelőször alapítottak, fenyítő jellegükből ma már szintén kivetkőztetik. Az angol és amerikai Reformatory (javítóintézet) Industrial School-lá alakul át, amelyben az internált fiatakorúakat képességeiknek legjobban megfelelő munkára nevelik. — A „javítás” szó helyébe az „industrial training” lépett. Ezekben az intézetekben nemcsak az előzőleg már büntetett, hanem a züllött gyermekek is elhelyezhetők és Angolországban már 1893 óta a javító nevelésre szoruló fiatakorút, büntető bíróság beavatkozása nélkül, közvetlenül az Industrial Schoolba utalják. Ezeknek az intézeteknek terjedésével a reformatoriek lassankint megszűnnek és újabb reformatoriekat már nem is létesítenek. Az irányzat megváltoztatásának eredménye láthatóan kedvező, és az Industrial Schoolokból 1895—97-ben elbocsátott 14701 gyermek közül összesen csak 1478 került ismét a büntető bíróság elé.

A büntetőtörvénykönyv novellája a fiatakorúakkal szemben követendő eljárásnál az állam és társadalom fenntartotta gyermekvédelmi intézményekre helyezi a fősúlyt, reméljük, hogy az állam és társadalom a törvényhozó előlegezett bizalmát honorálni fogja és a gyermekvédelemnek ezt a fontos, nyílt kérdését is az eddigi sikerekhez méltóan meg fogja oldani. Nem tagadható, hogy a gyakorlati megoldás újabb tetemes anyagi áldozatokat fog igényelni, de a várható eredmény be fogja bizonyítani, hogy ezek az áldozatok sokszorosán meg fognak térülni. Viszont az is állítható, hogy amíg az állam ezekre az áldozatokra a társadalom pedig a célba vett törekvéseknek legalább erkölcsi támogatására a legnagyobb lelkiismeretességgel rá nem szánja magát, gyermekvédelmünk azt a célját, hogy az államnak hasznos és tisztességes polgárokat neveljen, teljesen elérni nem fogja.

A magánjótékonyági intézmények szövetsége és a magánjótékonyág viszonya a közsegélyezéshez.

Ismételten volt alkalmunk már megjegyezni, hogy a közsegélyezés rendezetlensége a magánjótékonyág rendszeres gyakorlására is érzékenyen visszahat. A határvonalat, amelynek a közsegélyezést a magánjótékonyágtól szükségszerűen el kellene választania, megvonni lehetetlen és a hatáskörök folytonos keresztezése folytán egyik sem bontakozhatik ki teljesen. Azt az elvet, hogy a magánjótékonyásznak csak az elszegényedés bekövetkezése ellen kell küzdenie és legfeljebb a bekövetkezett szegénység azon eseteivel kell foglalkoznia, amelyeknél az egyén maga a szegénység bekövetkezésében ártatlan, nem lehet keresztülvinni, sőt miután nálunk a rendszeres közsegélyezés ez idő szerint csak a gyermekeket öleli fel, még arról sem beszélhetünk, hogy a magánjótékonyásznak egyes intézményei a teljesítendő feladatokat egymás között felosztják. Hogy ebből az ártatlan helyzetből miféle káros hajtások nőnek ki, azt közelebbről megmagyarázni felesleges. A magyar magánjótékonyág a kalóz-szegények valóságos kánaánja. Teljes szervezetlenségében magánjótékonyásunk működése alkalomszerű, a szegények közül az kapja a legtöbbet, akinek vagy a lába, vagy a hangja a legerősebb.

Bármilyen nehéz is a magánjótékonyágot ilyen körülmények között szervezni, mégis meg kellene kísérelni egyrészt azért, hogy a szegényügy bekövetkezendő rendezésekor legalább a magán jótékonyág hazai állapotáról biztos adataink legyenek, másrészt pedig azért, mert egy hasonlócélu magyar intézménynek, az Országos Gyermekvédő Ligának szervezete a munkát legalább részben megkönnyítené és miután a magánjótékonyág szervezése végeredményben lényeges megtakarításokat jelent, pénzügyileg sem tekinthető haszontalan vállalkozásnak.

A magánjótékonyág szervezése az adakozókra és a szegényekre egyaránt fontos. A szegény mindig megtud-

hatja, hogy a szükséges segélyért hová forduljon, az adakozó jöltevők áldozatkészsége pedig oda terelhető, ahol adományaikra leginkább szükség van. Ha megadjuk a lehetőséget arra, hogy az érdeklődők a létező magánjótékonyági intézmények célja, működése és vagyoni állapota felől könnyen és megbízható módon tájékozódhassanak, akkor elkerüljük azt, hogy egyrészt számtalan felesleges, sőt káros intézmény a célszerű és hasznos intézmények rovására az emberekben fő adakozási hajlamot kihasználja, másrészt pedig megadjuk a módot arra, hogy a magánjótékonyág ezután oly tereket kereshet fel, melyeknek megmunkálása kizárólag a magánjótékonyágra vár, de amelyek eddig csak azért hevernek parlagon, mert a magánjótékonyág irányítás nélkül ott lép működésbe, ahol a maga véleménye szerint a leggyorsabban segít, de esetleg a legnagyobb károkat is okozza.

Nálunk a magán jótékonyág szervezésének egy másik nem kevésbé üdvös és fontos hatása is volna. Abban a pillanatban, amint a magánjótékonyág csak arra a hatáskörre szorítkoznék, amely azt megilleti és tartózkodnék attól, hogy oly feladatokat is teljesítsen, amelyeket, ha vállalja is, teljesíteni csak hiányosan képes, akkor a közület is megmozdulna, mert a közsegélyt joggal követelők sokasága a közületet lethargiájából csakhamar fölrázná.

A szervezés formája, mint mindenütt, úgy nálunk is a magánjótékonyági intézmények szövetkezése volna, illetve az egyes intézmények, önállóságuk sértetlen „megóvása mellett, egy központban összefolynának. Hivatása pedig az lenne, hogy a szegényügy célirányos rendezéséhez hozzájáruljon, a magánjótékonyág terén tapasztalható visszaéléseknek elejét vegye, a különirányú egyesületeket és intézményeket egymást kiegészítő tevékenységre bírja és az azonos célú intézmények egyesülését és ezáltal megmegerősödését előidézze. Az így létesítendő szövetség rendes Körülmények között közvetlenül segélyeket nem nyújtana, hanem működése inkább abban merülne ki, hogy az egyes egyleteket, egyesületeket és a magánegyéneket is kellőképpen kioktatnák arra, hogy a szegényeknek szánt ösz-

szegeket hová fordítsák. A szövetség egyrészt maguk között az adakozók között, másrészt pedig az adakozók és a segélyre szorultak között közvetítene és ezzel annak az áldatlan állapotnak, hogy a piacra kiálló szemérmetlen koldus a kéregetést kereseti forrásnak tekintheti, a törődött beteg szegény pedig szegényügyünk rendezetlensége következtében még a legszükségesebb nélkül is szűkölködik, — véget vetne.

Még egyszer ismétljük, hogy nem kételkedünk abban, hogy magánjótékonyágunk összpontosítása és irányítása nagy akadályokba fog ütközni, hiszen ott is, a hol a szegényügyet már rendezték és ahol a segélyre szorultnak létfenntartásáról bármily szűkösen is, de biztosan gondoskodnak, a magánjótékonyág szervezése nem könnyű feladat. Ezeknek a nehézségeknek okai különbözők. A magánjótékonyágba nemcsak az ész, hanem a szív, még pedig főként a szív is beleszól és ahol a szív is diktál, ott a logikának alapja megrendül. Ezenkívül az egyesületek önállóságukat, a sok védnök elnök és tiszteletbeli elnök pedig társadalmi állásukat és olcsó szerrel szerzett tekintélyüket féltik. De ezeket az okokat meg kell erőltetni. Akit az adakozásra jószívűsége ösztökél, azt adakozásának irányítása a jótékonyág gyakorlásától nem fogja visszariasztani, az életképes., és céljukat odaadással és önzetlenséggel szolgáló egyesületek a hasznos útbaigazításokat szívesen követik és éppen a magánjótékonyág központi szervének áll majd első sorban érdekében, hogy az életerős egyesületek fennmaradjanak. Azoknak az egyleteknek pedig, melyeket tisztán egynémely emberbarát a maga dicsőítésére és a jótékonyág rovására tart fenn, meg kell szűnniök, hogy a jóhiszemű adakozók filléreiket végre igazán jótékony célokra fordíthassák és a magánjótékonyág közsímet élősdijeitől megszabadulhasson. Csak a magánjótékonyág szelepezése nevelheti az embereket az igazi jótékonyágra és csak a magánjótékonyág céltudatos irányítása szüntetheti meg az igazi emberbarát előtt elviselhetetlen és külömben is a legtöbb esetben haszontalan „jótékonycélú” ünnepélyeknek túlhajtását.

A magánjótékonyági törekvések összefoglalásának és irányításának legtanulságosabb példája az Országos Gyermekvédő Ligának osztatlan elismerést érdemlő működése. Ez az egyesület rövid pár éves fennállása alatt oly óriási eredményeket ért el, amelyekhez hasonlókat a világ egyetlenegy jótékony intézménye sem tud felmutatni. A szervezetlenség és rendezetlenség hazájában egységes irányba tudta terelni jóformán az összes hasoncélú intézményeket és törekvéseket és tekintélye ma már oly nagy, hogy egyetlen szavával az egész magyar társadalmat megmozgatni képes.

Az Országos Gyermekvédő Liga működése mindenképen tanulságos. Élő bizonyítéka annak, hogy lelkes emberek lelkes munkájukkal a lehetetlenséggel határos sikereket tudnak elérni; bizonyoságul szolgálhat továbbá arra, hogy az erőteljes egységes vezetés a magánjótékonyág terjedésének legbiztosabb eszköze, de legfényesebben mégis csak azt bizonyítja, hogy a magánjótékonyág tökéletes kifejlődése a közsegélyezés törvényes rendezésével karöltve jár.

Az állami gyermekvédelem terén elért és az egész művelt világ által magasztalt hatalmas vívmányok az Országos Gyermekvédő Liga kitűnő működésének tagadhatatlanul nagy segítségére vannak. Már egymagában az a körülmény, hogy a magánjótékonyág tájékozva van az iránt, hogy az állam a gyermekvédelemből mennyi és milyen feladatot vállalt magára, az erők szétforgácsolásának elejétveszi, és míg a szegényügy többi ágában a magánjótékonyág hol itt, hol meg amott kénytelen közbelépni, hogy a legnagyobb nyomor legkülönbözőbb nyilvánulásain enyhítsen, addig a gyermekvédelem terén már előre meghatározott feladatokra vállalkozhatik és az alkalmoszerű közbelépésektől végképen tartózkodhatik. Az Országos Gyermekvédő Ligának viszont az a legnagyobb érdeme, hogy alapítói és ez idő szerint intézői a feladatok ezen szükségszerű különválasztását nemcsak hogy felismerték, hanem mind azt, ami a szegényügy terén a magánjótékonyág körébe tartozik, a legnagyobb tökéletességgel

hatáskörébe vonta és eddig páratlan módon és aránylag rövid idő alatt nagyrészt keresztül is vitte. Egy országban, amelyben a magán jótékonyosság rendszeres fejlődésének mindazon akadályai, amelyekről jelen fejezet elején megemlékeztünk, hatványozott mértékben tapasztalhatók, ez egy olyan eredmény, amely a Liga vezetőit máris a világ szegényügyének legkiválóbb harcosaival egy sorba állítja.

Az Országos Gyermekvédő Liga ma már a magyar gyermekvédelem céljaira adakozók figyelmét első sorban magára vonja. Az országban létező sok száz egyesület, egyesület és intézmény a jótékony emberbarát előtt háttérbe szorul, az adományt első sorban a Ligának szánják. Mit jelenthet ez egyebet, mint hogy az Országos Gyermekvédő Liga szervezési munkája sikeres befejezést nyert és hogy a gyermekvédelem céljait szolgáló intézményeknek túlnyomó nagy részét kifelé az erre egyedül hivatott Liga képviseli. Amire az összes művelt államok szegényügyi szakemberei a szegényügy rendszeres művelése óta töreksenek, és amit eddig csak az angol szegényügy tudott elérni, azt a magyar gyermek szegényügy tér én az Országos Gyermekvédő Liga hihetetlenül rövid idő alatt nemcsak hogy keresztül vitte, hanem minden más országnál is nagyobb tökéletességre emelte. Meg vagyunk győződve róla, hogy az Országos Gyermekvédő Liga a külföldnek rövidesen általános mintául fog szolgálni és miként az elberfeldi szisztéma behozatalának ötven éves évfordulóján ennek a rendszernek hódolói és követői a világ minden tájékáról Elberfeldbe sereglettek össze, úgy az Országos Gyermekvédő Liga dicsőségét már 10 éves fennállásának ünnepén a mintájára világszerte alakult gyermekvédő ligák hálatelt üdvözlései fogják öregbíteni.

A Liga alapszabályainak 8. §-a szerint, amelyet itt egész terjedelmében szó szerint idéztünk, azt a törekvését, hogy a gyermekvédelem minden ágazatát felkarolja és támogassa, akként valósítja meg, hogy:

1. Az országos gyermekvédő alap évi kamatjövendelmét a gyermekvédelemmel foglalkozó és a Ligába belépő fővárosi és vidéki egyesületek és intézetek között arányosan felosztja.

2. Ott, ahol gyermekvédelemmel foglalkozó egyesület vagy intézet nincsen, a szükséghez képest ilyen megalakulását, illetve felállítását előmozdítja és anyagi segély nyújtásával lehetővé teszi.

3. Azokat a gondozásra szoruló gyermekeket, akik gyermekmenhelyekbe vagy más egyesületekbe és intézetekbe be nem utalhatók, a Liga saját költségén gondoztatja és neveltet, s ebből a célból a megfelelő egyesületekkel és intézetekkel szerződéses viszonyba lép és a beutalt gyermekek tartási díjait megtéríti.

4. Az állami gyermekmenhelyekbe felvett külföldi honosságú gyermekeket, akiket különben az országból elszállítanának, saját gondozásába veszi.

5. Támogatja és segélyben részesíti az árvaházakat, bölcsődéket, óvodákat, munkások gyermekei részére berendezett otthonokat, az ingyentej-kiosztó intézeteket, gyermekeket felruházó és tankönyvekkel, tanszerekkel ellátó egyesületeket, napközi otthonokat, népkonyha-egyesületeket, szünidei fürdő-konviktusokat és szünidei gyermektelep-egyesületeket, továbbá a siketnéma, vak, epileptikus, hülye vagy más testi és szellemi fogyatkozásban, vagy gyógyíthatlan betegségben szenvedő gyermekek gyógyítására és gyámolítására szolgáló egyesületeket, végre a züllés veszélyeinek kitett vagy már elzüllött gyermekek megmentésére és javítására, a gyermekek bántalmazása és kihasználása ellen működő egyesületeket és egyéb ilyen célú intézményeket.

6. Jogvédelmet és ingyen jogsegélyt nyújt gyermekvédelmi ügyekben.

7. A gyermekvédelem terén tapasztalt hiányokról az illetékes hatóságoknak jelentést, illetve előterjesztést tesz.

8. A külföldi szakirodalmat és a külföldön bevált intézményeket tanulmányozza, azoknak a szükséghez képest való meghonosítása iránt kezdeményezőleg intézkedik, és minden olyan mozgalmat, mely az állami gyermekvédelem elveivel összhangzatos, ismertet és támogat.

9. Tanácsok, felvilágosítások és segélyek nyújtásával előmozdítja a gyermekvédelemmel foglalkozó fővárosi és

vidéki egyesületek és intézetek rendszeres működését és szerves, azok autonómiájának teljes tiszteletben tartása mellett országra szóló összműködést létesít közöttük.

10. Előadások, vándorgyűlések és felolvasások tartásával, továbbá hírlapi közleményekkel és saját kiadványaival a nagyközönségben a gyermekvédelmi kérdések iránt való érdeklődést felkelti és ébren tartja.

11. A Liga irodája egyeseknek, egyesületeknek és intézeteknek készséggel ad felvilágosítást mindenféle gyermekvédelmi kérdésben, közvetíti az érintkezést úgy a hatóságokkal, mint egyesületekkel és intézetekkel és mintegy központi irodája kivan lenni az összes gyermekvédelmi egyesületeknek.

12. A hozzá bejelentett gyermekvédelmi eseteket az illetékes hatóságoknak további eljárás végett tudomására hozza és azokat maga is nyilvántartásba veszi.

13. Hivatalos közlönyét, a „Gyermekvédelmi Lap”-ot, támogatja és terjeszti.

14. Vagyonállásához és a szükséghez képest maga állít fel és tart fenn gyermekvédelmi intézeteket.

15. Ezen felsoroláson kívül a gyermekvédelemnek minden ágazatával foglalkozik és a lehetőség szerint a hozzáfordulóknak segítyt nyújt.

A Liga ezek szerint az állami gyermekvédelem további kiépítését előkészíti és ezzel a szegényügy célirányos rendezéséhez hozzájárul. A gyermekmenhelybe törvény szerint be nem utalható, de tényleg védelemre szoruló gyermekeket gondozásba veszi. Enyhít a törvény szigorán azzal, hogy a külföldi honosságú gyermekeket a kényszerkivándorlástól megóvja és a haza számára megtartja. Közbelép a gyermekek bántalmazása és munkaerejük kihasználása esetén és ezzel az állami gyermekvédelmet átlengő humánus szellemet a magángyermekvédelem eddig figyelemre nem méltatott ágába is beviszi.

A Liga az állami gyermekvédelem hézagait az illetékes hatóság előtt felfedi és azok kitöltését szorgalmazza.

Munkásságának legnagyobb részét azonban a Liga tulajdonképeni hivatásának, a magánjótékonyág terén

tapasztalható visszaélések meggátlásának és a gyermekvédelmi intézmények rendbeszedésének és ezzel együtt az adakozásnak helyes irányba való terelésének szenteli. A Liga a gyermekvédelemmel valóban foglalkozó egyesületek és intézetek fejlődését erkölcsileg és anyagilag támogatja és a szükséghez képest új intézmények létesítését előmozdítja. Propagatív működést fejt ki, tanít és oktat, a társadalom érdeklődését ébren tartja, figyelmét a szükséges tennivalók állandó hangoztatásával a gyermekvédelem céljaira leköti.

Hogy a Liga ezt a minden tekintetben kimerítő programját miként valósítja meg, arról a Liga igazgatója az 1907. évi közgyűlésen a következőkben számolt be:

A Liga adta meg a züllött és züllésnek indult gyermekek megmentését tárgyazó, előttünk már ismert belügyminiszeri rendelet kibocsátására az első impulzust és minthogy a teljesen romlott gyermekek elhelyezésére a gyermekmenhelynek megfelelő intézetei nincsenek, gondozásukat a Liga vállalta magára. A Ligának Rákoskeresztúron, Kőbányán és Sopronban szigorú nevelésre berendezett intézetei vannak, Szegeden pedig az angol Scattered Homes-hoz hasonló „Árpád-otthont” alapította. A nevelő-intézetek alapítása ezzel nem ért véget és azóta is a nagyszerű intézetek egész sora létesült. Az intézetek berendezése a legtökéletesebb és a Liga szakavatottságát dicséri.

A büntetőtörvénykörny hosszabban tárgyalt novelájának meghozatalában a Ligának ugyancsak része volt. Humánus rendelkezéseinek végrehajtásánál a törvény indokolása a Ligára számít és hogy reménye nem alaptalan, azt már az eddigi tapasztalatok is bizonyítják. A Liga a budapesti Ügyvédi Kör támogatásával a patronaget az egész országban szervezi és neki köszönhető az igazságügy-miniszer azon intézkedése is, amelylyel a védnökséget a kísérletileg kihelyezett gyermekek felett a Ligára ruházta, illetve a javító-intézetek igazgatóinak rendeletileg meghagyta, hogy ezentúl gyermeket csak akkor helyezhetnek ki, ha előzőleg a Liga a gyermek számára védnököt ren-

del. A Liga vállalt kötelezettségének önként értetődőleg eleget tesz.

A Liga az egész országra kiterjedő szervezeténél fogva a gondozásába fogadott gyermekeket a gyermekek szellemi és testi állapotának legmegfelelőbb módon helyezi el. A beszámoló időpontjáig védelmébe fogadott 4767 gyermek legtöbbször a Liga kötelékébe tartozó intézetekben látják el, illetve azokat a gyermekeket, akiknek érdeke ezt megköveteli, családi gondozásba adják. De a Liga gyermekeiről még sok más módon is gondoskodik. A beteg gyermekek részére fürdőkonviktusokat alapított, dispensaireket tart fenn és a gümőkóros gyermekeket, miután szanatóriumot még nem létesíthetett, gondosan megválasztott vidékekre, különösen alkalmas családoknál helyezi el. A Liga intézeteiből kikerülő fiúk részére a Gyáriparosok Orsz. Szövetségének közreműködésével az ország nagyobb városaiban tanoncotthonokat akar létesíteni, a kóborlásra hajló gyermekek jövője érdekében a Magyar Keleti Tengerhajózási Társasággal szerződött és miután a hosszú idő óta vajúdo iskolahajó megépítését bevárni amúgy is nehéz volna, az állhatatlan természetű gyermekeket ennek a társaságnak hajóira dirigálja. A kitűnő képességű gyermekeknek módot nyújt arra, hogy képességeiknek megfelelő intézeteket látogathassanak és ha a gyermek elhagyó tt-sága csak a szülő munkaképessé tételén múlik, úgy a Liga, iparendélyt szerez, munkaeszközöket kölcsönöz, árút ad és így segít a gyermekben és családján egyaránt.

A Liga, amint ez a beszámolóban olvasható, arra törekszik, hogy minden egyes községben a maga kész, munkára képes szerve legyen. Propagandája az egész országra kiterjed és a gyermekvédő Liga javára 1907-ben rendezett gyermeknapot már 612 város és község tartotta meg. A Liga a gyermekvédelmi intézményeket anyagilag és erkölcsileg támogatja. 19 egyesületnek több mint 13,000 korona segílyt nyújtott és azonkívül a gyermekekért az intézeteknek tartási díjat fizet. A Liga a Soproni Szeretetház-Egyesülettel fuzionált, illetve vagyonát átvette és a Szeretetház-Egyesület fentartotta intézetet maga kezeli.

A Szegedi Fehérkereszt-Egyesület vagyonát a Ligának az előbb már említett szegedi Árpád-otthon céljaira bocsátotta és hiszszük, hogy ennek a két egyesületnek példáját még számos egyesület követni fogja.

Amit tehát a magán jótékonyág egységes szervezéséről és a szervezésnek nagy előnyeiről elmondottunk, az immár a gyermekvédelem terén örvendetesen tapasztalható. Hogy a magánjótékonyág többi ágában az összefogó munka mily sikerrel járhat, arról egyelőre véleményt alkotni felette nehéz, de hogy a munka meddő nem maradhat, azt még a mi mostoha viszonyaink dacára is állíthatjuk. Elvégre, ha a közsegélyezés rendezetlensége a magánjótékonyági intézmények tömörülését lényegesen hátráltatja is, úgy másrészt épen a közsegélyezés rendezetlensége teszi a magánjótékonyág szervezését nélkülözhetetlenné. Amikor a közsegélyezés államosítása mellett sem kerülhetjük el ugyanannak az egyénnek kétszeres, sőt többszörös segélyezését, akkor mennyivel valószínűbb, hogy rendezetlen viszonyok között ezek és az ezekhez hasonló visszaélések napirenden vannak. És ebben nemcsak a hiányos közsegélyezés, hanem a magánjótékonyág is hibás. A közsegélyezés szervei az összes magánjótékonyági intézményeknél nem tudakozódhatnak, de ha tudakozódnának is, nem tartjuk kizártnak, hogy a megkérdezett egyesületek minden egyes esetben megnyugtató felvilágosítást nem is adhatnának, mert hiszen jótékonyági egyesületeink alapszabályaikhoz nem ragaszkodnak, legkülömbözőbb elnevezéseik dacára, legtöbbször általános jótékonyági egyesületek, ma erre, holnap ismét egy másik célra áldoznak és azt, hogy mennyi segílyt és kinek nyújtottak, teljes pontossággal nem tartják nyilván. Ha a magánjótékonyág szervezése csak azt fogja eredményezni — és ezt a célját feltétlenül elérheti — hogy az egyes intézményeket a jótékonyág észszerű gyakorlására kioktatja és hogy az intézmények ezután működésükről nemcsak közgyűlési jelentéseket fogalmaznak, akkor is a mai állapotnál jóval messzebb tartanánk. Hát még ha azt is elérnők, hogy a magánjótékonyági intézmények a

munkát egymás között pontosan felosztanak és az így vállalt feladatok teljesítéséről az összekötő központnak részletesen beszámolnának, akkor a társadalom kötelességének legnagyobb részt már meg is felelt.

Nagyon jól tudjuk, hogy egy második Országos Gyermekvédő Ligát a magyar magánjótékonyság terén még elképzelni is nehéz, de erre nem is volna szükség. A magánjótékonyság minden más ága országosan nem szervezhető, mert felnőtt embereket eddigi környezetükből kiemelni és egy más világba átplántálni nem lehet. De mivel a magánjótékonyság itt szóban forgó részei csak helyi szervezésre szorulnak és mert a gyermekvédelem jóformán befejezett szervezésével a magánjótékonyság többi ágainak szervezési munkáján lényegesen könnyítette: leküzdhetetlen akadályokról már nem beszélhetünk.

Hogy a magánjótékonyságot helyenként miként szervezzék, arra nagyjában az Országos Gyermekvédő Liga szolgálhat például, de indulhatunk a London Charity Organisation Society után is, amely a világ legtökéletesebb magánjótékonysági szervezete és amely célunkhoz annyival közelebb áll, hogy a magánjótékonyság összes ágait öleli fel. Igaz ugyan, hogy az angol magánjótékonysági központokat főként azért létesítették, hogy a közsegélyezés a magán jótékonysággal könnyen érintkezhessek, a magánjótékonyság szervezését tehát öncélnak nem tekintették, de erre hazánkban is szükség lesz, sőt ma is szükség van és a kétféle segélyezés helyes együttműködése a legprimitívebb formák mellett sem felesleges. És ha nálunk a szervezés nemcsak a közsegélyezés, hanem még a magánjótékonyság szempontjából is sürgős, akkor a késedelem valóban veszélylyel jár.

A London Charity Organisation Society-t a központ (council) vezeti, intézkedéseit pedig a kerületi bizottságok (District Committees) hajtják végre. A központ és kerületi bizottságok közötti összeköttetést a councilba berendelt kerületi bizottsági tagok tartják fenn. A councilban a berendelt tagokon kívül a notabilitások sorából választott tagok foglalnak helyet, a kerületi bizottságok tagjai

pedig főként a kerületben működő jótékonyági egyesületek elnökeiből kerülnek ki.

A Charity Organisation Society a létező jótékonyági intézmények központja. Kiadja a "The Charities Register and Digest"-et, amely az összes intézmények leírását tartalmazza. A leírások az intézmények szervezetét, a segélyezés módját és a segélyek nagyságát ismerteti. A Society mindenkinek rendelkezésére áll és a segélyért folyamodók érdekében a megfelelő intézményeknél közbenjár.

A Charity Organisation Society az újonnan létesült intézményekről információkat szerez, kutatásokat eszközöl és a beérkezett adatokhoz képest az új intézményeket vagy pártfogásába veszi, vagy pedig a Charity Organisation Reporterben állást foglal ellenük.

Főcélja ennek az egyesületnek a magán jótékonyág szervezése. A Charity Organisation Society egyrészt útbaigazítást ad az adakozónak, hogy adományait csak hasznos célokra fordíthassa, másrészt pedig ügyel arra, hogy a magánjótékonyagra valóban érdemes szegény megfelelő támogatásban részesüljön. Hogy ennek a munkának fontosságát érdeme szerint méltányolhassuk, szükségesnek tartjuk az angol közsegélyezés és az angol magán jótékonyág együttműködésének ismertetését előrebocsátani.

Azok a visszaélések, amelyek a szegényügy terén a társadalom elkülönített munkálkodásával velejárnak, Angolországban is kísértettek. Élelmes koldusok hamis bemondásaik alapján nagy segélyben részesültek és az sem tartozott a ritkaságok közé, hogy ugyanazt a koldust az állam tartotta és a legkülönbélebb egyesületek segélyezték. A méltatlan koldusok a munkásokkal tisztességtelen versenyre keltek és a magánjótékonyág rendezetlensége már a közsegélyezésre is bénítólag hatott. Ekkor a Local Government Board egyrészt elhatározta, hogy az állam kötelességét és a társadalomra váró feladatokat a segélyezés terén körül fogja határolni, másrészt pedig egész tekintélyét latba vetette, hogy a közsegélyezést és az óriási arányokban kifejlődött magánjótékonyágot észszerű együttműködésre bírja.

Az állam kötelességét, amint erről már ismételten szó esett, úgy írta körül, hogy az állam az összes közsegélyre szorult szegényekről gondoskodni tartozik és miután az állam individualizálni nem képes, a közsegélyezés alapjául a Workhouse-t nemcsak hogy megtartotta, hanem létjogosultságát újból is kiemelte.

És mert közsegélyt mindenki kaphat, a magánjótékonyágnak csak oly esetekben kell közbelépnie, amelyekben a segélyre szorultak jövőjét előreláthatólag biztosíthatja, a magánjótékonyágnak tehát első feladata mindig annak a megállapítása legyen, hogy a hozzá segélyért forduló szegény érdemes-e még a társadalom támogatására és nem tanácsosabb-e az illetőt közvetlenül a szegényügyi hatósághoz utasítani.

Az állam és a társadalom együttműködését illetően annak gyakorlati keresztülvihetőségének első feltételül a Local Government Board azt tekintette, hogy a két tényező egymás működéséről tájékozódhassék. Hogy ez a cél elérhető legyen, a maga közegeit arra utasította, hogy a magánjótékonyági intézmények megbízottjainak a közsegélyezés végrehajtásába a legmesszebbmenő betekintést engedjék, viszont a magánjótékonyág intézőinek figyelmébe ajánlotta, hogy a magánjótékonyág intézésébe az állam orgánumait, ahol csak lehet, vonják be. Miután azonban addig, amíg a magánjótékonyág terén teljes szervezetlenség uralkodik, a kölcsönös tájékozódás rendkívül meg van nehezítve, mert a közsegélyezés szervei fizikailag sem képesek a számtalan intézetet és egyesületet állandóan felkeresni, — első sorban szükséges, hogy a magánjótékonyág területenként egy központ köré tömörüljön, amely a magánjótékonyág összes ágait nyilvántartja, egységes szempontok szerint irányítja és az állami hatóságok azután az ilyként állandóan informált központokkal fognak érintkezni.

A Charity Organisation Society az állam és társadalom így tervezett együttműködésében rejlő nagy előnyök felismerésének köszönhette létét és az itt adott jellemzésnek megfelelően egyrészt a magánjótékonyág központ-

jává, másrészt pedig a szegényügyi hatóság és a magánjótékonyági intézmények összekötő kapcsává fejlődött.

Visszatérve már most a Charity Organisation Society szervezési munkájára, röviden előadjuk, hogy a nevezett központi egyesület az előzőkhöz képest csakis az olyan eseteket ajánlja támogatásra, amelyek tényleg a magánjótékonyág hatáskörébe tartoznak. Ennek megállapítása végett a következő eljárást követi:

A központhoz, illetve a kerületi bizottságokhoz beérkezett kérvényeket, vagy amennyiben egyes eseteket a szegényügyi hatóság ajánl az egyesület figyelmébe, ezeket is első sorban a kerületi bizottságok mellett működő District Visiting Societiesnek adják át. A District Visitorok, legnagyobbbrészt nők, a szükséges kutatásokat elvégzik és jelentéseiket a kerületi bizottsághoz benyújtják. A kerületi bizottság a jelentések alapján határoz. A határozat rendszerint a következő pontokra terjeszkedik ki: Szükséges-e egyáltalán a segély; vétkes-e a folyamodó az elszegényedés bekövetkezésében; a magánsegélyezésnek a folyamodóra milyen hatása volna; és végül, hogy a magánsegély megadásának a népesség többi osztályaira milyen befolyása volna? Ha a folyamodó elszegényedését maga idézte elő, vagy ha a magánsegélytől a folyamodó helyzetének végleges megjavítása nem várható, és ha a segély megadása a folyamodó környezetére kártékony hatással volna, akkor a kerületi bizottság az iránt határoz, hogy a folyamodót miféle segélyben részesítse. Ha a bizottság elegendő tőke felett rendelkezik, ami azonban a legritkább eset, akkor közvetlenül maga segélyez, minden más esetben a folyamodó érdekében, vagy valamely magánjótékonyági intézetnél jár közben, vagy pedig ha a folyamodót célirányosan csak nagyobb összeggel lehet támogatni, akkor az esetet a Charity Organisation Reporterben közzé teszi és a folyamodó részére adományok beküldését kéri.

A kerületi bizottságoknak egy további teendője abban áll, hogy magánadakozóknak hozzá intézett és egyes segélykérők viszonyaira vonatkozó kérdéseit elintézi. Az adott

válaszok vagy a segély megadását indítványozzák, vagy pedig a magánadakozó figyelmét más érdemes esetekre terelik.

Ami már most az állam és a társadalom együttműködésének szabályozását illeti, úgy arra is a Charity Organisation Society-t használják fel. Az egyesület központja a kerületi bizottságok szervezésénél a város szegényügyi kerületeire figyelemmel van, és a lehetőség szerint keresztül vitte azt is, hogy a kerületi bizottságok egyes tagjai guardianokká választassanak, hogy ilyként a közsegélyezést és a magánjótékonytságot azonos egyének intézzék. Ezáltal elérte azt, hogy azokról az esetekről, amelyeket a Board of guardians a magánjótékonytságot körültekintőbb támogatásra érdemesnek tart, a kerületi gyűlés tudomást szerez, hogy továbbá a magánjótékonytságtól elhárított kérések a szegényügyi hatóság által azonnal elintéztetnek.

Ezenkívül az állam és a társadalom együttműködését a Relieving Officer is hathatósan elősegíti, amennyiben a Charity Organisation Societynek állandóan rendelkezésére áll, az egyesület által közvetlenül, vagy közvetve segélyezett szegényeket nyilvántartja és ezzel elejét veszi annak, hogy ugyanaz a szegény közsegélyben és magán támogatásban részesüljön.

Az itt gyakorlatban bemutatott együttműködés fontosságát ma már sehol sem tagadják, és az államok szegényügyeik fejlettségéhez képest igyekeznek az állami és társadalmi tevékenység között a tényleges viszonyoknak megfelelő kapcsolatot létesíteni. Ha a magánjótékonytságot szervezetlensége, amint az angol együttműködés életbeléptetésénél különösen hangoztatták, a kapcsolatot meg is nehezíti, de azért teljesen lehetetlenné nem teszi és az a nagy előny, amely az együttműködésben rejlik, föl ér avval a munkatöbblettel is, amely a rendezetlen viszonyok folytán szükségszerűen előáll. A munka csak nehezebb, de nem lehetetlen. Ha az összes magánjótékonytsági intézmények az együttműködésben nem is vesznek részt, azért a munkát elhalasztani még sem szabad. Van már arra példa, hogy először az állam és a társadalom együttműködését

szabályozták, és ennek a szabályozásnak a magánjótékony-ság szervezésére is jótékony visszahatása volt.

Az állam és társadalom együttműködésének szervezésével már nálunk is kísérleteznek. Az elhagyott gyermekek védelméről szóló szabályzat az állami telepeken, a menhelyek székhelyein és a központban az egyes hatóságok mellé megfelelő elnevezésű bizottságok szervezését tervezi és részben már szervezte is. Ezek a bizottságok, amelyeknek hivatása a hatósági gyermekvédelem kiegészítése volna, nem jelent egyebet, mint az itt tárgyalt együttműködésnek életrekelését. Különösen a gyermekvédő országos bizottság feladatának körülírása felöleli azt, amire a szerves együttműködésnek ki kell terjednie. Ez a bizottság az állami gyermekvédelmet az ország egész területén a társadalom emberbaráti tevékenységével is biztosítja; az intézetek és egyesületek rendszeres és országra szóló összehangzatos működését az állami gyermekmenhelyekkel előmozdítja; a gyermekvédelemmel foglalkozó intézetek és egyesületek között szerves és országra szóló összműködést létesít akként, hogy az intézetek és egyesületek országos szövetségbe lépjenek; előmozdítja a gyermekvédő országos egyesület alapítását, és végül gyermekvédelmi kérdésekben véleményt mond és irodalmi propagandát csinál.

Ebben a programmban bennefoglaltatik a magánjótékony-ságnak az együttműködést megkönnyítő szervezése, a hatóságok és a magánjótékony-sági intézmények állandó érintkezése és ezzel együtt a két tényezőnek kölcsönös kiegészítő támogatása. Az általános szegényügy céltudatos intézéséhez az itt vázolt feladatok teljesítése ugyan feltétlenül szükséges, de ezeken kívül még különösen két kellékre kell tekintettel lennünk. Ezek a közsegélyezés és a magánjótékony-ság intéző személyeinek azonossága és úgy a közsegélyezésben, mint a magánjótékony-ságban részesülők egészséges nyilvántartása. Bár a gyermekvédelmi szabályzat ezt a két kelléket az országos gyermekvédő bizottságok szervezésénél külön nem is sorolja fel, tényleg mégis keresztülvitte, amennyiben a gyermekvédő országos bizottság elnöke egyben a magán gyermekvédelem tényleges központ-

jaként működő Országos Gyermekvédő Liga elnökével azonos, másrészt a gyermekmenhelyek a Ligával állandó összeköttetést tartanak fenn és ezzel a központi értesítőt ténylegesen megvalósították.

Hogy egyébként az állam és társadalom együttműködése észszerű szabályozásának már évtizedes gyakorlatában bevált példáját is bemutassuk, ide iktatjuk Drezda városának erre vonatkozó kivonatos szabályzatát:

1. Drezda város összes magánjótékonyági egyesületei és intézetei a szegényügyi hatósággal összeköttetésbe lépnek.

2. Az összeköttetés célja:

a) A hivatásos koldulás megszüntetése, vagy legalább is korlátozása.

b) Egyes személyek vagy családok túlzott segélyezésének elkerülése.

c) Segélyezésre nem méltó személyek kizárása.

d) Elszegényedett állapotban Drezdába költözött szegények magánsegélyezésének megakadályozása.

e) Közinség esetére egységes eljárás szabályozása.

3. Az itt vázolt célok elérésére minden egyes egyesület köteles:

1. A hozzá érkező folyamódásokat — amennyiben azok külön betegsegélyre nem vonatkoznak, — előnyomozás végett a szegényügyi hatósághoz átküldeni,

2. az összes folyósított segélyekről havonként a szegényügyi hatóságnak részletes kimutatást megküldeni,

3. a szegényügyi hatóság által megjelölt személyek segélyezésétől tartózkodni,

4. a szegényügyi hatóság az általa végzett beható előnyomozás eredményét a folyamódásra rávezeti és a folyamódást az illető egyesületnek visszaküldi,

5. az egyesületek és intézetek által nyújtott segélyeket a szegényügyi hatóság nyilvántartja.

A városi tanács a magánjótékonyági egyesületektől beérkező segély kérvény ék alapján szükségessé vált nyomozások megejtésére, valamint ezen intézetek és egyesületek működésének nyilvántartására külön hivatalnokokat alkalmaz.

Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a német városokban a szegényügy terén a personális unió az elberfeldi rendszerből kifolyóan már régen meghonosított, akkor megállapíthatjuk, hogy bár a magánjótékonyság Németországban még mindenütt szervezve nincs, az állam és társadalom összhangzatos együttműködése mégis biztosítva van.

Ennek a fejezetnek az elején közbevetőleg megjegyeztük, hogy a magánjótékonyság szervezése a közsegélyezés rendezését szükségszerűen maga után fogja vonni, e helyütt fejtegetéseinket pedig azzal fejezhetjük be, hogy az állam és a társadalom együttműködésének bármily kezdetleges keresztülvitele — szorítkozzék az bár egyelőre csak a központi értesítő létesítésére és pontos vezetésére — a szegényügy két integráns részének, a közsegélyezésnek és a magánjótékonyságnak szervezését, egyaránt elő fogja mozdítani.

Hamburg és Budapest szegényügyeinek párhuzamos ismertetése és általános pénzügyi statisztikai adatok.

Hamburg szegényügye az Allgemeine Armen-Anstaltban összpontosul. Eléri a három szenátusi tagból, egy pénzügyi tanácsosból és a polgárok köréből 5 évre választott 15 tagból álló Armen-Collegium áll.

A szegényügy intézését az 1892. évi május hó 18-iki törvény szabályozza, amelynek főjellembonása az elberfeldi szisztéma, — mely egyszerűbb formájában Hamburgban már 1788. óta létezett, — alapulvétele. A közsegélyezést decentralizálták és individualizálják.

A szegénykollegium érdemleges működését lényegileg elvi kérdések megvitatása és a szegényügy szükségszerű fejlesztése foglalja le, a segélyek megszavazása csak másodfokban tartozik hatáskörébe. A szegénykollégium állítja össze a szegényügy költségvetését, szervezi a kerületeket, alkalmazza a szükséges tisztviselői kart, végrehajtási utasításokat bocsát ki és elvi határozatokat hoz,

A szegénykollégium az individualizáló szegénysegélyezés lehetővé tétele végett a várost megfelelő számú körökre, a köröket kerületekre osztja fel. Gondoskodik arról, hogy a kerületekben kellő számú szegénygyám működjék, és hogy a tiszteletbeli szegénygyámokat alkalmas hivatalnokok támogassák.

A szegénykollégium adminisztratív teendőit a központi iroda végzi, amely a következő 5 osztályból áll:

1. Általános iroda, mely alá az általános érdekű teendők tartoznak. Ez az osztály intézi a szervezési munkálatokat, a körök és kerületek ügyeit, előkészíti a szegénykollégium elé tartozó ügyeket, és végzi a levelezést.

2. Központi értesítő, amely az összes segélyért folyamodókat és segélyezetteket nyilvántartja.

3. Nyomozási osztály, amely a kör és kerületi ülések határozatait Felülvizsgálja és a szegénygyámok részere folyósítandó összegeket utalványozza. Ez az osztály látja el továbbá a szegény gyermekek és a tüdőbetegek ügyeit és itt állítják össze a szegényügyi statisztikát.

4. Jogügyi osztály, amely a szegények jogi vonatkozású ügyeit (állampolgárság, segélyezési lakhely megállapítása stb.) intézi, a szegényeknek jogsegélyt nyújt és a szegényügyi hatóságot képviseli.

5. Számvevőség és pénztár.

Az osztályok munkaköreiből kitetszően Hamburgban a szegényügyet a közigazgatás többi ágaitól elkülönítetten és teljesen önállóan intézik. A központi teendőket 127 kinevezett hivatalnok és napidíjas látja el összesen 216,061 M. évi fizetéssel. A hivatalnokok nagy létszáma ellen intézett támadásokra a szegénykollégium statisztikai adatokkal felelt és kimutatta, hogy a nagyobb hivatalnoki karral felmerült kiadástöbbletet a szegényügy eddig elhanyagolt bevétel-forrásainak pontos nyilvántartása bőven behozta. Míg ugyanis az 1893-ban bekövetkezett újjászervezés előtti évben a vissztérítésre kötelezett jogi és természetes személyektől a szegényügyi hatóság 52 hivatalnoka, akiknek összfizetése egyébként 80669 M.-ra rúgott, csak 195496 M.-t hajtott be, addig 1903-ban ez a bevétel 462,827 M.-ra emelkedett és a hivatalnokok fizetésére fordított összeget 246,776 M.-val haladta meg. Ehhez járul az a további előny, hogy az esetek szorgos megvizsgálása és nyilvántartása a leghumánusabb eljárás mellett is a segélyezések számának csökkenését szükségszerűen maga után vonja, aminthogy az állandóan segélyezett felek száma 1894-ben 9397, 1905-ban pedig csak 9213 volt, dacára annak, hogy a lakosság száma 602.000-ről 772.000-re emelkedett.

Budapest székesfővárosnak 1905-ben körülbelül ugyanannyi lakosa volt mint Hamburgnak, de bár a hamburgi jelentésben olvasható az az örvendetes körülmény, hogy: ”a kedvező gazdasági viszonyok önként értetődőleg a

szegényügyre is kedvező befolyást gyakoroltak”, székesfővárosunkról nem állíthatni, Budapest a hamburgihoz hasonló nagyarányú szegényügyi szervezetet nem tart fenn. Székesfővárosunk szegényügyének élén a tanács, illetve annak helytelenül közjótékonyági-nak nevezett ügyosztálya áll. Ez az ügyosztály képezi közsegélyezési ügyekben a másodfokú hatóságot, de kezeli a főváros jótékony intézeteit is. Vezeti és ellenőrzi az elsőfokú szegényügyi igazgatási szervek működését és irányítja a főváros összes közjótékonyági mozgalmait. Segélyezi a külföldön vagy vidéken lakó budapesti illetőségű szegényeket és a szegényügy megjavítása érdekében helyi vagy országos mozgalmakat kezdeményez és a társadalom figyelmét is állandóan ébrentartja. Ebben a munkájában a szegényügyi rendelet végrehajtási utasítása szerint egy húsz szavazó tagból és korlátlan számú tanácskozási joggal bíró tagból álló közjótékonyági bizottság támogatja, tényleg azonban a szegényügyet egy tanácsnok, egy tanácsjegyző és 3—4 személyből álló fogalmazói kar intézi. A közjótékonyági ügyosztálynak rendelkezési joga minimális, központi segéderői nincsenek és a közjótékonyági bizottság, amint ezt ennek a bizottságnak egyik tagja a fővárosi szegényügyről írott művében megjegyzi, működésében és működése eredményeiben egyaránt meddő.

A közsegélyezést Budapesten is decentralizálták, de a járások a szegények elhelyezkedésének nem felelnek meg, a szegény gyámokat kötelességeik teljesítésére senki sem szoríthatja és a szegény gyámok teendőinek szükségyszerű kiegészítését képező központi igazgatás hiányos.

A közjótékonyági ügyosztály csak a folyó ügyeket láthatja el, nagyarányú munkálkodást nem fejthet ki. Központi értesítője nincsen, az elsőfokú hatóságok határozatait a felülvizsgálat megejtésére szükséges segéderők teljes hiánya folytán érdemben nem tudja ellenőrizni és a város és a szegények erkölcsi és anyagi érdekeire egyaránt fontos jogügyi osztály még csak keretében sem létezik.

Hamburgban a nyílt segélyért folyamodó a szegényügyi kerületi eljárásnál jelentkezik. Az eljárás az ügyet

az illetékes szegénygyámnak osztja ki, a szegényt pedig a kérdőív kitöltése végett a központi irodához utasítja. Sürgős esetekben a szegénygyám tölti ki a kérdőívet és a szegénynek 5 márkáig terjedő rögtöni segélyt is adhat. A segélyt véglegesen a szegénygyámok által alkotott kerületi gyűlés szavazza meg.

A segélyt szabály szerint készpénzben adják, de a szegénygyámnak jogában áll a szegény részére megszávozott összeget élelmiszerek, szükségleti cikkek, vagy pedig tüzelőanyag beszerzésére fordítani. Szabály továbbá, hogy mielőtt a munkaképes szegényt segélyben részesítenék, a szegényt a szegényügyi hatósággal összekötöttségben álló körülbelül 50 munkaközvetítő valamelyikéhez utasítják, hogy a szegénygyám ezáltal egyrészt a szegényalapot tehermentesítse, másrészt pedig, hogy a szegénygyám a segélyt kérő munkakedvét ellenőrizhesse és a munkakerülőket a készpénzsegélyezésből kizárhassa.

Hogy a szegénygyám kötelességét lelkiismeretesen teljesíthesse, maximálisan 12 szegény gondozásával bízható meg. Ennek megfelelően Hamburgban 1905-ben 1560 férfi szegénygyám és 276 nőszegénygyám működött. A szegénygyámok érdeklődésének állandó ébrentartására a szegényápolás terén behozott újítások és tökéletesbbitések ismertetése céljából a szegénykollegium „Blätter für das Hamburgische Armenwesen” cím alatt folyóiratot tart fenn és azt az összes érdeklődőknek ingyenesen megküldi. A szegénykollegium továbbá évenként összejöveteleket rendez, amelyeken kiváló szakférfiak előadásokat tartanak.

Hamburgban az elberfeldi rendszertől eltérően a szegénygyámoknak előre meghatározott körzeteik nincsenek, hanem a kerületi szegényelöljáró a szegénygyámot a szegény egyéniségéhez_t és viszonyaihoz mérten esetről-esetre jelöli ki (strassburgi rendszer). A szegénygyámok tisztje kizárólag a kiosztott eset megvizsgálására, a szegény erkölcsi támogatására és a segély indítványozására szorítkozik, a további teendőket a Zentralbureau intézi.

A szegénygyámok kerületenként bizottságokká egyesülnek és havonként egyszer, a szükséghez képest esetleg

többször üléseznek. A kerületi bizottságok — szám szerint 112 — hatáskörébe a normális pénz- és természetben nyújtott segélyek megszavazása tartozik. Üléseiken a kerületi szegény-elöljáró elnököl, aki kerületének szegényeivel állandóan érintkezik és a napirendre kerülő ügyeket rendszerint saját észleletéből is ismeri.

A segélyek megszavazását illetőleg szabály, hogy a segélyek csak meghatározott időtartamra szavazhatók meg. A segélyek átmenetiek, vagy hosszabb időre szólók. Átmeneti segélyeket legfeljebb egy hónapra, hosszabb időre szólókat pedig csak munkaképtelen, vagy 60 évesnél idősebb szegények részére és ekkor is legfeljebb 6 hónapra szavaznak meg. A segélyek nagyságára tarifa nincsen a törvény a segélyösszeg megállapítását a szegénygyámokra bizza és csak azt határozza meg, hogy amennyiben a kerületi gyűlés a normális segélynél nagyobb összeget talál helyénvalónak, úgy határozata felsőfokú jóváhagyásra szorul. A rendes maximális tételek a következők: Egyszeri segélyezés esetén egy személy részére 25 M, gyermektelen házaspár részére 30 márka, hosszabb időre szóló segély esetén egy férfi részére havonként 20 M, nő részére 18 M, gyermektelen házaspárnak 25 M, gyermekekkel bíró családnak 36 márka adható.

Hogy a szegénykollégiumot a folyó segélyek megszavazásától egyáltalán mentesítsék, a törvény a kerületek és a kollégium közötti hatóságokként szegényköröket (Armenkreis) alakított. A kör 8—12 kerületet ölel fel; élén a szegénykollégium kirendelt tagja áll, aki a körbe tartozó összes kerületek működését ellenőrzi. Hogy a körök, illetve kerületek eljárása lehetőleg egyöntetű legyen, a körök élén álló kollégiumi tagok 3 évenként felváltják egymást. A köri ülés határoz a kerületek jóváhagyásra szoruló segély megszavazásai felett és ez a hatóság intézkedik a szegényeknek intézeti, illetve családoknál leendő elhelyezése iránt.

Hamburgban 1905-ben hónapos átlagban 18795 egyént láttak el hosszabb tartamú készpénzsegélylyel, egyszeri segélyben pedig átlagban 5733 személy részesült. Ezen segélyek összesen 1,962.004 márkára rúgtak és egy állan-

dóan szegénycsaládra (Armenpartei) évi átlagként 208.52 M. jutott, az egyszeri segély átlaga pedig 7.69 M. volt.

A természetben nyújtott segély tárgyakat, amennyiben előállításra szorultak, a hamburgi nőegyletek közben jöttével készítették. Ezáltal egyrészt a béreket szegény asszonyok segélyezésére fordították, másrészt pedig az ellenőrzés megbízhatóan és ingyenesen eszközöltetett. Természetben a szóban forgó évben 91.118.03 M. értékű segélyt nyújtottak, amely összegből 33.222 M. tüzelőanyag beszerzésére esett.

Az itt részletezett segélyezési módokon kívül Hamburg a nyílt közsegélyezés körébe még a háztartás ellátását (Hauspflege) is bele vonták. Célja olyankor, amidőn a házi-asszonyt betegsége, lebetegedése, vagy ezek következményei a háztartás karbantartásában megakadályozza, a házat gondozásba venni. A szükséges hozzáértő asszonyokat díjazás ellenében a Hauspflegeverein bocsátja a szegényügyi hatóság rendelkezésére. 1905-ben a hatóság háztartás-ellátás címén 1546 családot segélyezett.

Budapesten a szegényügy első fokú hatósága a kerületi előjáróság. A segélyért folyamodóval a szegényügyek intézésével megbízott előadó jegyzőkönyvet vesz fel, és a jegyzőkönyvbe mondott adatok valóságát a kezelő tiszt helyszíni nyomozás útján ellenőrzi.

A végrehajtási utasítás értelmében a nyomozást a szegénygyámoknak kellene eszközölniük, de tudomásunk szerint ez csak ritkán történik, sőt egyes kerületekben még a kerületi közjótékonysági bizottságok sem alakultak meg.

A szegényügyi szabályrendelet a nyílt szegényügyet Budapesten a következőképen rendezi:

A kerületekben a kerületi választmányokat kerületi közjótékonysági bizottságok egészítik ki és úgy a választmány, mint a kerületi közjótékonysági bizottság tagjai szegénygyámok. Mindkét bizottságnak együttes elnöke a kerületi előjáró, tehát nem a szegénygyámok köréből választott tiszteletbeli személy, hanem egy városi tisztviselő.

A kerületeket megfelelő számú járásokra osztják és egy-egy szegénygyám egy-egy járást kap. Ő eszközli itt

a vizsgálatokat és ő gyakorolja a felügyeletet a járásban lakó összes szegények felett. A szegénygyám indítványozza a segély minőségét és nagyságát, de a székesfőváros terhére eső segélyek, vagyis a közsegélyek megszavazásánál szavazati joga csak a kerületi választmányhoz tartozó szegénygyámnak van, rögtöni segélyt azonban még ez sem folyósíthat. A segélyösszeget szintén nem a szegénygyám adja át és azt nem is viszik a szegény lakására, hanem a segélyelosztás nyilvánosan, az előjáróság udvarán felhívással történik.

A szegényügyet mindegyik kerület külön intézi, a kerületi előjáró a rendelkező és végrehajtó hatóság egy személyben. A szegényekkel ő, illetve szegényügyi előadója” érintkezik, a rögtöni segélyeket ő szavazza meg és folyósítja, a melléje rendelt ker. választmány elé ő terjeszti az elintézendő ügyeket. A kerületi választmánynak, illetve a kerületi közjótékonysági bizottságnak a végrehajtási utasítás ugyan 12 pontban osztja ki munkáját, tényleg azonban a kerületi elől járó osztja ki, mert a legtöbb esetben a választmányi és közjótékonysági bizottsági tag csak az ülésen tudja meg, hogy miről van szó. Ennek a ferde helyzetnek egyetlen oka abban rejlik, hogy a székesfőváros kétféle rendszer között ingadozik és egyikre sem határozta el magát. Ha az volt a szándéka, hogy a közönség lássa el a város szegényügyét, akkor nem lett volna szabad a kerületi előjárót a választmány és bizottság fölé helyeznie, hanem a kötelességekkel együtt a hatósági jogkört is erre a testületre kellett volna ruháznia. Elképzelni is nehéz, hogy a polgárok majd járnak kutatni, nyomozni, amikor előre is tudják, hogy a szegények boldogulásukat nem töltik, hanem a kerületi előjárótól várják és a szegények szemében a végrehajtási utasításban oly humánusan megrajzolt szegényügyi előadó, a valóságban egy írnok, vagy díjnok nagyobb úr, mint az egész kerületi közjótékonysági bizottság. Az előadó ugyanis olyan jegyzőkönyvet vesz fel, amelyet jónak lát és a szegénygyámnak nem lesz mindig kedve a szegényügyi előadóval vitatkozni, vagy pláne, ha még a kerületi előjáró is az előadó álláspontját védi, a

kerületi elöljáróval szembeszállani, különösen amidőn a szegénygyámnak az ő legtöbb társával együtt még szavazati joga sincsen és így fellépésével a szegénynek úgy sem használhat. A szegénygyámnak nem kérni, hanem rendelkeznie kell, főként pedig a szegénynek más felettest, mint a szegénygyámot ismernie nem szabad. A szegénygyám legyen az egyetlen, aki a szegényekkel érintkezik és a szegénygyám működését csakis a szegénygyámok sorából kikerült elnöknek szabad ellenőriznie. Szóval ha a szegényügyi szabályzatnak az volt a célja, hogy a közsegélyezést a nyílt rendszer nyomán rendezze — és célja feltétlenül ez volt, — akkor a segélyezés érdemi részéből a hivatalos apparátust teljesen és véglegesen ki kellett volna rekeszteni és azt csakis az adminisztratív teendők ellátására kellett volna szorítania. Ha ilyen módon a szegénygyámoknak megfelelő imperiumuk volna, és ha a szegénygyámokat nem 10, hanem 100 kerületi bizottságba foglalnák össze, akkor szívesen dolgoznának és kész örömmel állanának a szegényügy rendelkezésére, akik pedig ekkor nem teljesítenék köteleességüket, azok községi választási joguktól megfosztandók, vagy pedig másféle erkölcsi büntetéssel sújtandók. Ha azonban a hatóság Budapest székesfőváros közönségét ennek a tisztnek az ellátására nem tartja érettnak, aminek ellenkezőjéről elvégre még nem volt alkalma meggyőződni, akkor a szegényügyet csak zárt intézetekkel, Workhouse-okkal és ehhez hasonló intézményekkel rendezze, hiszen vannak ennek a rendszernek is kitűnő oldalai, sőt nagy városokban, ha csak a vele járó költségek nem riasztanak el, a zárt rendszer a legideálisabb szegényápolás.

A nyílt közsegély Budapesten az egészségeseknek első sorban munkában, másodsorban természetben és csak ezen eszközök hiánya vagy elégtelensége esetén nyújtatik készpénzben. Tényleg a közsegélyezést készpénzzel eszközlik. A munkához való juttatás, vagyis a munkaközvetítés még nincs szervezve, a természetben való segélyezés céljára csak a népkonyhák és a szükséglakások állanak rendelkezésre. A pénzbeli segélyek Budapesten is esetről-esetre

szóló vagy állandó segélyek. Az esetről-esetre, illetve rögtöni segély negyven koronáig terjedhet, az állandó havi segély felső határa személyenként 15 korona, a segélyben részesülő egyén házasátarsa részére 10 korona és a gyermekek után fejenként 5 korona, különösebb méltánylást érdemlő esetekben a pénzzel együtt természetben való segély és a közpénztárt nem terhelő adomány pénzek is nyújthatók, úgy azonban, hogy a havi segély összesen 40 koronát felül nem haladhat.

Állandó havi segélyre csak budapesti illetőségű, teljesen vagyontalan vagy korlátolt munkaképességű egyén tarthat számot. A segélyt az egész folyó évre szavazzák meg eb minden év december havában előzetes vizsgálat után a rákövetkező egész évre ismét meghosszabbítják. Az itt megállapított mértéken túl segélyek sem a kerületi, sem pedig a felső hatóságok által nem adhatók.

Budapesten egyáltalán nyílt segélyeket csak a kerületi előljáró, illetve a kerületi választmány nyújthat, a tanács, illetve a közjótékonysági ügyosztály a nyílt segélyezés terén csakis felülbíráló hatáskörrel bír, ennek a hatáskörének gyakorlására azonban csak a legkritkább esetekben nyílik alkalm. Ez tulajdonképpen helyes is, mert a tanácsnak mint a legfelső fórumnak hivatása csakis a szegényügy általános ellátása lehet, oly részletkérdések, mint amilyenek egyes segélyek megadása vagy megtagadása a tanácsnál csak elvétve tárgyalandók, de ennek is leglényegesebb előfeltétele, hogy a közsegély elsőfokú megszavazásába a hatóság egyáltalán ne szóljon bele, hanem azt kizárólag polgárok intézzék.

Hogy végül a nyílt segélyezés statisztikai eredmény is beszámoljunk, ideiktatjuk az 1905. évi adatokat.

A kerületi előjáróság által külön-külön vezetett nyilvántartások szerint Budapest székes-fővárosban az összes nyilvántartott közsegélyre szorultak száma 5070 volt, az ezeknek nyújtott pénzbeli közsegélyek összege 311,467 koronát tett ki, rögtöni segélyek címén pedig 23872 koronát osztottak el. A székesfőváros által fentartott négy népkonyhában a hatóság költségén felnőtteknek összesen 80747

és a gyermekeknek 4733 ebédet adtak, a szükséglakásokat pedig 70233 f elnőtt és 1122 gyermek használta éjjeli szállásul.

Hamburgban a zárt szegényápolás céljaira a Werk- und Armenhaus és annak fiókinézete állanak rendelkezésre. Az 1904-ben elkészült fiókinézetre a zárt ellátásra szoruló szegények individualizálásának keresztülvihetősége végett volt szükség. A főintézetben ugyanis elsősorban az elzüllött, nyílt közsegélyezésre nem méltó szegényeket helyezik el és ennek a különleges célnak megfelelően az intézet házirendje is meglehetősen szigorú, úgy, hogy a munkaképtelen, rokkant és elaggott szegényekre az intézeti ellátás majdnem elviselhetetlen súlyllyal nehezedett. A fiókinézet használatba vétele óta a zárt ellátást okszerűen rendezték. A züllött és rosszhajlamú szegényeket továbbra is a főintézetbe küldik, ott azonban a többi ápolattól elkülönítetten helyezik el és külön szabályok szerint gondozzák; akik pedig szigorított bánásmódra néni szorulnak, azokat képességeiknek megfelelően foglalkoztatják, vagy pedig gondozásuk tisztán ellátásukra szorítkozik. A zárt intézetekhez ipari és mezőgazdasági üzemeket is csatoltak, a szegényeket kioktatják és különösen az iszákos, munkakerülő és gyengeelméjű szegényeknél a mezőgazdasági munkával nagy sikereket érnek el, sokan közülük vagy maguk szereznek állást, vagy pedig az intézet közvetít számukra alkalmazást. A különleges gondozásra szoruló szegények célirányos ellátása iránt a város magánjótékonyági intézetekkel szerződött és bár saját intézeteit is állandóan bővít, különös méltánylást érdemlő esetekben a magánintézeteket továbbra is igénybe veszi.

Figyelemreméltó jelenségek még a hamburgi zárt szegényügy terén, hogy a szegényintézetekben a kórházakban lebetegedett hajléktalan leányanyák és újszülött gyermekeik felvételére külön osztályokat létesítettek, amelyeken az anyákat gyermekeikkel együtt teljes felépülésükig ápolják. Ha az anya munkaképességét ismét visszanyerte, a szegényhatóság az anyát álláshoz segíti, a gyer-

meknek pedig továbbra is gondját viseli. Hamburgban továbbá szegényeket családi ellátásba is adnak.

A zárt intézeteket egy a szegénykollegium 4 kiküldöttjéből álló bizottság vezeti, élén egy senátusi taggal. A szegényházba való felvételt a kerületi bizottság indítványozza és az itt megjelölt bizottság rendeli el. A bizottság autonóm és a szegénykollegiumnak az ő üzletvitelében érdemben beleszólása nincsen.

A Werk- és Armenhausnak, vagyis a főintézetnek 1905. évi december hó 31-én 847 férfi- és 531 nőlakója, a fiókinézetnek ugyanekkor 297 férfi- és 69 nőlakója volt, a városi intézetekben tehát összesen 1744 személyt láttak el. Egy személynek évi ellátása átlag 348.58 márkába jött, vagyis a városnak ezen a címen 608,123.52 márka kiadása volt.

Magánintézetben a város 698 nyomorékot és sínylőt helyezett el és ezek ellátásáért 258677.41 M-t fizetett. Családoknál összesen 166 egyént helyeztek el; egy személy ellátása a városnak évenként átlag 216.46 M-ba került, vagyis a családi elhelyezés a szegény alapot 31.833.16 M-val terhelte meg. Hamburg zárt szegényügyének ellátása ezek szerint a központi igazgatás költségeinek hozzászámítása nélkül 897.634.09 M-ba került.

Budapestnek a zárt szegényügy céljára két szegényháza van: az Erzsébet-szegényház és a dunajbólyparti szegényház. Az intézetek, melyekhez egyébként az Erzsébet-szegényház fiókháza is hozzáveendő, főként elaggottak ápolására szolgálnak, amennyiben az összes ápolottnak 70%-ánál is nagyobb része 50 évesnél idősebb. Az ennél fiatalabb korúak mindannyian olyan gyógyíthatatlan betegek, akik orvosi kezelésre nem szorulnak. Budapestnek javító célzatú közmunkaháza nincsen és olyan intézmények felett sem rendelkezik, amelyek a munkaházakat pótolni hivatottak volnának. A közjótékonyági ügyosztály ennek a hiánynak káros befolyását kellőképpen méltányolja és a város fejlődésével arányos nagyszabású munkaház létesítését ismételtelen és legújabbban a főváros újabb munkaprogramjának összeállítása alkalmából nagyon éré-

lyesen szorgalmazta. Magának a szegényháznak nagy hátránya, hogy tulajdonképpen nem is szegényház, hanem szegénykórház, amennyiben az állandó beteglétszám, különösen az Erzsébet-szegényházban sokszor az összes ápoltak felénél is nagyobb.

A felvétel ügyében szükséges nyomozásokat a kerületi előjáróság végzi, magát a beutalást pedig a tanács rendeli el. Sem a nyomozás, sem pedig a határozathozatal nagyobb fáradságot nem igényel, mert a szegényházak befogadási képessége még akkor is túlcsekély volna, ha a szegényházak csak tulajdonképpeni céljaikat szolgálnák és hivatásuk ellenére nem volnának a kórházak kiegészítő részei. A végrehajtási utasításnak a szegényházakba „vagy más hasonló intézetekbe” — ilyenekről nincs tudomásunk — való felvétel előfeltételeinek pontos körülírása ez idő szerint merőben tárgytalan, ehelyett nagyobb gyakorlati fontossága volna a családi ápolás meghonosításának, egyrészt azért, mert a szegényházakat bármilyen formájukban a székesfőváros belátható időn belül szaporítani amúgy sem fogja, másrészt pedig, mert különösen az elaggottak családi ápolása nemcsak Hamburgban, hanem egész Franciaországban is bevált.

Hogy a közjótékonyági ügyosztályt közvetlen intézkedési jogkörrel itt nem kellett volna felruházni, arról már szóltunk. Semmiféle végrehajtási munkát a szegényügy legfelső hatóságára bízni nem szabad, elég, ha a közjótékonyági ügyosztály az egész szegényügyet irányítja. Igaz ugyan, hogy a szegényházak kezelése a közsegélyezéshez közelebb áll, mint a tűzoltó-ügy, de hát a szegényekkel érző polgárok nem is lelkesednek azért a bölcs beosztásért, hogy a tűzrendészetet a szegényügygyel összefogták, talán még nevetnek is rajta.

Az Erzsébet-szegényházban ápoltaknak összlétszáma 1905. évi december hó 31-én 452 férfi és 548 nő volt. Az intézet kiadásai 400,748 K 80 f.-t tettek és egy ápoltnak évi ellátása az igazgatási költségek arányos hozzászámításával 445 K. 30 f.-be jött, tehát ugyanannyiba, mint Hamburgban. A dunajobbpárti szegényház csak egészsé-

ges szegényeket — számszerint 390-et — fogad be, ennek a költségvetése tehát aránylag is kisebb.

Hamburgban a szegények betegápolási ügyének élén a szegénykollégium egy polgári tagjának vezetése alatt álló szakküldöttség áll.

A nyílt betegápolással járó orvosi teendőket 52 szegény orvos látja el. Ezeket a szegénykollégium 3 évre választja és négyszer újra megválaszthatja. A szegényorvos évi fizetése 1000 márka; ezért köteles a szegény orvosok részére kiadott utasításban foglalt összes feladatokat teljesíteni. Lakása rendszerint a részére kiosztott kerületben legyen és ettől a szabálytól csak rendkívüli esetekben térhet el.

A betegápolásra szorult szegény, amennyiben már állandó közsegélyben részesül, szegény gyámjánál jelentkezik, különben pedig kerületének szegényügyi előjárójához fordul, aki a beteg részére rövid úton szegény gyámot rendel. A szegénygyám a beteg anyagi viszonyai iránt tájékozódik, megállapítja a beteg segélyezésére esetleg kötelezett természetes vagy jogi személyt és a viszonyok a körülményekhez képest a betegnek egy hivatalos tanúsítványt ad. A tanúsítvány alapján a szegényorvos a szegényügyi hatóság terhére átmeneti betegség esetén minden további megkérdezés nélkül gyógyszereket és szükség esetén 10 M. erejéig mechanikai gyógy eszközöket (szemüveg, sérvkötő stb.) rendelhet. Hosszabb betegség esetén, különösen, ha a beteg diätetikus kezelésre szorul, az orvosnak a szegény gyám hozzájárulását ki kell kérnie, hogy a szegénygyám az orvosszereknek a készpénzben nyújtott közsegélyre való befolyását mérlegelhesse. Jogában áll továbbá a szegényorvosoknak saját felelősségükre a betegnek fürdőkötést rendelni, a kerületi szülésznőt, vagy orvosi segédszemélyzetet igénybe venni, sőt a szegénygyám beleegyezésével a beteg mellé állandó ápolót is rendelhet.

A szegénykollégium 2, legfőljebb 3 kerület részére egy szülésznőt rendel. A szülésznők a betegápolási szakküldöttség közvetlen felügyelete alatt állanak. Díjuk egy

szülésnél 9 M., ikreknél 12 M. Amint a szegény orvos a szülésznőnek egy asszonyt kioszt, a szülésznő köteles a szegényt felkeresni és meggyőződést szerezni arról, hogy a lebetegedéshez szükséges ágynemű, fehérnemű és egyéb szerek rendel kezesre állanak-e. Hiányok esetén azok beszerzése végett a szegényügyi előjáróhoz fordul. A szülésznő köteles a gondjaira bízott szegényt a lebetegedés után legalább további 10 napig naponként egyszer felkeresni.

1905-ben nyílt ápolásban 17,333 beteget részesítettek, kórházakba a szegény orvosok 4917 beteget utaltak. Gyógyszerekre, diätetikus szerekre, gyógyszerközökre stb. 92.469 márkát költöttek és ebből az összegből tejjre egymagában 27,147.84 márkát fordítottak.

Budapesten a betegápolás intézéséből a szegénygyámokat kizárták és a szegényügynök ezt a részét kizárólag a hatóság intézi.

A nyílt betegápolás orvosi részét a kerületi orvosok intézik. Számuk a székes-főváros összes kerületeiben együttesen 22. A járó-kelő beteget az illetékes kerületi orvos rendelőjén kezeli és erre a célra naponként egy órát a szegény betegek rendelésére fentartani köteles. A fekvő, illetve jární nem tudó betegeket a nap vagy az éjjel bármely szakában a kerületi orvos keresi fel. A betegeknek rendelt gyógyszerek árát, amint erről már más helyen szólunk, az országos betegápolási alap viseli. 20 koronán alul gyógyszert a kerületi orvos a nyilvántartott szegény betegnek háromszor egymás után minden előzetes vizsgálat nélkül is rendelhet. Azok a szegények, akik a nyilvántartásban nem szerepelnek, csak a kerületi előjáróság által kiállított helyhatósági bizonyítvány alapján kaphatnak ingyen gyógyszert és ha az előjáróság a szegénységet nem igazolja, a beteg a gyógyszer árát, illetve ha a beteg hamis adatokat mondott be, a gyógyszer kétszeres árát és az orvosi díjat megfizetni tartozik. Húsz koronán felüli rendelésekre a belügyminisztérium külön engedélye kérendő ki.

Az eljárás bővebb kommentárra nem szorul, amilyen nehézkes, ép oly rideg. Eltekintve attól, hogy a szegény-

orvosi teendőkkal ellátott kerületi orvosok száma még akkor is csekély volna, ha más teendők nem volnának, sérti a_ humanitást, hogy az_ orvosnak, aki a szegénynek tanácsadója és segítője is legyen, vizsgálóbírói teendőket kell végeznie. De különben is eltévesztett dolog, hogy amidőn az egészséges szegények sorsát legalább elvben a tiszteletbeli szegény gyámok kezébe teszik le, a polgárok jóakarátára különösen rászorult és azt könnyebben fel is keltő beteg szegényeket hivatalnokokra bízzák. Igaz ugyan, hogy abban a pillanatban, amelyben az orvosi vény a beteg kezében van, az összes büntető paragrafusok a gyakorlatban semmit sem érnek, de az az egy káros hatásuk megmarad, hogy a kerületi orvos az összes szegény betegeket kételkedően fogadja és a beteg állapotára oly fontos jóindulatú együttérzést a kerületi orvosnak hivatalból el kell fojtania. A székesfőváros itt határozottan szűkkeblően járt el, mert ha a belügyminiszter az országos betegápolási alap korlátolt forrásaira tekintettel körülsáncolta magát, a fővárosnak lett volna kötelessége segítőleg közbelépni és a netáni túlrendelések okozta többletkiadást magára vállalni.

A kerületi orvosok 1905-ben 23,195 járó-kelő és 8666 fekvő beteget kezeltek. A betegek száma tehát a hamburgi betegeknek majdnem kétszerese, viszont kerületi orvos a hamburgi szegényorvosok felénél is kevesebb van. Gyógyszerekért a nyílt betegápolás terhére összesen 34,064 koronát számoltak el.

Ha a hamburgi szegény betegek állapota megkívánja, vagy a beteg viszonyai a családi ápolást lehetetlenné teszik, akkor a szegényorvos a beteget valamely közkórházba, vagy pedig az erre a célra kijelölt magánkórházba utalja. A zárt betegápolás céljaira Hamburg 6 közkórházat tart fenn és azonkívül 8 nagyobb és több kisebb magánintézettel szerződéses viszonyban áll. A közkórházakban a szegényalap terhére 1905-ben 10,781 beteget ápoltak, magánintézetekben pedig 12,299 beteget helyeztek el. A közkórházak összkiadásai 555,950.86 M.-t tettek, magánintézeteknek a hatóság 117,167.23 M.-t fizetett. Hamburg két

elmeógyógyintézetében összesen 2108 elmebeteget tartottak 573,593.19 M. költségen.

A betegápolás terén a tüdőbetegek gondozása különös méltánylást érdemel.

Miután a Bundesamt für das Heimatwesen kimondotta, hogy a tüdőbetegek zárt ápolása mindazokban az esetekben, amelyekben lényeges javulást csak zárt kezeléssel lehet elérni, a közsegélyezésnek képezi feladatát, a szegénykollégium elhatározta, hogy a szegény tüdőbetegek intézeti kezelése, tekintet nélkül a tüdőbeteg szegény korára, munkaképességére és egyébként élvezett segélyére, a szegénysegélyezés körébe bevonandó. Ezen határozat folyománycént egyrészt az oly állandó közsegélyben részesülő családok, amelyekhez 14 évesnél idősebb gümőkóros betegek tartoznak, a szegényorvos állandó házi kezelése alá kerülnek, másrészt pedig az intézeti ápolásra szoruló betegeket tüdőbeteg-szanatóriumokban helyezik el. A tüdőbetegek házi kezeléséhez, illetve intézeti elhelyezéséhez a szegényügyi értelemben vett teljes elszegényedés igazolása nem szükséges. 1905-ben állandó házi kezelésben 74 tüdőbeteg család, intézeti ellátásban pedig 142 felnőtt és 49 gyermek részesült; az összkiadás ezen a címen 25,084.01 M.-t tett ki. Budapesten a szegény tüdőbetegeket szakintézetekben nem helyezik el, mert ilyen intézetek nincsenek. Az Erzsébet szanatórium volna az egyetlen megfelelő intézet, de köztudomás szerint ezt a szanatóriumot egy egyesület tartja fenn és még fizető betegeket is alig áll módjában elhelyezni. A kórházügy élén a kórházi bizottmány áll. Elnöke a közegészségügyi osztályvezető tanácsnok, tagjai a tiszti főorvos, a kórházi orvosok és a tanács által kiküldött törvényhatósági bizottsági tagok. Tisztje főként a kórházak igazgatásának ellenőrzésére és a kórházak előirányzatainak letárgyalására terjed ki, a kórházak tulajdonképen szervei a kórházi igazgatóságok és gondnokságok. A székesfőváros 7 kórházat tart fenn, ezek közül kettőben csak járványos betegeket kezelnek. Hogy a közkórházakban hány beteget kezeltek az országos betegápolási alap és a kincstár terhére, vagyis ingyenesen, azt a székesfőváros statisztikájában

külön nem mutatja ki, hanem csak az összbetegforgalmat tartják nyilván. Eszerint 1905-ben az összes közkórházak 48.927 beteget fogadtak be, az összkiadás pedig 3,157.904 K 90 f-re rúgott. Hogy ebből az országos betegápolási alap és a kincstár mennyit térített meg, vagyis hogy a szegénybetegek ápolására mennyi esett, azt az adatok híjján nem állapíthattuk meg.

Az elmebetegek gondozását illetőleg arra szorítkozhatunk, hogy Budapestnek elmeógyógyintézete nincsen és hogy az 1905-ös közigazgatási évkönyv feljegyzései szerint az állami elmeógyógyintézetek is annyira túlszűfoltak, hogy a kerületi előljáróságok sok esetben még a közveszélyes örülteket sem tudják elhelyezni.

A gyermekvédelem párhuzamos ismertetésétől eltekin-tünk. A munka legnagyobb részét hazánkban az állam vállalta magára és hogy ez miképpen teljesíti vállalt kötelességét, azt már volt alkalmunk fentebb bővebben kifejteni.

Az előző fejezetekben előadottak kiegészítéseképen a következő néhány pénzügyi statisztikai adatot iktatjuk ide:

Magyarország 1907. évi költségvetésében az egészséges szegények javára, közvetetetten, még pedig jótékonyági egyletek segélyezésére összesen 150.000 korona szerepel. Az állam kötelességét képező betegápolás költségeinek fedezéséről a költségvetés állami gyógyintézetek tétele alatt 2,234.804 kor.-val és betegápolási költségek cím alatt 10,720.050 koronával gondoskodott. Gyermekvédelmi célokra az állam 5,257.334 koronát szánt. A kiadások fedezésére az országos betegápolási alap képzésére eredetileg megállapított 3%-os pótdadó már évek óta nem elegendő és a kincstár külön pótlása mellett még az országos betegápolási alap javára a 3%-os pótdadón kívül külön pótdadót szednek.

Az ország összes szegényügyi kiadásait összefoglal-nunk merőben lehetetlen volt, mert általános statisztikát nem vezetnek, az egyes városok és községek szegényügyi

számadásaikat pedig maguk a községek is többféle fejezetekbe szórják szét. Hogy ennek dacára a városok szegényügyéről némi képet nyerhessünk, néhány nagyobb és kisebb város pénzügyi adatait főbb pontjaiban röviden lejegyezzük.

Szeged 1906-ban a szegényápolására és szegényügyére 68.171 koronát költött. Pozsony szegényügyi kiadásainak három legfontosabb tétele a szegényalap dotálásaként szerepelő 26.400 K, a sínylődőhálózatnak nyújtott 30.305 korona segély és a hajléktalanok menhelyének szánt 7.568 korona. Kecskemét szegényügyi kimutatása 78.346 K 73 f-ről számol be. Arad szegényügyi összkiadása 66.460 korona volt. Brassó, mely a többi szász várossal együtt szegényügyét német mintára rendezte, a szászok kiterjedt és cél tudatos magánjótékonyága mellett, közpénzekből 93.762*29 koronát költött szegényügyének ellátására. Emellett létesítendő közmunkaháza javára évenként nagyobb összegeket tesz félre. A kisebb városok szegényügyi kiadásainak jellemzésére felemlítjük, hogy Losonc 1906. évi zárszámadásában a szegényügy 24.790.75 K-val szerepel, Ungvár 6.700 koronát és Besztercebánya 1.109.72 koronát fordított szegényügyére. Az itt kimutatott összegekben a magánjótékonyági intézmények segélyezése és a városok betegápolási kiadásai nem foglaltatnak. Általánosságban az egyesületek segélyezése nagy arányokat ölt, míg a betegápolás több városnál egyáltalán nincs is feltüntetve.

Befejezésül még a külföldi szegényügy néhány jellemző statisztikai adatát adjuk.

Angolországban 1906—907. évben összesen 893,316 egyén részesült közsegélyben és ezek közül 769,777-en részesültek állandó segélyben. A nyíltan segélyezetttek száma 537,448 volt, intézetekben 264.267 szegényt helyeztek el. Hogy a zárt közsegélyezés a kimutatás látszólagosan ellentétes adatai dacára mégis az uralkodó rendszer, azt más helyen már megmagyaráztuk. A szegényügyi kiadások főösszege 14,616.933 £, mely összéből nyílt közsegélyekre 3,374.427 £-ot, zárt segélyezésre pedig 3,229.122 £-ot fordítottak. A segélyezetttek legnagyobb része csakúgy, mint a többi országokban, a nagy városokra és az ipari

központokra és ezek között főként Londonra esik. Londonban 1906—907-ben 139,916 szegényt részesítettek közsegélyben. Az összkiadások állandóan emelkednek, aminek főoka a Workhouseok és a többi zárt intézetek állandó fejlesztésében rejlik. Egy közsegélyezettre Angolországban átlag 16 £ 5 sh $\frac{1}{2}$ d. esik, vagyis majdnem négyszer annyi, mint Budapesten. Felemlítésre méltó még, hogy a zárt intézetek igazgatása az államnak 4,077.393 £-jába, a nyílt szegényügy hivatalos ellátása pedig 532.433 £-jába került, vagyis a szegényügy igazgatása egymagában 4,609.826 £ kiadással járt.

A német közsegélyezés összes kiadásait a szegényügy egyik legkiválóbb statisztikusa, dr. Buehl 140—150 millió márkára becsüli. A közsegélyezés költségeinek legnagyobb részét a községek (Orts armen verbände) viselik, az állam, illetve a tartományok csak a segélyezési lakhelylyel nem bíró szegényeket látják el és az elmebetegek, siketnémák, nyomorékok stb. felvételére szánt intézeteket tartják fenn. Hogy a német városok szegényeiket miképpen gondozzák, azt már Hamburg szegényügyének ismertetésénél láthattuk, itt még csak a birodalom fővárosának és egy kisebb városnak számadását akarjuk bemutatni:

Berlin 1904—905. évben szegényügyére 18,937.537 márkát költött, ehhez hozzávéve a szegényügy 4,168.128 márka bevételét, a szegényügy ellátása 23,105.664 M-ba került. A város kiadásaiból nyílt segélyezésre 9,842.284, sínylők házára 736.282, közmunkaházakra 586.686 M jutott, a zárt betegápolás ellátásához pedig a város 5,933.559 M-val járult.

Karlsruhe lakosainak száma 1901-ben 36,369 volt; szegényügyének ellátására 1901-ben 296.073 M-t költött. Ebből az összegből igazgatási költségekre 26.376 M, nyílt segélyezésre 97.540 M, zárt betegápolásra 117.789 M és a gyermekvédelemre 50.445 M jutott.

További statisztikai adatok felsorolása fárasztó volna és miután pontos pénzügyi összehasonlításokat addig, míg a magyar szegényügy kilátásba vett adatgyűjtését meg

nem ejtik, eszközölni amúgy sem lehet, a külföldi adatok bővebb ismertetése mi haszonnal sem járna. Még egyszer hangsúlyozzuk azonban, hogy úgy a pénzügyi, mint az egyéni statisztika a szegényügy rendezésének első és legfontosabb feltétele, sőt még akkor is nélkülözhetetlenül szükséges, ha, mint az sajnos, nálunk előre látható, a nagy politikai célok elérése a szegényügy rendezését hosszú időre ismét háttérbe szorítja.

FÜGGELÉK.

Elberfeld városnak szegényügyi szabályzata.

(Meghozatott 1852. évi július hó 9-én.)

1. §. Elberfeld város szegényügyének ellátására bizottságot küld ki, amelyet „városi szegényügyi hatóságinak hívnak.

2. §. A városi szegényügyi hatóság az elnökön kívül 4 városi bizottsági tagból és 4 szavazóképes polgárból áll, akiket a városi közgyűlés 3 évre választ.

A szegényügyi hatóság elnöke a főpolgármester, vagy az általa kijelölt ülnök, vagy pedig egy a városi közgyűlés által a főpolgármester beleegyezésével választott szegényügyi hatósági tag.

A közgyűlés választja az elnökhelyettest, aki az elnököt akadályoztatása esetén helyettesíti.

Egy bizottsági tag és egy polgár évenként, 2 bizottsági tag és 2 polgár pedig 3 évenként első ízben sorshúzás útján, később pedig a szolgálati idő leteltével kiválnak. A kiváltak újból megválaszthatók.

3. §. A városi szegényügyi hatóság gondoskodik mindazokról a segélyre szorultakról, akiknek községi közsegélyre törvényes igényük van.

4. §. A szegényügyi hatóságot támogatják:

a) A nyílt közsegélyezés terén, vagyis az olyan szegények segélyezése körül, akiket a zárt városi szegényházakban nem helyeznek el, 26 kerületi előljáró és 364 szegénygyám; ezeknek számát a városi közgyűlés szükség esetén felemelheti;

b) a zárt városi szegényházak igazgatása körül az ezek fölé rendelt külön bizottságok.

5. §. Mindegyik szavazóképes polgár köteles a városi szegényügy ellátásánál megválasztása esetén tiszteletbeli állást vállalni.

6. §. A városi szegényügyi hatóság tagjait, a kerületi előljárókat, a közgyámokat és a szegényházak igazgatására rendelt bizottságok tagjait az elnök hivatalukba bevezeti és a fennálló szegényügyi szabályzat és utasítás pontos betartására kézszerítással kötelezi.

7. §. A kerületi előljárókat és a szegény gyámokat a városi közgyűlés 3 évre, a helyettes kerületi előljárókat pedig az illető kerület szegény gyámjai közül a városi szegényügyi hatóság előterjesztésére 1 évre választja. A kerületi előljárók és szegénygyámok egy harmada évenként kiválik. A kiváltak újból megválaszthatók.

8. §. Mindegyik szegénygyámnak a városnak házszámok szerint meghatározott csoportja (quartier), a kerületi előljáróknak pedig egy 14 csoportból álló kerület osztatikki.

9. §. A kerület szegény gyámjai rendszeren legalább 14 naponként a kerületi előljáró elnöklése alatt ülést tartanak.

10. §. A városi közsegély iránti kérvény az illető csoport szegénygyámjánál nyújtandó be.

11. §. A szegény gyámnak erre kötelessége a kérvényező viszonyairól személyesen megejtett gondos vizsgálat útján pontos tudomást szerezni. Ha arról győződik meg, hogy a törvényes közsegélyezés jogosan kérelmezett és ha az ínséget oly nagyra tartja, hogy a segély haladéktalanul megadandó, akkor jogában áll a segélyt minden további megkérdezés nélkül azonnal folyósítani. Ezeknek a segélyeknek azonban csak kivételesen szabad előfordulniuk és csak nagyon kis összegekben nyújthatók. Minden más esetben a szegénygyámnak a kérvényt a legközelebbi kerületi ülés elé kell terjesztenie és indítványait megtenni. Ugyanez az eljárás követendő a sürgős esetekben ideiglenesen megadott segélyezések állandósítása esetén.

12. §. A kerületi előljáróság a 11. §-ban említett kérvények és indítványok fölött szavazattöbbséggel határoz és a szegénygyámoknak ezen határozatokat követniök kell.

Az elnöknek teljes szavazati joga van és szavazat egyenlőség esetén, az ő szavazata dönt. Jogában áll továbbá a gyűlés határozatait kifogásolni és a szegényügyi hatóság döntése alá terjeszteni.

13. §. Azokat az alapelveket, amelyek szerint a közsegély folyósítandó, úgy nemkülönben a közsegélyek megengedhető nagyságát, a szegényügyi hatóság által kibocsátott és a városi közgyűlés által jóváhagyott külön utasítás tartalmazza. Ugyanez az utasítás tartalmazza a jegyzőkönyvek vezetésére, valamint általában az üzletvitelre vonatkozó rendelkezéseket.

14. §. A városi szegényügyi hatóság a kerületi gyűlések határozatairól, a kerületi gyűlésről felvett és azonnal felterjesztendő ülési jegyzőkönyvek útján, valamint más alkalmas módokon értesül, jogában áll ezen határozatokat, amennyiben a kinyomozott viszonyoknak, vagy pedig az utasításoknak meg nem felelnek, akár hivatalból, akár pedig valamely érdekelt fél panaszára megszüntetni és ez ügyben másként határozni.

A városi szegényügyi hatóság rendes ülésére, az összes kerületi előljárókat meghívják. Ezek az üléseken az előljárók kerületük szegényügyi viszonyairól jelentést tesznek és a kívánt felvilágosítást megadják, előterjesztik továbbá a kerületi ülések azon határozatait, amelyek ellen aggályaik vannak, vagy pedig melyeknek végrehajtását nehezményezték. Közlik végül a hozzájuk betérjesztett és a szegényügyi hatóság elbírálására tartozó indítványokat és kívánságokat.

A szegényügyi hatóság ezen indítványok és kívánságok fölött, a költségvetés keretén belül határoz.

15. §. A közsegélyezéshez szükséges pénzüsszegeket a kerületi előljárók a városi szegényügyi hatóság ülésén veszik fel, természetben való adományok és ruhadarabok a városi szegényházból adatnak ki.

A kerületi előljáró azokat az összegeket és utalványokat, amelyeket csoportja részére a gyűlésen megszavaztak, a szegénygyámnak a kerületi ülésen adja át. Az adományok felhasználásáról—a szegénygyám a

kerületi előjárónak, az pedig a szegén} ügyi hatóságnak számol be.

16. §. Az alatt következő mindegyik zárt városi szegény- és gyógyintézetek, névszerinti

1. Szegényház,
2. Az árvaház,
3. Az elhagyott gyermekek menhelye,
4. A gyógyintézetek,
5. Fertőző betegek kórháza

élén külön igazgatási bizottságok állanak, amelyek bizottsági tagokból és szavazóképes polgárokból alakíttatnak. A bizottságok tagjait a közgyűlés 3 évre választja.

A tagok számát és a bizottságok összeállítását a városi közgyűlés állapítja meg.

Mindegyik bizottság a gondjaira bízott intézetet a kiadott utasítások értelmében vezeti. A maga kebeléből elnököt választ és rendszeres üléseket tart. Az ülésekről jegyzőkönyv veendő fel, amely minden ülés után másolatban a szegényügyi hatósághoz felterjesztendő.

17. §. A hajléktalanok menhelye részére külön felügyelő bizottság alakíttatik. A bizottság 2 tagból áll, akiket a szegényügyi hatóság előterjesztésére 3 évi tartamra a városi közgyűlés választ meg.

Ez a bizottság a menhelyet igazgatja az adott utasítások szerint és a menhelybe került szegényeket a szegénygyámok részére kiadott határozmányok szerint gondozza.

18. §. A városi szegényügyi hatóságnak külön munkarendje van. A bizottság rendszeren két hetenként ülésezik, szükség esetén azonban az elnök meghívására többször is.

19. §. A városi szegényügyi hatóságnak feladatai különösen a következők:

1. Kötelessége a szegényebb néposztály viszonyait és elszegényedésük okait kikutatni, az elszegényedés megelőzésére és megszüntetésére alkalmas intézkedéseket megtenni, vagy pedig ily irányú indítványait a városi hatósághoz beterjeszteni;

2. a közsegélyezés évi költségvetését összeállítani és jóváhagyás végett a városi közgyűléshez felterjeszteni;

3. a közsegélyezésre megszavazott, vagy pedig közgyűlés által külön átengedett közsegélyeket rendelkezés-szerűen felhasználni;

4. az évi számadásokat megvizsgálni;

5. az év végén jelentését megtenni.

20. §. A szegényügy ellátásához szükséges összes természetben való szükségleteket és ruhaneműeket közvetlenül a szegényügyi hatóság szerzi be.

A szegényügy keretében folyósítandó készpénzösszegeket az elnök írásbeli utalványára a városi pénztár fizeti ki.

A szegényügyi hatóság ügyviteli szabályzatának kivonata.

2. §. A városi szegényügyi hatóság határozatképes, ha legalább 5 tagja van jelen. Az elnöknek jogában áll a határozatképesség elérése végett egy vagy több kerületi előljárót az ülésre meghívni és őket esetről-esetre szavazatképességgel felruházni. A határozatokat szavazat-többséggel hozza, szavazat-egyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.

4. §. A zárt intézetek ügyeiben a szegényügyi hatóság az egyes intézetek élén álló bizottságokkal az intézet helyiségeiben értekezleteket tart. Az értekezleteken az intézet általános érdekű ügyeit tárgyalják.

A szegényügyi hatóság a nyílt ellátásban részesülő szegényekre fordított közsegélyeket a kerületi előljáró jelentései alapján két hetenkint összegezik. Ha a szegényügyi hatóság az elmúlt évnegyed kiadásainak az évi költségvetésben előirányzott összegéhez való viszonyából megállapítja, hogy a megszavazott összegek az évi szükséglet fedezésére előre láthatólag nem lesznek elegendők, a többlet fedezése iránt a városi közgyűléshez fordul.

6. §. A szegényügyi hatóság a maga kebeléből egy 3 tagból álló gazdasági választmányt küld ki, ez a választmány a szegényügyi hatóság Összes szükségleteit úgy a nyílt közsegélyezésben részesülő, valamint a zárt intéze-

tek részére a költségvetés keretében rendszerint nyilvános árlejtés útján legjobb tudása és lelkiismerete szerint beszerzi, a vonatkozó számadásokat megvizsgálja és helybenhagyja.

A kerületi elöljáróság és a szegénygyámok részére kiadott utasítás.

A) Általános határozatok.

A közsegélyezés feltételei és kizárása.

1. §. A segélyre szorult munkaképtelen szegény, amennyiben mások ellátására nem kötelesek és nem képesek, vagy amennyiben szükségleteiről másként nem gondoskodnak, a város részéről segélyben részesül, ha ő vagy pedig egy harmadik személy részére segélyt kér.

2. §. A segélyre szorult, de munkaképes szegény, ha ő, illetve egy harmadik személy részére segélyt kér és ha kimutatja, hogy munkát legjobb akarata dacára nem kap, ideiglenes segélyben részesülhet mindaddig, amíg kellő jövedelemre szert nem tesz; az ilyként segélyezett köteles a neki kiosztott és erejének megfelelő munkát teljesíteni.

3. §. Magában álló személyek és családfők, akiknek jövedelme a saját és családjuk legszükségesebb eltartására elegendő, közsegélyre szorultaknak nem tekinthetők.

A létfenntartáshoz feltétlenül szükséges kellékek, nevezetesen az ételmezés, ruházat, lakás és háztartás céljaira fordítandó összeg egy család részére hetenként a következő legmagasabb összegekben állapítható meg, még pedig:

- 3 márka — fill. a családfő részére,
- 2 — a férjjel együttélő asszony részére,
- 2 — egy 15 éves, vagy ennél idősebb
gyermek részére,
- 80 „ egy 10—15 éves gyermek részére,
- 30 „ egy 5-10 „
- 10 „ egy 1-5 „
- 80 „ 1 évnél fiatalabb gyermek részére.

Az itt felsorolt személyekből álló család részére tehát hetenként 12 márka és 1 különálló személy részére 3 márka folyósítható.

A segélyezés módjai.

4. §. A közsegélyezésre szorult személyt vagy nyíltan (azaz lakásán), még pedig pénz, leves, ruházat, ágynemű, legszükségesebb háztartási cikkek, orvosi kezelés, gyógyszeres és temetkezési költségek viselésével segélyezik, vagy pedig zártan látják el olyként, hogy valamely városi szegény intézetben helyezik el.

B) Szervek.

Városi szegényügyi hatóság.

A város a segélyre szorultak ellátását a városi szegényügyi hatóságra bízta, amely a nyílt szegényápolásban a kerületi előljárók és szegénygyámok, a zárt intézetek kezelésében pedig az igazgatási és felügyelő bizottságok által támogatattik.

A kerületi előljárók és a szegénygyámok

6. §. A kerületi előljárók és szegénygyámok tisztjei a legfontosabb polgári tiszteletbeli állások közé tartoznak. Ezeknek méltó ellátása együttérző emberbaráti szeretetet és nagymértékű, komoly igazságszeretetet igényel. Szeretettel, hogy a szegények kéréseit jóakarattal és barátsággal fogadják, komolyságot, hogy a jogtalan igényeket elutasítsák, hogy továbbá szorgos kutatás alapján a szükséges segély mértékét megállapítsák és végül, hogy megakadályozhassák, hogy az adott segély a henyélést és erkölcstelenséget támogassa és elősegítse.

7. §. A tisztjüket letevő kerületi előljárók és szegénygyámok a szegény ellátására vonatkozó összes irományokat hivatalos utódjaiknak a kerületi ülésen átadják. Az utóbbiakat a kerületi előljárók a gondjaira bízott szegények

lakásaiba személyesen elvezetik és ott a szegények viszonyaival megismertetik.

a) A kerületi Elöljárók.

8. §. A kerületi előljárók képezik egyrészt az összekötőkapcsot, amely a szegényügyi hatóság és a szegénygyámok közötti érintkezést közvetíti, másrészt pedig az általános szegényügyi igazgatást, mint egy egységes egészet képviselik.

9. §. A kerületi előljárók a kerületükben lakó szegényeket egyedül, vagy a szegénygyám kíséretében annyiszor, a hányiszor azt szükségesnek tartják, fel fogják keresni, hogy a szegények szeretetteljes és igazságos ellátásáról meggyőződjenek, és hogy a szegények viszonyairól saját észleletük alapján tájékozást szerezzenek.

10. §. A kerületi előljárók ezen utasítás betartásáért felelnek, A szegénygyámok polgári erényeire támaszkodva és szegényügyünk igazi szellemétől áthatva arra fognak törekedni, hogy minden egyes esetben az ellátásra szoruló egyéneknek különbözősége dacára az utasításban foglalt egységes elveknek érvényt szerezzenek. Figyelemmel lesznek arra, hogy a kerületi ülések a rájuk bízott messzenő hatáskörükben összes határozataikat szabályszerűen hozzák és hogy a határozathozatalt mindig szorgos kutatás előzze meg. Végül szakadatlanul tekintettel lesznek arra, hogy a keresetképtelen segélyre szorult szegények azzal, ami feltétlenül szükséges, el legyenek látva, viszont, hogy az összes munkaképes ideiglenes segélyezett szegények munka és jövedelemszerzésre szoríttassanak.

11. §. A kerületi előljárók hivatalos jelentésüket a városi szegényügyi hatósághoz intézik.

12. §. A kerületi előljárót akadályoztatása esetén a helyettes kerületi előljáró helyettesíti.

b) Szegénygyámok.

13. §. A szegény gyámnak rendszerint csak 4 szegényt (magában álló személy, vagy családfő) osztanak ki. Hogy ezt a fontos alapelvet a lehetőség szerint betartsák, az

olyan csoportnak, amelyben előre láthatólag az itt megadottaknál nagyobb számú szegény lakik, egy rész kihasítandó és ugyanannak a kerületnek másik kevésbé megterhelt csoportjához csatolandó. Az átcsatolást a kerületi előljáró a kerületi üléseken eszközli.

Ettől az általános határozattól csak általános ínség esetén lehet eltérni, továbbá akkor, hogyha ebbe a kerületi előljáró és az illető szegénygyám beleegyezik, így különösen ha csak ideiglenes segélyezésről van szó, vagy pedig ha a csoport túlnépesedését elaggott és teljesen vagy részben keresetképtelen szegények okozzák, akiknek gondozása az állandó segélyösszegek nyújtásában kimerül.

14. §. Ha a szegénygyámot betegsége vagy távolléte megakadályozza abban, hogy tisztjét ellássa, vagy hogy a kerületi üléseken részt vegyen, akkor vagy ő, vagy megbízottja helyettesítése iránt a kerületi előjárósághoz fordul.

Ha a szegénygyám akadályoztatása 2 hétnél tovább tart, akkor a kerületi ülés állandó helyettesítéséről gondoskodik és azt a kerület mindegyik szegénygyámja vállalni tartozik.

15. §. Ha a szegénygyám csoportjából egy közsegélyezett egy másik csoportba költözik, akkor erről a szegénygyám jelentést tesz.

16. §. A szegénygyámok kötelesek csoportjaik szegényeit szorgalmasan, de legalább 2 hetenkint egyszer lakásaikban felkeresni, a szegény személyes viszonyaiban beállott változásokat a kérdőíven (25. §.) feljegyezni, a jövedelemben beállott változásokról (24. §.) pontos tudomást szerezni, valamint a szegénynek adott ruhaneműk és egyéb háziszerek meglétéről (39. és 41. §§.) meggyőződést szerezni. A szegénygyám látogatása alkalmával tapasztalt rendtelenséget és erkölcstelenséget megrója, a szegényeket rendre, tisztaságra és becsületességre oktatja, a szülőket a gyermekek jó nevelésére és rendes iskoláztatására figyelmezteti, a gyermekeknek szülők tisztelbentartását és támogatását lelkükre köti és egyáltalán, mint a városi hatóság egyik közege, a szegények erkölcsi érzékére jelentékeny befolyást gyakorolni igyekszik.

17. §. A szegénygyám hivatalos jelentése és indítványai a kerületi előjárásához intézendők.

18. §. Ha valaki a szegénygyámhoz közsegélyért fordul, úgy a szegénygyám kötelessége a folyamodó viszonyairól kérdezősködés útján és a szegények házi viszonyainak megvizsgálása, valamint minden más alkalmas módon és helyen lehetőleg teljesen tájékozódni.

19. §. Ha a szegény gyám kutatásai alkalmával arról győződik meg, hogy a segélyért folyamodó közsegélyezése nem feltétlenül szükséges, a kérvényt minden további eljárás nélkül vissza fogja utasítani, de a visszautasításról és annak okairól, a legközelebbi kerületi ülésen jelentést kell tennie.

20. §. Ha a szegénygyám arról győződik meg, hogy a segélyt meg kell adni, úgy a rögtöni segély esetét kivéve, a folyamodót első sorban segélyezési lakhelyének megállapítása végett az erre szolgáló nyomtatvány kiszolgáltatásával a városi szegényügyi hatóság irodájához utasítja. A szegényügyi hatóság a neki átnyújtott nyomtatványt láttamozza és a folyamodónak visszaadja, vizsgálatának eredményét pedig a kerületi előjárásággal közli.

21. §. A szegénygyámnak továbbá meg kell állapítania :

- a) a családtagok számát,
- b) hogy a segélyért folyamodónak és amennyiben családtagjai is vannak, azok mindegyikének munkájából, vagy pedig más módon, mennyi a jövedelme,
- c) hogy a segélyre szorult támogatására harmadik személyek a törvényből folyóan, vagy pedig szerződészerűen nincsenek-e kötelezve.

22. §. A törvény eltartásra kötelezi (polgári törvk. 203—214 §§.):

- a) a szülőket, nagyszülőket stb. gyermekek, unokák stb. javára,
- b) gyermekeket szülők, nagyszülők stb. javára,
- c) házastársakat egymás között,
- d) vőt és menyet a szűkölködő após és anyós javára a törvényben megállapított korlátozással és viszont stb. stb.

23. §. Ha a szegénygyám megtudja, hogy a közsegélyezésre szorult ellátására törvényes kötelezettek léteznek, akkor a kerületi előljáró útján a városi szegényügyi hatóságnak jelentést tesz.

24. §. A közsegélyezésért folyamodónak és családtagjai keresményének kinyomozása végett a szegény gyám első sorban a munkaadóhoz fordul. Ha egyelőre a közsegélyezés elhatározatnék és annak folyósítása szükségesnek mutatkozik, akkor a közsegély mindenkor megújítása előtt a szegény jövedelmét és szorgalmát a szegénygyám a munkakönyv révén ellenőrzi.

A teljes munkaképtelenség hatósági-orvosi bizonyítvánnyal tanúsítandó.

25. §. Az itt adott utasítások szerint eszközendő kutatások eredménye a kérdőívbe bevezetendő. Hogy pedig ez a kérdőív, mint amelynek megbízhatósága a közsegélyezés mérvének megállapításához feltétlenül szükséges, mindig teljes és élethű legyen, a szegénygyám köteles a közsegélyezett családi viszonyaiban beállott változásokat, úgy nemkülönben a jövedelem emelkedését vagy csökkenését a kérdőívben azonnal pótolni és munkaképtelenség beállta esetén az ezt tanúsító orvosi bizonyítványt a kérdőívhez hozzáfűzni.

A kérdőívek 2 évenként megújítandók, de a régi kérdőív az újhoz még további 2 évre csatolandó.

26. §. Ha a jelen utasítás szerint a szegénygyám a közsegélyezést szükségesnek találja, úgy a folyamodványt a legközelebbi kerületi ülésen indítványával együtt előterjeszti.

Ha a szegénygyám kutatásai alapján a segélyt rögtön megadandónak találja, úgy ezt a segélyt azonnal és minden további kérdezősködés nélkül megadhatja, ajánlatos azonban, hogy a szegénygyám a kerületi előljárót ilyen esetekben is megkérdezze, azonkívül a szegénygyám az ilyen csak kis összegben és kivételesen folyósítható segélyekről a kerületi ülésnek jelentést tesz és eljárásának utólagos jóváhagyását kéri.

A kerületi bizottságok.

27. §. A kerületi bizottságok két hetenkint ülést tartanak. Az ülésnapokat egy-egy évre előre megállapítják és úgy a kerületi előjárókkal, mint a szegénygyámokkal előre közlik.

Szükség esetén a kerületi előjáró rendkívüli üléseket hív össze. A kerületi bizottság 8 tag jelenlétében határozatképes. A határozatokat szavazattöbbséggel hozzák, szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.

29. §. A kerületi előjáró a segélykönyv vezetésével egy szegénygyámot bíz meg. Az ülés jegyzőkönyve az ülést követő napon a szegényügyi hatósághoz bemutatandó, amely azt rövid idő múlva ismét visszaküldi.

30. §. A kerületi előjáró az előző ülésen fölvetett mindenemű segélyekről jelentést tesz, vezeti az ülést és az aggályos határozatokat kifogásolja.

A kifogásolt határozatok fölött a szegényügyi hatóság dönt.

31. §. A kerületi bizottság a szegénygyámok jelentései alapján a szegények érdekében tett indítványokról tudomást szerez. Kötelessége oly indítványt, amely a kinyomozott viszonyoknak vagy a szabályzatnak meg nem felel, vagy pedig amely teljesen megindokoltnak nem látszik, véglegesen vagy ideiglenesen visszautasítani.

32. §. Az olyan segélyre szorult, aki a kerületben tartózkodik, de akinek segélyezési lakhelye másutt van, ideiglenesen segélyezendő. Az idegen segélyezési lakhelyvel bíró szegények átutalását a szegényügyi hatóság szorgalmazza.

Az olyan szegények, akiknek eltartására képes hozzátartozói vannak, csak addig segélyezendők, amíg támogatásukra a hozzátartozók szoríttatnak. Ilyen esetekben a törvényes lépéseket ugyancsak a szegényügyi hatóság teszi meg.

33. §. Miután r. városi szegényügyi hatóság csak nagyon szerény alapítványok fölött rendelkezik, közsegély csakis a törvényes mérvben nyújtható. A polgároktól be-

szedett adók csakis a törvényben előírt kötelesség teljesítésére fordíthatók.

Ez a kötelesség pedig csak annak a megadására szorítkozhatik, ami a szegényügy ellátására feltétlenül szükséges. Bármennyire szükséges tehát, hogy a kerületi bizottságokat az emberszeretet szelleme áthassa, a közsegélyezést mégis a legszükségesebbre korlátozni tartoznak, mivel a közjavak csakis ilyen korlátok között bocsáthatnak a közsegélyezés rendelkezésére.

34. §. Amennyire a folyamodó jövedelme a 3. §-ban megállapított heti segélyezési összeget akár a folyamodás hetében, akár pedig az utolsó hétig átlagban eléri, közsegély nem adható.

C) Nyílt szegénysegélyezés.

35. §. Ha a segélyért folyamodó jövedelme a 3. §-ban megállapított mértéket el nem éri, úgy a jövedelem kiegészítése közsegélyként a viszonyokhoz képest megadható, de e körülmény egymagában a közsegély jogosságát nem indokolja.

Sőt a kerületi bizottságnak kötelessége a szegénygyám jelentése alapján még egyszer vizsgálat tárgyává tenni, hogy a közsegélyezés szükségessége fenforog-e, és hogy a város segélyezési kötelessége kétségkívül megállapítható-e?

Ugyanígy megállapítandó az is, hogy a segélyért folyamodó jövedelme mily mérvben szorul kiegészítésre.

36. §. Az előző két §-ban megállapítottaknál nagyobb segély csak egyes, különösen méltánylásra érdemes esetekben folyósítható és ezek az okok a jegyzőkönyvben külön is kiemelendők.

Mielőtt a kerületi bizottság a közsegély rendes mérvénél nagyobb segélyt ismételtlen megszavazna, nemkülönben mindazokban az esetekben, amikor a kerületi bizottság rendkívüli, azaz olyan közsegélyeket akar megszavazni, amelyeknek nagysága jelen utasítás határozatain túl megy, a városi hatóság határozata kikérendő.

A városi hatóság az összes megszavazott közsegélyek szabályszerűségét a jegyzőkönyvek alapján ellenőrzi.

37. §. 14 napnál hosszabb közsegélyt a kerületi bizottság nem szavaz meg. A közsegély újabb megszavazása előtt mindenkor újabb vizsgálatnak van helye.

38. §. A segély nagyságát mindig pénzértékben állapítják meg és ezután határozzák meg, hogy a szegény a segélyt készpénzben, ruhaneműekben, ágyneműekben, vagy pedig élelmiszerekben kapja.

39. §. A készpénzsegélyek képezik a szabályt; a szegények rendszerint 1 hétre kapják. Az olyan szegényeknek, akikről feltehető, hogy a pénzádományt nem a saját és családjuk eltartására fogják fordítani, csak természetben való adományt kaphatnak.

Hogy a szegények a természetben való adományokat el ne adhassák, az adományok csak a legszükségesebbre szorítkoznak és ezt is csak következetesen kapják, azok állandó használatát pedig a szegénygyám ellenőrzi.

40. §. Ha a természetben nyújtott adományok pénzértéke az egy heti pénzsegély nagyságát felülhaladja, akkor az adomány egyszerre több hétre osztható el. A kerületi bizottság kivételképen a legszükségesebb háztartási eszközöket is megszavazhatja; ezek azonban a városi szegényügyi hatóság tulajdona maradnak, és a bérbeadó által ilyenekként írásban elismerendők.

42. §. Ingyenes orvosi kezelésben, ingyenes gyógyszerekben, kötszerekben és ingyenes temetésben az összes közsegélyezetttek részesítendők.

Amennyiben az itt tárgyalt segélyekért eddig közsegélyben nem részesült személyek folyamodnának, úgy a kerületi előljáró és az esetről-esetre kirendelt szegénygyám a folyamodó viszonyait a leggyorsabban megvizsgálja, hogy a határozat soronkívül meghozható legyen.

D) Zárt szegényügy.

43. §. Hajléktalanok, amennyiben teljes elszegényedésük folytán hajlékra szert tenni nem tudnak, a hajléktalanok menhelyébe utalhatók. Erről a kerületi gyűlésnek jelentés teendő.

44. §. Magában álló felnőtt személyek, különösen elaggottak és törődöttek, a városi szegényházba vehetők fel. A felvétel fölött a kerületi bizottság indítványára a szegényügyi hatóság határoz.

45. §. A kerületi bizottság a szegénygyám jelentése alapján vizsgálat tárgyává teszi továbbá a gyámok, rokonok, szomszédoknak azon indítványát, amellyel valamely árvának az árvaházba leendő felvételét kéri. A kerületi bizottság vizsgálata eredményét az ez ügyben határozó szegényügyi hatóság elé terjeszti.

46. §. Ha a szegénygyám arról szerez tudomást, hogy körzetében elhagyott, vagy pedig segélyre szoruló oly gyermekek vannak, akiknek szülői ismeretlenek, szabadságvesztés büntetése alatt állanak, vagy pedig valamely városi szegényházba vagy kórházba felvételtek, úgy a viszonyok megvizsgálása után a kerületi bizottságnak azt indítványozza, hogy az Ilyen gyermekeknek intézeti elhelyezése iránt intézkedjék. A kerületi bizottság a szegénygyám indítványának elfogadása esetén a városi szegényügyi hatósághoz előterjesztést intéz.

47. §. Az előző szakaszokban előírt eljárás oly esetekben is követendő, amidőn a szegénygyám szegény szülőknek vak, siket, néma, hülye vagy másféle szerencsétlen gyermekeiről szerez tudomást.

48. §. Amidőn nyomós okok, vagy pedig a késelemben rejlő veszély a törődött vagy elaggott felnőtteknek, továbbá szegény árváknak, vagy pedig elhagyott gyermekeknek intézeti elhelyezését sürgősen szükségessé teszik, a szegénygyám jelentése alapján a kerületi szegényelöljáró az itt felsoroltak ideiglenes felvétele iránt haladéktalanul intézkedik, és intézkedéséről a legközelebbi kerületi bizottsági ülésnek jelentést tesz.

49. §. Ha a szegényorvos valamely házilag kezelt beteg kórházi felvételét szükségesnek találja, úgy erre vonatkozó indítványát a szegénygyámhoz teszi át, aki hozzájárulása esetén a kerületi elöljárónak jelentést tesz. Az utóbbi a legközelebbi kerületi ülései; tett intézkedését be-

jelenti és gondoskodik arról, hogy a kerületi bizottság határozata jegyzőkönyvbe vétessék.

A szegény felvétele után a szegényügyi hatóság határoz aziránt, hogy a beteget teljes felépüléséig ingyenesen kezelje-e és hogy felépülése után munkaképességének teljes elnyeréséig szegényházba helyeztesse-e el?

50. §. Zárt intézeti elhelyezés esetén a segélyért folyamodónak a központi irodában jelentkeznie nem kell, a segélyezési lakhely megállapítása iránt az iroda a szegény meghallgatása nélkül intézkedik.

TARTALOM.

Előszó.	
Források.	
1. A szegényügyről általában	9
A szegénység fogalma. — A szegényügy viszonya a szociálpolitikához. — A rendezett szegényügy lényege. — Az elszegényedés okai.	
2. A szegényügy rendezéséről	14
Egyéni statisztika fontossága. — A társadalom szerepe a szegényügyben.	
3. A szegényápolás rendszerei	10
Zárt szegényápolás. — Nyílt szegényápolás. — Gyermekápolás.	
4. Az angol szegényügy	17
Bevezetés. — A közsegélyezés jellemzése. Szervezet. — Szegények osztályozása. — Workhouse-ok — Betegápolás. — Vándorkoldusok.	
5. Németország szegényügye	25
Elberfeldi systema. — Pénzbeli és természetben nyújtott segélyek. — Törvény a segélyezési lakhelyről — Nyílt közsegélyezés. — Vándorszegények. — Betegápolás	
6. A francia szegényügy	35
Általános jellemzés. — Bureau de bienfaisance — Fakultatív rendszer. — Elaggottak és sánylók ellátása. Betegápolás. — Paris.	

A magyar szegényügy.

7. Bevezetés	42
Általános jellemzés.	
8. A magyar szegényügy tételes rendelkezései	48
Az 1886. évi XXII. t.-c. 145. és 146. §§-ai. — Az 1898. évi XXI. t.-c. 8. §-a. — 51000-1899. számú belügyminiszteri rendelet. A szegényügy általános része. —	

Kiegészítő közsegélyezés. — Községi illetőség. — Községek szegényügyi szabályrendeletei. — Nyílt éirzárt szegénységélyezés. Szegényügyi hatóságok. — Statisztika hiánya.

9. A betegápolás 73
Bevezetés. — A nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről szóló törvény és az azt kiegészítő rendlet. — Szegény orvosok. — Szülésznők. — Betegápolónők — Zárt betegápolás — Kórházaink. — Elme-gyógyintézeteink. — Családi elmebetegápolás. — Tüdő-betek. — Iszásokok. — Üdülők gondozása.
10. A gyermekvédelem 98
Bevezetés. Állami gyermekmenhely; 1901. évi VIII. és XXI. törvények. — Gyermekvédelmi szabályzat. — A felvétel módja. — Gyermekek gondozása és nevelése. — Családi nevelés — Állami telepek. — Családi telepek. — Testi és lelki fogyatkozásban szenvedő gyermekek. — iskoláztatás. — Szigorú nevelésre szoruló gyermekek. A büntető törvény novellája — Gyermekbírótság.
11. A magánjótékonsági intézmények szövetsége és a magán-jótékonság viszonya a közsegélyezéshez 122
A szövetség fontossága. — Országos Gyermekvédő Liga. — Charity Organisation Society. — Magánjótékonság és közsegélyezés együttműködése, — A gyermekvédő országos bizottság. — Drezdai szabályzat.
12. Hamburg és Budapest szegényügyeinek párhuzamos ismertetése és általános pénzügyi statisztikai adatok 147
Központi szervek. — Első fokú hatóságok — Nyílt közsegélyezés. — Zárt szegényápolás. — Betegápolás. — Szegényorvosok és kerületi orvosok. — Intézeti betegápolás. — Statisztikai adatok.
- Függelék..... 167
Elberfeld szegényügyi szabályrendelete.